

TÜSİAD

Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği

85
YILINA
GİRERKEN
TÜRK
EKONOMİSİ

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

1985 YILINA GİRERKEN

TÜRK EKONOMİSİ

İSTANBUL

25 OCAK 1985
(Yayın Tarihi)

(Yayın No: TÜSİAD-T/85.1.83)

Cumhuriyet Cad. Ferah Apt. 233/9-10, Harbiye/İstanbul)

Bu raporun tamamı veya bir bölümü TÜSİAD
"1985 Yılına Girerken Türk Ekonomisi" re-
feransı zikredilmek kaydıyla yayınlanabi-
lir.

1985 YILINA GİRERKEN TÜRK EKONOMİSİ

Özet ve Sonuç	1
BÖLÜM I	
GSMH, YATIRIMLAR, KAMU MALİYESİ, ÜRETİM, İSTİHDAM	5
1. Gayri-Safi Milli-Hasıla	6
2. Ekonominin Genel Dengesi	10
3. Yatırımlar	12
4. Kamu Maliyesi	24
5. Üretim	31
6. İstihdam	40
BÖLÜM II	
PARASAL GELİŞMELER	47
1. Emisyon ve Para Arzı	48
2. Mevduat Gelişmeleri	53
3. Kredi Gelişmeleri	55
4. Sermaye Piyasası	59
5. Fiyatlar	61
BÖLÜM III	
DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER	73
1. İhracat	74
2. İthalat	84
3. Dış Ticaret Dengesi	89
4. İşçi Dövizleri	89
5. Özel Yabancı Sermaye	91
6. Dış Borçlar	93
7. Ödemeler Dengesi	95
8. Döviz Rezervleri	96
9. Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri	97
EK: TOSİAD 1985 TAHMİNLERİ	99
1984 YILI EKONOMİK ÖNLEMLERİ	101

Ö N S Ö Z

"1985 Yılına Girerken Türk Ekonomisi" 1984 yılının bilinen son rakamlarına dayanılarak hazırlanmıştır.

TÜSİAD, kamu yararına çalışan gönüllü bir özel sektör kuruluşu olup yayınlarında bilimsel ve tarafsız kalmayı amaç edinmiştir. Bu nedenle, raporda belirtilen değerlendirmelerin üyelerin görüşleriyle veya resmi görüşlerle bir ilişkisi sözkonusu değildir.

Bu rapor, TÜSİAD Genel Sekreteri E.İhsan Üzol yönetiminde (alfabe sırasıyla) Adnan Büyükdenez, Tufan Çınarsoy, Nilgün Demirtaş'tan müteşekkil TÜSİAD Araştırma Grubunca hazırlanmıştır.

Prof.Dr.Demir Demirgil'in Milli Gelir ve Parasal Gelişmeler, Prof.Dr.Erdoğan Alkin'in Dış Ekonomik İlişkiler konusunda yaptıkları değerlendirmelerden yararlanılmıştır.

Raporun hazırlanmasında Bakanlıklar, DPT, TCMB, DİE, ANKA, EBA, İKA, IMF, IBRD ve OECD kaynaklarından yararlanılmıştır.

Rapor Leyla Dinçmen ve Günay Erler tarafından daktilo edilmiştir.

İstanbul, Aralık 1984

ÖZET VE SONUÇ

1984 yılı ekonomik kalkınma bakımından 1980'li yıllar arasında en olumlu sonuçların alındığı bir yıl olmuştur. İnşaat ve madencilik sektörleri hariç bütün sektörlerde 1977 sonrası dönemin en yüksek gelişme oranlarına ulaşılmıştır. DİE'nin üçüncü geçici tahminine göre 1984 yılında GSMH'nın sabit fiyatlarla yüzde 5.7 oranında büyümesi beklenmektedir. Bir yıl önce büyüme hızının yüzde 3.2 olduğu nazara alınırsa, 1984 yılında yüzde 50'ye yakın bir artış olacağı anlaşılmaktadır. Tarım sektörünün son yirmi yıllık ortalama artış oranının yüzde 3.4 olduğu hesaba katılırsa, 1984 yılında yüzde 3.6 ile bu sektörde normalin üstünde bir gelişme kaydedildiği görülmektedir. Sanayi kesiminin yüzde 8.7 oranında gelişmesi beklenmektedir. Bunda en önemli katkı imalat sanayiinden gelmektedir. İmalat sanayii olağanüstü bir gelişme göstererek, geçen yılın yüzde 7.5'lik hızını geride bırakarak yüzde 9.6'lık bir gelişme hızına ulaşmıştır.

1984 yılının ilk dokuz aylık sonuçlarına göre sanayide üretim satışların üstünde seyretmiştir. İmalat sanayiinde kapasite kullanımı 1983 yılına oranla daha yüksek olmakla beraber 1984 yılında üç aylık devreler itibariyle devamlı gerilemiştir. 1984 yılının ilk dokuz aylık döneminde imalat sanayii sektöründe stoklar 83.1 milyar lira artmıştır. Bu miktar ilk dokuz aylık üretimin yüzde 5.4'üne tekabül etmektedir. Birinci çeyrekte yüzde 6.5 olan üretimden stoklara ilave ikinci çeyrekte yüzde 4'e geriledikten sonra üçüncü çeyrekte tekrar yüzde 5.8'e yükselmiştir.

Toplam sabit sermaye yatırımları 1974/82 döneminde ulaşmış oldukları GSMH'nın yüzde 20'si civarındaki ortalamanın çok altına inmiş bulunmaktadır. Gerileme yüzde 20 civarında olup, toplam sabit sermaye yatırımları 1984'de GSMH'nın yüzde 16'sı civarına gerilemiştir.

Sermaye yatırımları içinde özel sektörün payı gerilemeye devam etmiştir. Bu gerilemede üç faktör etkili olmaktadır.

1. Aktif bir sermaye piyasasının mevcut olmaması,
2. Ticari bankaların sanayi finansman ihtiyaçlarını gereğince karşılayamamaları
3. Kamu kesiminde gelir-gider dengesinin bir türlü sağlanamaması ve açıkların piyasa faizini yukarı doğru zorlayan istikrazlarla sağlanması.

Özel tasarrufların GSMH'nın yüzde 11.3'ü civarında olduğunu ve bunun yüzde 4.3'lük kısmının tahminen cebri tasarruf olarak emekli kesenekleri, sosyal sigorta primleri ve dağıtılmayan kârlar olarak oluştuğunu hesaba katarsak ikraz edilebilir fon olarak GSMH'nın yüzde 7.0'ı kalmaktadır. Kamu kesiminin GSMH'nın yüzde 4.1'i kadar borçlanması para ve sermaye piyasasında GSMH'nın yüzde 2.9'u kadar veya 1984 fiyatlarıyla 506 milyar liralık bir ikraz edilebilir fon bırakmaktadır. Bu şartlar altında

özel kesimin düşük olarak nitelendirdiğimiz GSMH'nın yüzde 5.2'si kadar yatırım yapması ihtimali çok zayıftır. Borçlanma faizlerinin yüksekliği bu fonların kullanımını daha da daraltmaktadır.

Kamu kesiminin, (KİT'ler dahil) aşırı ölçüde borçlanması ikraz edilebilir fonları daraltmakta ve özel sektörün borçlanma imkanlarını büyük çapta sınırlandırmaktadır. Beşinci Beş Yıllık Plan dönemi zarfında GSMH'nın ortalama yüzde 12.9'unu oluşturacak olan özel tasarrufların yüzde 27.5'inin borçlanma suretiyle kamu kesimine aktarılması öngörülmüştür. Bu suretle GSMH'nın yüzde 3.5'ine eşit özel tasarruf ortalama olarak çeşitli borçlanma yolları ile kamu kesimine kaydırılacaktır. 1984 yılında konsolide bütçe açığı GSMH'nın yüzde 2.2'sine eşittir. KİT'lerin bütçeden karşılanan açıkları haricinde KİT finansman ihtiyacı GSMH'nın yüzde 1.9'una eşittir. Bu durumda toplam kamu kesimi açığı yüzde 4.1'e yükselmektedir.

İnşaat sektörünün katma değer artışı 1983 yılında yüzde 0.6 iken, 1984'de yüzde 0.5'e gerilemiştir. Tamamlanan inşaatların metre kare yüzölçümü yüzde 3.2 sayısı ise yüzde 3.5 oranında gerilerken, değerinde yüzde 42.3 artış olmuştur. Buna mukabil yeni inşaat eğilimi bir hızlanma konjonktürüne girmiştir. Ekim 1984 döneminde bir önceki seneye oranla inşaat ruhsatnamelerinin sayısında yüzde 5.1, yüzölçümünde yüzde 13.5 ve değerinde yüzde 63.9 oranında artışlar bulunmaktadır. Bu artışlar yüzde 44'lük birim değer artışına rağmen oluşmaktadır.

Toptan eşya fiyatlarında yılın onbir aylık döneminde görülen artışlar yüzde 40-50 dolaylarında olmuştur. Ocak-Kasım dönemini kapsayan toptan eşya fiyat endeksi yıl sonu itibariyle yüzde 44.4 artış göstermiştir. Son bir yıllık değişimler ise Kasım ayı itibariyle toptan eşya fiyat endeksinde yüzde 52.5 gibi yüksek bir oran göstermektedir.

1984 yılında emisyonunda önemli bir artış gözlenmekte olup, yılbaşından buyana (23 Kasım itibariyle) emisyon 178.32 milyar TL.sı artışla 910.702 milyar TL. sına ulaşmıştır. Banka kasalarındaki azalma nedeni ile, dolaşımdaki para miktarı emisyonundan daha hızlı bir artış sergilemektedir.

Sürdürülen para politikası dar tanımlı para arzında yılbaşından buyanaki artışı yüzde 1.1 ile sınırlandırırken, emisyon yüzde 24.7, dolaşımdaki para yüzde 50.8 artmış, vadesiz ticari mevduatta yüzde 12.1, vadesiz tasarruf mevduatında ise yüzde 33.1 azalma gözlenmiştir.

Son bir yılda M1'in kontrolunda başarı sağlanmakla birlikte fiyat artışları yavaşlamamıştır. Bunun sebepleri arasında enflasyonun sadece parasal bir olgu olmadığı, maliyet faktörlerinin enflasyonun oluşumunda önemini arttırdığı söylenebilir. Diğer yandan son zamanlarda M1 ile fiyatlar arasındaki ilişki de M2 ile fiyatlar arasındaki ilişkiye nisbetle zayıflamıştır. Nitekim Kasım sonu itibariyle M1 yıllık artış hızı yüzde 20.7'de kalırken, M2 artış hızı (yüzde 48.5'de) enflasyon yıllık hızına (yüzde 52.5'e) yaklaşmıştır.

M1'in yılbaşından buyana reel olarak yüzde 29.9, M2'nin ise yüzde 4.9 daralması, bu yıl reel manada bir parasal daralma olduğuna işaret etmektedir.

Bu yıl nominal anlamda toplam mevduatta geçen yıla oranla bir hızlanma sağlanmasına rağmen 1984'de enflasyon hızının yüzde 45-50 civarında olduğu hesaba katılırsa, toplam mevduatta reel anlamda bir daralma söz konusudur. Mevcut yüksek faiz politikası 1981-82 yıllarından farklı olarak bankalara önemli miktarda bir fon akışına yol açmamıştır. Bunu psikolojik enflasyon beklentilerinin halâ çok yüksek oluşuna ve mevduatta artık üst sınırlara yaklaşıldığı ihtimaline bağlamak mümkündür.

Ekonomideki toplam kredi stoku Ocak'tan Kasım ortasına kadar yüzde 20 artarak 3.932.5 milyar TL.sına ulaşmıştır. Ancak 1984 yılındaki daha yüksek enflasyon nedeniyle ilk on ayda reel Merkez Bankası kredileri yüzde 30, mevduat banka kredileri ise yüzde 13.7 daralma göstermiştir.

Buna mukabil kamu kesimine reel toplam Merkez Bankası kredileri yüzde 19 oranında artmış, özel sektöre yönelik krediler ise yüzde 43.6 oranında daraltılmıştır. Buradan uygulanan sıkı para-kredi politikasının kamu sektöründen ziyade özel sektörü olumsuz etkilediği sonucu çıkarılabilir.

Sermaye piyasasındaki ilk dokuz aylık gelişmeler geçen yıllara oranla tahvil piyasasının canlılığını yitirdiğini, hisse senedi piyasasının ise yılın ikinci yarısında durgun olduğunu göstermektedir. Bununla beraber, yüksek kredi maliyetleri ve kredi kaynaklarındaki daralmalar nedeniyle sermaye piyasasına yönelen firmaların hisse senedi ihracı yerine tahvili tercih ettikleri görülmektedir.

1984 yılının başında dış ekonomik ilişkiler ile ilgili kötümser tahminler gerçekleşmemiştir. Ne vergi iadesinin düşürülmesiyle ihracat duraklamış, ne de serbest ithalat lüks tüketim malları talebinde rezervleri eriten bir patlama göstermiştir. İşçi dövizleri karamsar yorumları haksız kılacak biçimde genişleyerek bir önceki yılın değerlerini aşmıştır. Dış borç ödemeleri hiçbir aksaklık olmadan karşılanmıştır. Dış ticaret açığı küçülmüş ve ihracatın ithalatı karşılama oranı büyümüştür. İhracat içinde sanayi mallarının payı yüzde 75 düzeyine erişmiştir.

Ancak Türk ekonomisinin dış denge sorununa sadece kısa vadeli bir sorun olarak bakmamak gerekir. Ekonominin son otuz yıl içinde üç kez döviz darboğazı nedeniyle bunalıma girdiği unutulmamalı ve önümüzdeki yıllarda kalkınma hamlesinin arızasız yürümesi için döviz konusunda gereken hassasiyet ve ihtiyat gösterilmelidir.

Önemli bir ekonomik bunalımdan yeni çıkmış bir Türkiye'nin yine benzer sorunlarla karşılaşmaması için herkesin katlanması gereken bazı fedakarlıklar vardır. Bu fedakarlıkların neler olduğu çok iyi değerlendirilmeli ve kısa dönemli sorunların çözümü uğruna uzun dönemli hedefler asla feda edilmemelidir.

Bilindiği üzere, 1980 yılından beri uygulanmakta olan piyasa ekonomisi uygulamaları enflasyonun kontrolü yanında ekonomide büyük bir yapısal değişmeyi de gerçekleştirmeyi amaç edinmiştir. İç piyasa bir yandan idari müdahalelerden arındırılırken, tarihte ilk defa Türk ekonomisi uluslararası piyasalara açılmaktadır. Ekonomide kaynakların kullanım yerleri değişmekte, üretim faktörleri daha yüksek verim sahalarına kaymaktadır. Çok dinamik bir değişim süreci içinde istihsal faktörlerinin hareket serbestisinin sağlanması ve değişen koşullara göre yeni fiyatların ayarlanabilmesi son derece önemlidir. Enflasyonsuz bir kalkınma için talebi kısıtan önlemlerle üretimi arttıran önlemlerin optimum dozlarda kullanılması yapısal değişimin zamanında ve sarsıntısız olarak gerçekleşebilmesi için zorunludur.

1984 yılı uygulamalarının en zayıf tarafı enflasyonun durdurulamamasıdır. Enflasyon, piyasa ekonomisinin yatırımcıya verdiği sinyalleri kamufle ederek onların doğru karar vermelerini büyük ölçüde engeller. Yani kâr oranları, fiyat ve maliyetler enflasyonun şaşırtıcı hareketleri nedeniyle doğru olarak saptanamaz ve bu kargaşalık yüzünden önemli yatırım kararları da alınamaz.

Toplam yatırımlar içinde özel sektör yatırımlarının payı giderek azalmaktadır. Bir sektörde boş kapasite tam kullanılmadan yeni yatırımlar düşünülemeyeceğine göre mevcut yatırım teşvik sistemine cari kapasitelerin tam kullanılmasını özendiren ek teşvikler düşünülmesi zamanı gelmiştir. Bu öneri rekabete açık olmayan eski tesislerin yeniden canlandırılması anlamına alınmamalı, istikbal vaadeden ancak fon yetersizliği nedeniyle çalıştırılamayan kapasitelerin yeniden üretime açılması olarak düşünülmelidir.

1984 yılında bütçe harcamalarında artışlar önlenemez ve ödeneklerde tasarruf sağlanamazken vergi gelirlerinde bariz düşmeler olmuş ve Hazine'nin giderek büyüyen açıkları ortaya çıkmıştır. Kamu sektörü açıklarının cari faiz hadlerinden daha cazip tahviller kanalıyla piyasadan karşılanması özel sektörün makul borçlanma olanaklarını da önemli şekilde azaltmıştır. Bu politika ayrıca sermaye piyasasının oluşmasını olumsuz olarak etkilemiştir.

Ayrıca bütçe dışı yönetilen fonlar nedeniyle devlet vergi ve harcamalarının sınırları her geçen gün daha da genişlemekte ve genel bütçe durumu istatistiklerle takip edilememektedir. Bu durum bütçe kontrol sisteminin bütünlüğü ve modernizasyonunu acil olarak gündeme getirebilir. Bakanlıklarda fayda/maliyet (benefit/cost) analizi yapabilecek küçük bir ekonomist grubu göreve başlatılmalı ve cari giderler ile transfer kalemlerinin ekonomik yarar açısından yeni bir değerlendirilmesi yapılmalıdır. Sayıştay çalışmaları günün koşullarına göre kapsamlı bir biçimde yeniden organize edilmelidir.

Vergi tahsilatını hızlandırma ve vergi kaçakçılığını azaltma amacıyla yeni bir program hazırlanması gereği açıktır. Bu konuda disiplinli ve kapsamlı bir biçimde uygulanacak katma değer vergisinin kaçakçılığı önemli oranda azaltacağı şüphesizdir.

Her ekonominin gelişmesine uyan optimum bir faiz oranı vardır. Bu faiz tasarruf ve yatırımları belli bir dönemde denk hale getirmenin karşılığıdır ve konjonktür devresine göre müsbet veya menfi olabilir.

Sermaye piyasasının istenilen canlılıkta çalışabilmesi için her türlü gayretin sarfedilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Sermaye piyasası sisteminin serbest piyasa ekonomisi içerisinde tartışılmaz bir ağırlığı olduğu muhakkaktır.

Para piyasasına aşırı fon talebi özellikle piyasa ekonomisi düzenine uyumda geciken firmalardan gelmektedir. Cari kapasitenin tam çalıştırılması da teşvik kapsamına alınabilirse bu taleplerde zamanla bir azalma olabilir.

Yukarıda belirtilen çoğu geçici olan sorunların zamanında ve uygun bir biçimde çözümü ekonomik bakanlıklar ve kuruluşların karar ve değerlendirme merkezleriyle özel sektörün resmi ve gönüllü kuruluşları ve yöneticileri arasında mevcut diyalogun nitelik ve nicelik yönünden daha da geliştirilmesine bağlı bulunmaktadır. Batı Avrupa ve Güney Doğu Asya'da örneklerine kolayca rastlanılan böyle bir diyalog için ön şart kamu sektöründe ekonomik gelişmelerle ilgili istatistik ve diğer bilgilerin süratle ve düzenli bir sistem içinde araştırma yapan kişi ve kuruluşlara aktarılması ve konjonktürün değerlendirilmesi ile ilgili resmi yayınların zamanında yapılmasıdır.

BÖLÜM I

GSMH, YATIRIMLAR, KAMU MALİYESİ, ÜRETİM, İSTİHDAM

Devlet İstatistik Enstitüsü'nce hazırlanan GSMH tahminlerine göre 1984 yılında GSMH ve GSYİH yüzde 5.7 oranında artacaktır. Geçen seneki gelişme hızına göre 2.5 puanlık bir artış her üç sektördeki olumlu gelişmelerden kaynaklanmaktadır.

Toplam sabit sermaye yatırımlarının 1982 yılında GSMH'nın yüzde 16'sına gerilediği anlaşılmaktadır. Öte yandan özel kesim yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payı da yüzde 50'lerden yüzde 40'lara düşmüştür. Özel sektör yatırımlarının 1979-84 yılları arasında 1977 yılı düzeyinin yüzde 55'ine inmiş olmasının nedenleri arasında aktif bir sermaye piyasasının olmayışı, ticari bankaların sanayi finansman ihtiyaçlarını karşılayamaması ve kamu kesiminde gelir gider dengesinin bir türlü sağlanamaması ve açıkların piyasa faizini yukarı doğru zorlayan istikrazlarla sağlanması sayılabilir.

İnşaat faaliyetlerindeki canlanma, yatırım malları ithalatı ile yatırım tesvik belgelerindeki artışlar, kapasite kullanım oranının ve sanayi ürünleri ihracatının yükselmesi önümüzdeki yıllarda yatırım eğiliminde bir canlanmanın ilk belirtileri olarak kabul edilebilir.

1984 Eylül sonu, itibariyle konsolide bütçe harcamaları 2 trilyon 105 milyar lira, gelirler ise (iç istikraz dahil) 2 trilyon 233 milyar liraya ulaşmıştır. Bu durumda gelirler harcamalardan 60 milyar TL.sı fazladır. Ancak iç istikraz gelir kalemleri arasından çıkarılırsa 62 milyar liralık bir açık söz konusu olacaktır. Diğer yandan hazine nakit durumu Ağustos ayı sonunda borçların mevcutlarından 828.3 milyar TL.daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu açığın kapatılması için hazine bir taraftan Merkez Bankası'ndan kısa vadeli avans kullanırken, diğer taraftan hazine bonoları satışına başvurmuştur. Kamu kesiminin KİT'ler dahil olmak üzere yoğun bir şekilde borçlanması ikraz edilebilir fonları daraltmakta ve özel sektörün borçlanma imkanlarını sınırlandırmaktadır. 1984 yılında konsolide bütçe açığının GSMH'nın yüzde 2.2'sine eşit olacağı tahmin edilmektedir. KİT'lerin bütçeden karşılanan açıklar haricinde KİT'lerin finansman ihtiyacı GSMH'nın yüzde 1.9'una eşittir. Bu durumda toplam kamu kesimi açığı yüzde 4.1'e yükselmektedir.

Tarım üretiminin buğday, arpa, bakliyat, patates, yer fıstığı, zeytin ve çayda artış göstermesi 1984 ürününü olumlu etkilemiştir. Ancak tarımsal üretim nüfus artışı ile karşılaştırıldığında artışın olağanüstü olmadığı anlaşılmaktadır.

DİE'ce hazırlanan sanayi üretim endeksine göre imalat sanayiinde ikinci üç aylık dönemde geçen senenin aynı ayına göre yüzde 8.9 oranında üretim artışı olduğu anlaşılmaktadır. Özel sektörde bu artış yüzde 7.7, kamu sektöründe ise yüzde 10.9 olmuştur. İSO tarafından yapılan araştırma ise 1984'ün üçüncü üç aylık döneminde üretimin geçen senenin aynı dönemine göre yüzde 9.9 arttığını göstermektedir.

1984 yılının üçüncü üç aylık döneminde ilk döneme göre imalat sanayiinde kapasite kullanım oranı biraz düşmüş ise de genel olarak oran geçen senekinin üzerindedir. Tam kapasiteyi kullanma nedenlerinin başında geçen sene olduğu gibi bu sene de talep yetersizliği ve mali sorunlar gelmektedir.

Eylül 1984'de , İş ve İşçi Bulma Kurumu'na bağlı açık işsiz sayısı bir evvelki seneye göre yüzde 41.5 artarak 805 bine yükselmiştir.

DPT verilerine göre toplam sivil işgücü fazlası oranı ise 1984'de yüzde 12.8 civarındadır. Bu oranın 1989'da yüzde 11.7'ye düşmesi beklenmektedir. Ortalama sigortalı işçi ücretleri son dört yılda üç kat arttığı halde fiyatların 3.4 misli yükselmesi reel ücretlerin hafifçe gerilemesine neden olmuştur.

1. Gayri Safi Milli Hasıla

Devlet İstatistik Enstitüsü'nce dokuz aylık verilere dayanılarak hesaplanan üçüncü geçici tahmine göre gayri safi yurtiçi hasıla ve gayri safi milli hasıla 1984 yılında yüzde 5.7 oranında artmıştır.

Tarım sektörünün bütün alt gruplarında uzun dönemli trendleri aşan gelişmeler olmuştur. Tarım sektöründeki yüzde 3.6'lık gelişme oranı da bu sektörün uzun dönemli gelişme eğilimi olan yüzde 3.2'nin üstündedir. Bu durum tarım sektörünün içinde kişi başına gelirin yüzde 2 oranında artmasına ve sanayi ve hizmetler kesiminde de yüksek bir talep oluşmasına yol açmıştır. İmalat sanayiinde yüzde 9.6 oranındaki artış bunalım sonrası dönemin en yüksek hızını oluşturmaktadır. Bunalımdan önceki üçüncü plan döneminde (1973-77) imalat sanayi üretimi ortalama yüzde 8.8 oranında artmıştı.

1983 yılı ile mukayese edildiği zaman 1984'de GSMH'nın 2.5'lik bir ilerleme kaydettiği ve yüzde 3.2'den yüzde 5.7'ye yükseldiği görülmektedir. Bu ilerleme üç ana sektörden kaynaklanmıştır. Tarım sektörü 1983'teki yüzde 0.2'lik gerilemesine karşılık 1984'te yüzde 3.6'lık bir gelişme göstermiştir. Sanayinin gelişme hızı ise yüzde 6.4'den yüzde 8.7'ye yükselmiştir. Hizmetler kesiminde de olumlu gelişmeler sonucu gelişme hızı 1983'de yüzde 3.6'dan 1984'de yüzde 5.3'e yükselmiştir.

İmalat sanayii sektöründe hem kamu hem özel kesimde tüm sanayi gruplarında 1983'e göre üretim artışı görülmektedir. Ancak kamu kesimi dokuz aylık toplam üretimdeki sabit artış hızı ilk altı aylık verilere göre tesbit edilen artış hızından daha yüksektir. Özel kesimin dokuz aylık toplam üretimindeki sabit artış hızı ise ilk altı aylık verilere göre tesbit edilen artış hızı ile aynı seviyede kalmıştır.

İnşaat sanayiindeki durgunluk devam etmektedir. 1983'te yüzde 0.6 oranında genişleme gösteren bu sektörde gelişme hızı 1984'de yüzde 0.5'e gerilemiştir.

Cari fiyatlarla ifade edilen sektörel paylarda bir yılda önemli değişimler olmuştur. Tarım sektörünün payı 1983'de yüzde 18.3'ten 1984'te yüzde 18.8'e, sanayinin payı yüzde 29.7'den yüzde 30.2'ye, toptan ve perakende ticaretin payı yüzde 16.8'den yüzde 17.1'e ve mali müesseselerin payı yüzde 2.8'den yüzde 3.1'e yükselirken, inşaat, konut sahipliği sektörlerinin payları değişmemiş, ulaştırma ve devlet hizmetleri ise gerileme göstermiştir. Sektörel fiyat artışlarını yansıtan bu değişimler sabit fiyatlarla ifade edildiği zaman tarım sektörünün payının artmadığı, aksine yüzde 21.4'ten yüzde 20.9'a gerilediği, sanayi sektörünün yüzde 26.4'ten yüzde 27.1'e yükseldiği, inşaatın yüzde 5.8'den yüzde 5.5'e gerilediği, toptan ve perakende ticaretin yüzde 13.8'den yüzde 14.2'ye, ulaştırmanın yüzde 8.6'dan yüzde 8.7'ye yükseldiği, mali müesseselerin ve serbest meslek ve hizmetlerin değişmediği ve devlet hizmetlerinin yüzde 10.1'den yüzde 9.9'a gerilediği anlaşılmaktadır.

GSMH'daki gelişmelerin yanısıra, nüfusun bir yılda binde 20.85 oranında artarak 1984 yılı ortasında 48 milyon 265 bine ulaşması sonucu fert başına düşen GSMH yüzde 3.6 oranında artmıştır. Cari fiyatlarla fert başına düşen GSMH 1984 yılında 368.040 liraya, ayda 30.670 liraya ulaşmıştır. Toplam talebin artması bakımından olsun, üretimin uyarılması bakımından olsun, fert başına GSMH artış hızının yüzde 3.6'ya yükselmesi önemli ve olumlu bir faktördür. Sekiz yıldan beri ilk defa bu kadar yüksek bir artış oranına ulaşılmaktadır. 1984 yılı dışında bu sekiz yıllık dönem zarfında erişilen en yüksek fert başına GSMH artış hızı yüzde 2.5 olup, 1982 yılında elde edilmiştir. 1979 ve 1980 yıllarında fert başına GSMH'da gerilemeler olmuştur. Bu gerilemelerin sonucu 1979-83 döneminde fert başına GSMH 1978 yılı düzeyinin altında belirlenmiştir. 1984 yılı fert başına GSMH düzeyi 1978'e kıyasla yüzde 3.5 daha yüksektir. Fert başına GSMH'daki bu artış 1984 yılı tüketim malları piyasasını olumlu etkilediği gibi 1985 yılının ilk yarısını da olumlu etkilemeye devam edecektir.

1984 yılı zımni fiyat deflatörleri nisbi fiyatlarda önemli değişmelerin olduğunu göstermektedir. 1984 yılında iç ticaret hadleri, tarımın lehine olarak değişmiştir. Tarımsal ürün fiyatları 1984 yılında yüzde 53.5 oranında artarken, sınai ürün fiyatları yüzde 44.3 oranında artarak tarımsal ürün fiyat artışlarının gerisinde kalmıştır. 1983 yılına kıyasla iç ticaret hadleri, 100'den 106.4'e yükselerek tarım lehine belirlenmiştir. GSMH zımni deflatörü 1984 yılı için yüzde 46.4 olup son dört yılın en yüksek oranıdır. 1981 yılı zımni deflatörü yüzde 41.9, 1982 ve 1983 yıllarında yüzde 27.2 ve 27.4 olmuştur.

FERT BAŞINA DÜŞEN GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA

Yıllar	Yıl Ortası Nüfus (Mn. kişi)	Cari Fiyatlarla TL	Sabit Fiyatlarla TL
1983	47.279	242.925	4.903
1984	48.265	368.040	5.079

BOYÖME HIZLARI

(Sabit Fiyatlarla)
(%)

	1981	1982	1983	1984
GSMH (PF)	4.1	4.6	3.2	5.7
GSYİH(PF)	4.4	5.0	3.7	5.7
Tarım	0.1	6.4	-0.2	3.6
Sanayi	7.6	4.6	6.4	8.7
Madencilik	0.2	-5.8	-2.1	1.6
İmalat	8.7	5.1	7.5	9.6
Enerji	5.9	11.6	2.6	4.8
Hizmetler	5.6	3.3	3.6	5.3

1984 YILI GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA (GSMH)
(İktisadi Faaliyet Kollarına ve Cari Üretici Fiyatlarına Göre)

(Milyon TL.)

	1983	Sektör Payları %	Gelişme Hızı %	1984	Sektör Payları %	Gelişme Hızı %
1. Tarım	2.101.734.8	18.3	22.9	3.342.489.4	18.8	59.0
a) Çiftçilik ve Hayv.	2.021.031.7	17.6	22.1	3.219.892.7	18.1	59.3
b) Ormancılık	56.253.7	0.5	52.8	85.514.2	0.5	52.0
c) Balıkçılık	24.449.4	0.2	36.7	37.082.5	0.2	51.7
2. Sanayi	3.418.454.4	29.7	39.0	5.364.478.5	30.2	56.9
a) Madencilik ve Taşocak.	241.794.1	2.1	43.6	338.596.6	1.9	40.0
b) İmalat Sanayii	2.911.307.9	25.3	40.0	4.563.951.3	25.7	56.8
c) Elektrik, Gaz ve Su	265.352.4	2.3	25.7	461.930.6	2.6	74.1
3. İnşaat Sanayii	458.901.3	4.0	25.5	700.742.3	4.0	52.7
4. Toptan ve Perakende Tic.	1.933.211.2	16.8	37.8	3.027.408.7	17.1	56.6
5. Ulaştırma ve Haberleşme	1.154.909.8	10.1	34.4	1.720.815.6	9.7	49.0
6. Mali Müesseseler	320.612.9	2.8	31.8	550.813.0	3.1	71.8
7. Konut Sahipliği	505.786.4	4.4	32.9	783.968.9	4.4	55.0
8. Serbest Meslek ve Hiz.	625.076.5	5.4	33.3	977.119.6	5.5	56.3
9. (-) İzafi Banka Hiz.	159.913.9	1.4	31.8	274.732.1	1.6	71.8
10. Sektörler Toplamı (1-9)	10.358.773.4	-	33.4	16.193.103.9	-	56.3
11. Devlet Hizmetleri	860.933.0	7.5	25.4	1.100.272.4	6.2	27.8
12. Toplam (10+11)	11.219.706.4	-	32.7	17.293.376.3	-	54.1
13. İthalat Vergisi	248.158.0	2.2	49.6	396.588.0	2.2	59.8
14. GSYİH (Alıcı Fiy.) (12-13)	11.467.864.4	-	33.0	17.689.964.3	-	54.3
15. Dış Alem Net Faktör Gelirleri	17.378.6	0.2	-84.8	73.473.7	0.4	322.8
16. GSMH (Alıcı Fiy.) (14+15)	11.485.243.0	100.0	31.5	17.763.438.0	100.0	54.7

1984 YILI GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA (GSMH)
(İktisadi Faaliyet Kollarına ve 1968 Üretici Fiyatlarına Göre)

(Milyon TL.)						
	1983	Sektör Payları %	Gelişme Hızı %	1984	Sektör Payları %	Gelişme Hızı %
1. Tarım	49.624.4	21.4	- 0.2	51.403.2	20.9	3.6
a)Çiftçilik ve Hayv.	47.419.3	20.5	- 0.5	49.088.7	20.0	3.5
b)Ormancılık	1.418.6	0.6	5.3	1.487.5	0.6	4.9
c)Balıkçılık	786.5	0.3	7.1	827.0	0.3	5.2
2. Sanayi	61.128.0	26.4	6.4	66.442.5	27.1	8.7
a)Madencilik ve Taşocak.	3.995.0	1.7	- 2.1	4.059.8	1.7	1.6
b)İmalat Sanayii	52.089.4	22.5	7.5	57.096.1	23.3	9.6
c)Elektrik, Gaz ve Su	5.043.6	2.2	2.6	5.286.6	2.1	4.8
3. İnşaat Sanayii	13.377.7	5.8	0.6	13.437.9	5.5	0.5
4. Toptan ve Perakende Tic.	32.273.6	13.8	6.2	34.726.4	14.2	7.6
5. Ulaştırma ve Haberleşme	20.030.5	8.6	2.8	21.292.4	8.7	6.3
6. Mali Müesseseler	7.251.1	3.1	0.5	7.584.7	3.1	4.6
7. Konut Sahipliği	12.190.6	5.3	2.8	12.494.9	5.1	2.5
8. Serbest Meslek ve Hizm.	11.769.7	5.1	3.5	12.464.1	5.1	5.9
9. (-)İzafi Bank Hizm.	4.011.2	1.7	0.5	4.195.7	1.7	4.6
10. Sektörler Toplamı (1-9)	203.634.4	-	3.5	215.650.4	-	5.9
11. Devlet Hizmetleri	23.466.9	10.1	4.2	24.170.9	9.9	3.0
12. Toplam (10+11)	227.101.3	-	3.5	239.821.3	-	5.6
13. İthalat Vergisi	4.570.1	2.0	10.9	4.978.3	2.0	8.9
14. GSYİH(Alıcı Fiy.) (12+13)	231.671.4	-	3.7	244.799.6	-	5.7
15. Dış Alem Net Faktör Gelirleri	121.3	0.1	-88.7	318.8	0.1	162.8
16. GSMH(Alıcı Fiy.) (14+15)	231.792.7	100.0	3.2	245.118.4	100.0	5.7

2. Ekonominin Genel Dengesi

Sabit fiyatlarla GSMH'nın 1985'de 18 trilyon 418 milyar lira olması ve 1984'e göre yüzde 5.5 oranında artması öngörülmektedir. Buna karşılık 1985 yılında dış kaynakların yüzde 33.6 azalarak 406.2 milyar TL.sı olması beklenmektedir. Böylece toplam kaynaklar yüzde 4.2 oranında artacaktır.

1985 yılında stoklarda da yüzde 18.3'lük bir düşme beklenmektedir.

1984 yılında 14.556.8 milyar TL. olan tüketimin, 1985 yılında 15.171.4 milyar TL.sında yükselmesi hedeflenmiştir. Toplam tüketim içinde kamu ve özel sektör payında bir değişiklik beklenmemektedir.

1985 yılında sabit fiyatlarla kamu ve özel harcanabilir gelirler yüzde 5.9 ve yüzde 5.4 oranlarında artacaktır. Kamu kesiminde tasarruf-yatırım açığı artarken, özel kesimde tasarruf yatırım fazlasının artacağı anlaşılmaktadır.

Ekonominin genel dengesini oluşturan kalemlerin GSMH'ya oranları 1985 yılında gerçekleşmesi beklenen bazı değişimleri özetlemektedir.

Dış kaynaklar nisbi olarak azalmaktadır. 1984'de GSMH'nın yüzde 3.5'i olan dış kaynağın, 1985'te yüzde 2.2'ye gerilemesi beklenmektedir. Bu suretle ekonomiye arzedilen toplam kaynaklar 1984'de 103.5'ten 1985'te 102.2'ye gerilemektedir.

Toplam tüketimin GSMH'nın yüzde 1'i kadar bir gerileme göstermesi beklenmektedir. Kamu tüketimi GSMH'nın yüzde 9'undan yüzde 8.9'a düşerken, özel tüketimin yüzde 74.4'ten yüzde 73.4'e gerileyeceği tahmin edilmektedir.

Toplam yatırımlarda cüz'i bir gerileme olması beklenmektedir. Sabit sermaye yatırımlarında cüz'i bir artışın ve stok yatırımlarında ufak bir gerilemenin olacağı öngörülmüştür.

EKONOMİNİN GENEL DENGESİ
(1984 Fiyatlarıyla)

(Milyar TL)

	1984*	1985	% Değişme
GSMH	17.458,4	18.418,6	5,5
Dış Açık	611,4	406,2	-33,6
Toplam Kaynaklar	18.069,8	18.824,8	4,2
Toplam Yatırımlar	3.513,0	3.653,4	4,0
Sabit Sermaye Yatırımı	3.190,4	3.389,7	6,2
-Kamu	1.877,9	1.986,2	5,8
-Özel	1.312,5	1.403,5	6,9
Stok Değişmesi	322,6	263,7	-18,3
-Kamu	-48,4	-16,3	-
-Özel	371,0	280,0	-24,5
Tüketim	14.556,8	15.171,4	4,2
KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	2.490,0	2.636,7	5,9
Kamu Tüketimi	1.569,0	1.644,6	4,8
Kamu Tasarrufu	921,0	992,1	7,7
Kamu Yatırımı	1.829,5	1.969,9	7,7
Kamu(Tasarruf-Yatırım)Farkı	-908,5	-977,8	-
ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	14.968,4	15.781,9	5,4
Özel Tüketim	12.987,8	13.526,8	4,2
Özel Tasarruf	1.980,6	2.255,1	13,9
Özel Yatırım	1.683,5	1.683,5	-
Özel(Tasarruf-Yatırım)Farkı	297,1	571,6	
Özel Tasarruf Oranı	13,2	14,3	
T.Yurt İçi Tasarruflar	2.901,6	3.247,2	11,9
Sabit Sermaye Yatırımı/GSMH	18,3	18,4	
Tasarruflar/GSMH	16,6	17,6	

Kaynak:DPT (1. Tahmin)

EKONOMİNİN GENEL DENGESİ
(% Dağılımı)

(Milyar TL)

	1984	1985
GSMH	100.0	100.0
Dış Açık	3.5	2.2
Toplam Kaynaklar	103.5	102.2
Toplam Yatırımlar	20.1	19.8
Sabit Sermaye Yatırımı	18.3	18.4
-Kamu	10.8	10.8
-Özel	7.5	7.6
Stok Değişmesi	1.8	1.4
-Kamu	-0.3	-0.1
-Özel	2.1	1.5
Tüketim	83.4	82.4
KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	14.3	14.3
Kamu Tüketimi	9.0	8.9
Kamu Tasarrufu	5.3	5.4
Kamu Yatırımı	10.5	10.7
Kamu(Tasarruf-Yatırım)Farkı	-5.2	-5.3
ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	85.7	85.7
Özel Tüketim	74.4	73.4
Özel Tasarruf	11.3	12.2
Özel Yatırım	9.6	9.1
Özel (Tasarruf-Yatırım)Farkı	1.7	3.1
Özel Tasarruf Oranı	-	-
Toplam Yurt İçi Tasarruflar	16.6	14.3
Sabit Sermaye Yatırımı/GSMH	-	-
Tasarruflar/GSMH	-	-

3. Yatırımlar

Sabit Sermaye Yatırımları

Toplam sabit sermaye yatırımlarında 1984 yılında bir gerilemenin meydana geldiği ve üç yıl sürece GSMH'nin yüzde 19 etrafında karar kılmış olan yatırımların yüzde 16.1'e inmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Sabit sermaye yatırımlarının özel ve kamu kesimleri arasındaki dağılımı ise yatırımların yüzde 60.3'nün kamu, yüzde 39.7'sinin özel sektöre ait olduğunu göstermektedir.

Özel sektör yatırımlarının sektörel dağılımı imalat sanayiinde nisbi bir gerileme, ulaşırmada ise bir artış göstermektedir. Öte yandan tarım, madencilik, konut, eğitim, sağlık yatırımlarının payında da artışlar olmuştur.

1980 yılı özel yatırımlar bakımından önemli bir değişiklik meydana getirmiştir. Piyasa mekanizmasının işaretleriyle yönlendirilen özel kesim, sabit sermaye yatırımlarını önemli ölçüde kıstmıştır. Beşer yıllık iki dönem 1975-1979 ve 1980-1984 özel kesim yatırım eğilimindeki gerilemeyi açıkça göstermektedir.

GSMH İÇİNDE SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ PAYI

(Milyar TL.)

	G.S.M.H.	Sabit Sermaye Yatırımları	% Pay
1977/80			21.4
1981/84			18.2
1977	872.9	210.8	24.1
1978	1.290.7	279.6	21.7
1979	2.199.5	449.3	20.4
1980	4.435.1	863.6	19.5
1981	6.553.6	1.241.4	18.9
1982	8.735.1	1.647.0	18.9
1983	11.485.2	2.179.4	19.0
1984	17.763.4	2.859.0	16.1

TOPLAM SABİT SERMAYE YATIRIMLARI İÇİNDE ÖZEL SEKTÖRÜN PAYI

(%)

1972	57.4	1978	51.2
1973	57.7	1979	47.6
1974	54.0	1980	43.9
1975	50.1	1981	38.2
1976	51.4	1982	38.9
1977	48.9	1983	39.7
		1984	39.7

SABİT SERMAYE YATIRIMLARI

(Cari Fiyatlarla)
(Milyon TL.)

	1 9 8 2			1 9 8 3			1 9 8 4		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	105.161	92.132	197.293	114.164	126.845	241.009	191.760	172.000	363.760
Madencilik	77.772	4.750	82.522	119.331	6.375	125.706	166.160	8.600	174.760
İmalat	205.291	183.100	388.391	255.420	237.900	493.320	247.015	295.700	542.715
Enerji	259.045	4.650	263.695	369.767	6.350	376.117	408.285	8.650	416.935
Ulaştırma-									
Haberleşme	197.764	119.126	316.890	267.512	169.000	436.512	350.650	237.010	587.660
Turizm	4.167	5.500	9.667	6.465	7.475	13.940	14.920	10.300	25.220
Konut	15.822	195.332	211.154	20.436	262.500	282.936	38.188	338.560	376.748
Eğitim	46.389	1.470	47.859	52.826	1.935	54.761	73.514	2.565	78.079
Sağlık	19.647	1.580	21.227	18.176	2.065	20.241	31.205	2.765	33.970
Diğer	74.455	33.800	108.255	90.300	44.600	134.900	202.303	58.850	261.153
Toplam	1.005.513	641.440	1.646.953	1.314.397	865.045	2.179.442	1.724.000	1.135.000	2.859.000

SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ
YÜZDE DAĞILIMI

	1 9 8 2			1 9 8 3			1 9 8 4		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	10.46	14.36	11.98	8.68	14.66	11.00	11.12	15.15	12.72
Madencilik	7.73	0.74	5.01	9.08	0.74	5.77	9.63	0.76	6.11
İmalat	20.42	28.55	23.59	19.43	27.50	22.63	14.33	26.05	18.98
Enerji	25.76	0.72	16.01	28.13	0.73	17.26	23.68	0.76	14.58
Ulaştırma	19.67	18.57	19.24	20.35	19.54	20.06	20.34	20.88	20.55
Turizm	0.41	0.86	0.58	0.49	0.86	0.64	0.86	0.91	0.88
Konut	1.57	30.45	12.82	1.55	30.35	12.98	2.22	29.83	13.18
Eğitim	4.61	0.23	2.90	4.02	0.22	2.51	4.26	0.23	2.73
Sağlık	1.95	0.25	1.29	1.38	0.24	0.93	1.81	0.24	1.19
Diğer	7.40	5.27	6.57	6.87	5.16	6.19	11.73	5.19	9.13
Toplam	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

SABİT SERMAYE YATIRIMLARI
(GSMH'nin Oranı Olarak)

(%)

	Özel	Kamu	Toplam
1975	10.10	10.04	20.14
1976	11.70	11.07	22.77
1977	11.80	12.35	24.15
1978	11.10	10.56	21.66
1979	9.72	10.71	20.43
1975/79	10.88	10.95	21.83
1980	8.54	10.93	19.47
1981	7.24	11.70	18.94
1982	7.34	11.51	18.85
1983	7.53	11.44	18.97
1984	6.45	9.70	16.10
1980/84	7.41	10.99	18.45

Uygulanmakta olan kalkınma stratejisi ile özel sektörün ihracat, kalkınma hızı ve istihdam konularında önemli bir rol oynaması beklenmektedir. Öngörülen husus özel sektör imalat sanayii yatırımlarında bir canlanmadan ziyade bu sektörün dinamik ve sürükleyici bir rol oynamasıdır.

Özel yatırımların 1985-89 döneminde yılda ortalama yüzde 10.85 oranında artması, yalnız sanayi ürünleri ihracat hedeflerinin gerçekleşmesi için değil, kalkınma sürecinin daha da hızlanması yönünden de gereklidir.

1980-84 arasında özel yatırımlar sabit fiyatlarla 1976-77 yıllarına kıyasla yüzde 33 oranında gerilemiştir. Özel yatırımlardaki bu gerileme kendini imalat sanayiinde açıkça göstermektedir. DPT verileri özel sektörün imalat sanayi yatırımlarının 1979 yılından başlayarak düştüğünü göstermektedir.

1979-84 yılları arasında imalat sanayiinde özel yatırımlar 1977 yılı düzeyinin yüzde 55'ine inmiş bulunmaktadır. 1983 sabit fiyatlarıyla 1977'de 452 milyar TL. olan özel imalat sanayi yatırımları 1980'den sonra 235 milyar TL. civarında kalmıştır. İlk yıllarda ana sınırlayıcı faktörler ithal hammadde yetersizliği ve işçi-işveren ilişkilerinin bozuk olması bunların sonucunda da kapasite kullanımının düşük olmasına karşılık, bugün özel sektörü olumsuz yönde etkileyen en önemli sorunlar yüksek kredi maliyetleri ile iç talep yetersizlikleridir. 1984 yılının üçüncü üç ayında kapasite kullanımı imalat sanayiinde yüzde 50-70 arasında değişmektedir. İmalat sanayiinin tümü için tartışız kapasite kullanımı yüzde 60.1, tartılı ortalama ise yüzde 71.7'dir.

Şirketlerinin kapasitelerinin büyüklüğü konusunda verdikleri bilgilerin olduğundan yüzde 10 yüksek olduğu kabul edilse dahi kapasite kullanım oranları yeni yatırımları uyaracak düzeyde değildir. 1970'li yıllarda kapasite kullanımının yüzde 80 civarında olduğu, bu vesile ile hatırlanmalıdır. Bazı fabrikaların tam kapasite ile çalışıyor olmalarının genel yatırım eğilimini büyük oranda etkilemesi beklenemez. Sonuç olarak ortalama kapasite kullanımı yatırımı arttıracak bir ortam oluşturmamaktadır.

Hükümet politikası Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ekonomideki rollerinin kısıtlanması ve özel imalat sanayiine ağırlık verilmesi yönündedir. Örneğini 1950-59 yılları arasında gördüğümüz gibi, özel yatırım düzeyinin düşük olması nedeni ile yatırım politikasında bir değişiklik yapıp Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ağırlığını arttırma yoluna gidilmemelidir. Bunun yerine Ocak 1980'den beri uygulanmakta olan istikrar politikalarının yatırımları aksatan yönleri bilimsel olarak araştırılmalıdır. Yatırımların canlandırılması bakımından her ne pahasına olursa olsun sermaye piyasasının harekete geçirilmesi ve yatırım finansman maliyetlerinin düşürülmesi hayati önem arz etmektedir. Talebin canlanması, kredi faizlerinin makul bir orana oturtulması ile yatırımlarda bir canlanma beklenebilir.

Özel sektör yatırımlarındaki gerileme toplam sabit sermaye yatırımlarının içinde özel sektörün payına bakıldığında daha iyi görülmektedir. 1970'lerde yüzde 50 olan özel sektörün toplam içindeki payı 1981-84 döneminde yüzde 40'a düşmüştür. Özel sektör yatırımlarının GSMH'ya oranı da bu düşüşü gayet açık bir şekilde göstermektedir. 1976-77 yıllarında yüzde 11.8 olan bu oran 1981-84 yıllarında yüzde 7 civarına gerilemiştir. Özel sektör yatırımlarının canlanması finans sektöründeki gelişmelere bağlıdır. Finans sektöründe arzu edilen gelişmeler ise şöyle özetlenebilir:

- Yatırımlarla ilgili kredilerin reel faiz oranlarının düşürülmesi gerekmektedir. Bu tür faizlerin yüzde 80 civarında olduğu gözönüne alınırsa 1984 yılında yüzde 45 civarında bir enflasyon ile karşılaşıldığında çok yüksek bir reel faiz yükü oluşmaktadır.
- Orta ve uzun vadeli kredilerin özel sektörün ihtiyaçlarını karşılayacak miktara ulaşması için gerekli kurumsal düzenlemelerin yapılması uygun olacaktır.
- Sermaye piyasasının işler hale getirilmesi ile özel sektörün yeni sermaye kaynaklarına kavuşması mümkün olacaktır.
- Bankacılık sisteminde aracılık maliyetinin düşürülmesine imkan verecek yeni düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır.

Faiz oranlarının yükselmesine neden olan etkenlerin en önemlisi bankaların aracılık maliyetlerinin yüksek oluşudur. Diğer bir etken de hükümetin bütçe dengesini sağlayamaması ve kısa dönemli ve yüksek faizli olarak borçlanmasıdır. Kredi stokunun 950 milyar TL. arttığı bir dönemde genel bütçeden ödenecek iç borçların 440 milyar TL.sına ulaşması, ayrıca yeni borçlanmaların da buna yakın olması hükümeti faiz oranlarının yukarı doğru itilmesinde birincil etken haline getirmiştir. Fonların kamu ve özel kesimce ortaklaşa kullanıldıkları düşünülürse, kamu kesiminin mevcut fonların büyük bir kısmını kendine çekmesi halinde özel kesime çok kısıtlı miktarda kaynak kalacağı ortadadır. Kamu kesiminin aşırı borçlanma eğilimi faiz oranlarının yüksek düzeyde kalmasına neden olmaktadır. Buna karşılık, enflasyonun düşürülememesi ve buna paralel olarak da enflasyonist beklentilerin halâ yüksek oluşu faiz oranlarının düşmesini engellemektedir. Bunların gerisinde vergi gelirlerinin GSMH'nın oranı olarak gerilemesi, buna karşılık bütçe harcamalarının kısılamaması önemli olumsuz faktörler olarak sayılabilir.

Enflasyonun düşürülmesini engelleyen diğer bir faktör de Kamu İktisadi Teşebbüslerinin fiyat politikasıdır. Yapı değişikliği, reorganizasyon ve maliyetleri düşürmek yerine KİT'ler kolay yolu seçerek özellikle monopol durumunda oldukları sahalarda fiyat arttırımına gitmişlerdir. KİT ürünlerinin çoğu özel sektör tarafından girdi olarak kullanıldığından, KİT'lerde yapılan yapılan zamlar özel sektörde yeni zamlar doğurmaktadır.

Buna karşılık, önümüzdeki yıllarda yatırım eğiliminin artacağına dair olumlu bazı gelişmeler şöyle özetlenebilir.

- 1984 yılının ilk on ayında verilen inşaat ruhsatnameleri 1983'ün eş dönemine göre sayıca yüzde 5.1, yüzölçüm olarak yüzde 13.5 ve değer olarak 63.9 artmıştır. Bu verilere dahil olan sınav yapıları bu ortalamaların üstünde bir artış kaydetmiştir.
- Yatırımın önemli bir göstergesi olan yatırım malları ithalatı 1982 ve 1983 yıllarında 2.3 milyar dolarda sabit kaldıktan sonra 1984 yılının ilk on aylık verilerine göre yüzde 7.3 oranında artış göstererek 1.8 milyar dolar olmuştur. İthalatın kamu ve özel sektör arasındaki dağılımı bilinmiyor ise de, 1985 yıllık programında kamu yatırımlarının GSMH içindeki payının değişmeyeceği, özel yatırımların ise 1983'de GSMH'nın yüzde 7.3'den 1984'de yüzde 7.5'e yükselmesi ve yüzde 6.9 oranında artış göstermesi beklenmektedir.

- Özel yatırım eğiliminin bir diğer göstergesi de yatırım teşvik belgeleridir. Ocak-Ekim 1984 döneminde verilen teşvik belgelerinin yatırım değeri geçen senenin aynı dönemine göre yüzde 83 artış göstermiştir. 1984 yılının ilk on aylık döneminde ortalama enflasyon oranının yüzde 45 olduğu hesaba katıl- sa dahi nominal olarak yüzde 83 artış hemen hemen yüzde 40 gerçek artışa karşı gelmektedir.
- Özel imalat sanayiinde kapasite kullanımı 1984 yılının üçüncü üç ayında ortalama olarak yüzde 71.7'ye yükselmiştir. 1983'ün ilk yarısında kapasite kullanımı yüzde 69.8 idi. Bazı alt sektörlerde fabrikaların tam kapasiteye ulaştıkları ve tevsî yatırım yaptıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca yıl ortasında özel imalat sanayi üretiminin yüzde 9.9 oranında arttığı, satışların da bunu biraz geriden takip ettiği anlaşılmıştır.
- Sanayi ürünleri ihracatı yılın ilk on ayında yüzde 42.8 oranında artarken toplam ihracat içindeki payı yüzde 73.6'ya yükselmiştir. Sanayi ürünleri ihraca- tı artış oranının 1985'de sürmesi ihtimali az olmakla birlikte, kapasite kul- lanımında ve yatırımların uyarılmasında olumlu etkiler yapacaktır. Nitekim tüketim malları sanayiinde tevsî yatırımlarının sürdürüldüğü anlaşılmaktadır.
- Tamamlanmamış yatırımlar marjinal yatırımlar için potansiyel bir saha oluş- turmaktadır. Bunalım ve bunu takip eden istikrar dönemlerinde durdurulmuş olan bu yatırımların yeniden canlandırılması faiz oranlarının düşmesine ve orta ve uzun vadeli kredinin bollaşmasına bağlıdır.
- 1983 yılında 500 büyük firmanın vergi öncesi bilanço kârı brüt katma değer in yüzde 30'unu ve satış hasılatının yüzde 5.7'sini oluşturmaktadır. Zarar eden kuruluşlar çıkarıldığında 383 özel sektör kuruluşunun vergi öncesi bilanço kârlarının satış hasılatının yüzde 8.5'ini, öz sermayelerinin yüzde 53'ünü oluşturduğu görülmektedir. 315 milyar TL olan vergi öncesi bilanço kârının vergiler ödendikten sonraki kısmının otofinansman için kullanılması beklen- mektedir.

Otofinansmanın toplam özel tasarrufların yüzde 15'i olduğu tahmin edilmektedir. Geriye kalan yüzde 85'in özel yatırımlar için kullanılması çeşitli borçlanma yollarından yapılmaktadır. Kamu kesiminin finansman ihtiyacı bu yüzde 85'in önemli bir kısmının kamu kesimine aktarılması sonucunu doğurmaktadır. Kamu ke- siminin ise bu fonları nasıl kullandığının araştırılması önemli bir konudur.

24 gelişmekte olan ülkenin verilerinden hareketle özel yatırım akımlarıyla hü- kümet politikaları arasında direkt ve sistematik bir bağlantı olduğu söylene- bilir. Bu ülkelerde alt yapının dışındaki kamu yatırımlarında meydana gelen daralmalar fiziki kaynakları serbest bıraktığı için özel yatırımda bir artışa neden olmaktadır. Buna karşılık kamunun alt yapı yatırımlarında bir azalma özel yatırımları da daraltmaktadır. Çünkü bu iki yatırım türü tamamlayıcıdır. Bu itibarla daraltıcı bir maliye politikası benimseyen Türkiye gibi ülkeler alt yapı yatırımlarının dışındaki yatırımları süratle kısma yolunu seçmelidirler.

Yatırımlar hammadde ve mamul mal stokları, fabrika ve teçhizat ve yeni konut- lardan oluşmaktadır. Üretim ve satış düzeyi ne kadar yüksekse istenen envanter stoku da o kadar yüksek olacaktır. Faiz oranları da stokları etkilemektedir. Reel faiz oranı yüksek ise arzu edilen envanter stoku o kadar düşük olacaktır. Özellikle 1980'den beri yüksek olan faiz oranları stokların en aza indirilme- sine neden olmuştur. Son yıllarda çok şiddetli dalgalanmalar gösteren yeni konut yatırımlarının GSMH'ya oranı yüzde 2 ile 6 arasında değişmiştir. Konut yatırımları 1979 yılında GSMH'nın yüzde 6.11'ine yükseldikten sonra 1980'de

yüzde 4.21'e ve 1982-83 yıllarında yüzde 2.1'e gerilemiştir. Konut yatırımlarındaki bu önemli gerilemenin toplam talep üzerinde çok olumsuz etkileri olmuştur. Bunların başında gelir ve istihdamı azaltıcı etkiler gelmektedir. Yakın zamana kadar konut inşa eğilimi GSMH'nın yüzde 3.1'i civarında idi. Tekrar bu orana erişebilmek için konut yatırımlarının GSMH'nın yüzde biri kadar artması gerekmektedir. Son toplu konut fonu uygulamasının bu açıdan olumlu bir etki yaratması beklenmektedir.

Öte yandan konut yatırım talebini etkileyen ekonomik ve ekonomik olmayan faktörler mevcuttur. Örneğin, demografik ve kültürel faktörler aile teşkili konusunda etkili olmaktadır. Diğer yandan ailelerin ortalama gelir ve servetleri konut yatırımlarını finanse etmeye yetmemektedir. Konut sahibi olabilmek için borçlanmak gerekirken, yüksek faiz oranları yeni konut alımlarını olumsuz yönde etkilemiştir. İnşaat sanayiinin çok sayıda sanayiden girdi alması nedeni ile konut inşaatındaki gerileme bütün bu sanayilerde gelir ve istihdam açısından olumsuz gelişmelere neden olmuştur.

Özel sektörün fabrika ve teçhizata yaptığı yatırım 1970-77 döneminde GSMH'nın yüzde 6.7'sine eşitti. Bu oran 1978-80 yıllarında yüzde 4.7'ye geriledikten sonra, son yıllarda yüzde 5.2'ye yükselmiştir. Bu yatırımların üçte biri ile yarısı arasındaki kısmı otofinansman, geri kalanı ise borçlanma yolu ile sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle, 1980'den beri uygulanan yüksek faizler yatırımında borçlanmanın maliyetini yükselttiği için yatırım eğilimini önemli ölçüde azaltmıştır.

Toplam talepteki sürekli artışlar da mevcut kapasite ile karşılanamadığı takdirde yeni fabrika ve teçhizat yatırımlarını gerektirmektedir. Kapasite kullanımının 60 civarında olması yani mevcut kapasitenin artan talebi rahatca karşılaması yeni yatırımların gündeme getirilmesini ertelemektedir. Sonuç olarak, yüksek faizlerin cari olduğu 1981-84 döneminde konut yatırımları GSMH'nın yüzde 2.1'i, makine ve benzeri teçhizat yatırımları yüzde 5.2'si oranında kalırken, özel sektör sabit sermaye yatırımları yüzde 7.3 civarında düşmüştür. Aynı dönemde yatırım malı ithalatının 2.0 milyar dolar ve çimento üretiminin 1983 harici 15.5 milyon ton etrafında dolması faizler düşmedikçe özel yatırımların nisbi ağırlıklarında bir değişme olmayacağına işaret etmektedir.

Yatırım projelerinin daha az sermaye yoğun daha fazla istihdam sağlayıcı olmaları beklenebilir. Ancak özel sektörün teknoloji seçeneklerinin ve kredi olanaklarının sınırlı olması ve uluslararası rekabete açılmasının en son teknolojinin seçilmesini gerektirmesi nedeniyle teorinin öngördüğü bir gelişme uygulamada gerçekleşmemektedir.

Beşinci Beş Yıllık Plan ve Özel Sektör Yatırımları

Gayri safi yurtiçi hasılanın yılda ortalama yüzde 6.3 artacağını öngören Beşinci Beş Yıllık Plan, tarım için yüzde 3.6, sanayi için yüzde 7.5 ve hizmetler için yüzde 6.5 gelişme hızları hedeflemektedir. Gayri safi milli hasıla için de yüzde 6.3 ortalama artış tespit edilen planda, artış oranının giderek artması ve 1985 yılında yüzde 5.33'ten 1989 yılında yüzde 7'ye yükselmesi öngörülmüştür. Bu gelişmelerin sonucunda kişi başına gelirin beş yıl sonunda yüzde 21.9 oranında artacağı tahmin edilmiştir.

Bu suretle gelişmeyi sağlayabilmek için gayri safi milli hasıla yüzde 6.3 oranında artarken yatırımların yüzde 8.5 oranında artması hedeflenmiştir. Beşinci Beş Yıllık Plan kalkınmasının ağırlığını açık bir şekilde özel sektöre bırakmış bulunmaktadır. Bunu yatırımların dağılımından anlamak mümkündür. Özel kesim

yatırımları yüzde 10.85 oranında artarken, kamu yatırımlarının ortalama artış hızı yüzde 6.77 olarak belirlenmiştir. Dördüncü Beş Yıllık Plan, kamu kesimi yatırımlarının özel kesim yatırımlarından daha hızlı artmasını hedeflemişti. Gerçekleşmede de özel kesim yatırımlarının daha yavaş artması sonucunu özel kesim yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payı yüzde 50'den yüzde 40'a gerilemişti. Beşinci Beş Yıllık Plandaki yatırım hedeflerine göre özel sektör yatırımlarının GSMH içindeki payı 1984'de yüzde 8.47'den 1989'da yüzde 10.23'e yükselirken, kamu kesimi yatırımları da 1984'te yüzde 11.22'den 1989'da yüzde 11.64'e doğru seyretmesi beklenmektedir. Toplam yatırımlar ise gayri safi milli hasılanın oranı olarak yüzde 19.69'dan yüzde 21.87'ye yükselecektir.

Özel yatırımların toplam içindeki payının 1989 yılında yüzde 46.8'e kadar yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu olumlu gelişmeye rağmen özel sektör yatırımları 1970-1979 döneminde erişmiş oldukları yüzde 50 payın altında kalacaktır, fakat 1980-83 istikrar tedbirleri döneminde gerilemiş oldukları yüzde 40 düzeyinin üzerine çıkacaktır. Özel sektör yatırımlarının istikrar tedbirlerinin alındığı dönemde gerilemeleri konut yatırımlarının büyük çapta gerilemesinden kaynaklanmaktadır.

Özel sektöre verilen diğer bir sorumluluk özel tasarruflara verilen ağırlıktır. Beşinci Plan döneminde kamu tasarrufları yüzde 8.17 oranında artarken aynı dönem zarfında özel tasarrufların artış oranı yüzde 10.73 olarak belirlenmiştir. Bu farklı gelişmeler sonucu kamu tasarrufunun GSMH'ya oranı 1984'de yüzde 6.14'ten 1989'da yüzde 6.71'e yükselirken, özel tasarrufların payı yüzde 11.23'ten yüzde 13.78'e çıkmaktadır. Son onbeş yıllık dönem zarfında kayda değer bir artış göstermemiş olan özel tasarrufların bu kadar ciddi bir sıçrama göstermesi için önemli gelir artışlarının gerçekleşmesi ve enflasyonun ciddi bir şekilde kontrole alınması gerekir.

Özel sektör yatırımlarının sektörler arasındaki dağılımı da özel sektörün yönlendirilmesi bakımından önemli işaretler taşımaktadır. Dördüncü Beş Yıllık Planın gerçekleştirmeleriyle karşılaştırıldığı zaman Beşinci Plan döneminde özel sektörün tarım madencilik konularına daha fazla ağırlık vermesi imalat ve ulaştırma sektörlerinde nisbi ağırlıklarının devam ettirmesi ve konut sektörüne daha düşük bir ağırlık vermesi beklenmektedir.

Yatırım Teşvik Sistemi

Devlet Planlama Teşkilatı'nca yayınlanan yatırımların ve döviz kazandırıcı işlemlerin teşviki ye yönlendirilmesiyle ilgili uygulama esaslarına göre yatırım başlandığı kabul edilebilmesi için yatırımın büyüklüğüne bağlı olarak su ye elektrik temin etme, arsa düzenleme ve inşaat yapma akreditif açma gibi harcamaların makul ölçülerde yapılması gerekiyor. Yayınlanan tebliğe göre yatırım süresi içinde her yıl Mart ve Eylül aylarında teşvik belgesi ile birlikte yatırımcıya gönderilmiş bulunan yatırım takip formunun doldurularak DPT'na gönderilmesi gerekiyor. Yatırım takip formunun gelmemesi halinde yatırımcıların teşvikler ve bunun uygulanması ile ilgili başvuruları işleme konulmadan form gelinceye kadar bekletilir veya DPT'da mevcut bilgi ve belgelere göre işlem yapılır. Teşvik belgesine bağlanan tüm yatırımlar gümrük muafiyeti, yatırım indirimi, faiz farkı iadesi, döviz tahsisi, bina inşaat harcı istisnası ve diğer tedbirlerden yararlanacaktır. Ayrıca bu yatırımlardan DPT tarafından belirlenecek asgari miktarda ihracat taahhüdünde bulunanlar vergi, resim, harç istisnasından yararlanabilecekler. Yatırımcılara uygulanacak teşvik tedbirleri DPT'ca verilen teşvik belgelerinde belirtilen değerler esas olmak üzere ilgili kuruluşlar tarafından herhangi bir uygulama belgesine gerek kalmadan tatbik edilecektir.

Yeni teşvik sisteminde daha önce normal bölgelerde yüzde 50, kalkınmada öncelikli yörelerde yüzde 40 olarak hesap edilen özkaynak oranı değiştirilmemiştir. Kalkınmada öncelikli yörelerde gümrüklü toplam yatırımın 2 milyar TL.sından büyük olması halinde özkaynak oranı yüzde 30, normal bölgelerde 4 milyar TL.sından büyük olması halinde yüzde 40 alınmaktadır. Yeni sistemde toplam yatırım tutarı 600 milyon TL.sının altında yapılacak yatırımlarda en az yüzde 40 özkaynak aranırken, bu miktarın üzerindeki yatırımlarda asgari özkaynak oranının yatırımın yapıldığı yer, sektör, büyüklük gözönüne alınarak DPT'ca belirleneceği açıklanmıştır.

1984 yılı programında orta ve uzun vadeli kredilere döviz farkı ödemesi yapılabilmesi için yatırım konusunun genel teşvik tablosunda yer alması, faiz farkı iadesi sütununda (+) işaretinin bulunması ve yatırıma ait TB'nin geçerli olduğu süre içinde ikraz sözleşmesinin yapılması gerekmekte olduğu belirtilmektedir. 1985 programında ise "Bankalarca Kredi İşlemlerinde Alınacak ve Mevduata Verilecek Faiz Oranları ile Faiz Farkı İadesi Fonuna Yapılacak Kesinti ve Fondan Yapılacak Kesinti ve Fondan Yapılacak İade Oranları ve Uygulama Esasları Hakkında Kararın" faiz farkı iadesi fonuna ilişkin hükümleri ve iade oranları ile uygulama esas ve şartlarını düzenleyen Merkez Bankası tebliğlerinde belirtilen esaslara göre faiz farkı ödemeleri yapılacaktır. Yatırım değerlerinin artması halinde kredi ve döviz tahsis miktarlarının 1984'de yüzde 20'ye, 1985'de ise yüzde 30 kadar arttırılabileceği belirtiliyor.

Tesvik sisteminde yüzde 30 olan yatırım indirim oranı değiştirilmemiştir. Bu oran zirai yatırımlar ile DPT'ca bölge kalkınması ile ilgili olduğu belirtilen yatırımlarda yüzde 40, ikinci derecede kalkınmada öncelikli yörelerdeki yatırımlarda ise yüzde 60'dır. Ancak yeni sistemde birinci derecede kalkınmada öncelikli yöreler ile kalkınma planı ve yıllık programlarda özel önem taşıdığı belirtilen sektörlerde sermaye şirketleri ve kooperatiflerce yapılan yatırımlarda yatırım indirim oranı yüzde 100'dür.

1985 programına göre, teşvik belgesine bağlanan yatırımın global listesindeki ithal makine ve teçhizat bedelinin yüzde 2'si oranındaki meblağ Merkez Bankası nezdindeki ihracatı teşvik fonuna yatırılır. Fona yatırılan miktardan yatırımcının global listeden yerli olarak temin ettiği makina teçhizat tutarının yüzde 6'si oranında meblağ yatırımcıya teşvik primi olarak iade edilir.

Geçen sene olduğu gibi bu sene de İstanbul, Kocaeli illeri ile İzmir, Bursa, Ankara belediye sınırları içinde (Organize Sanayi Bölgeleri hariç) kurulacak yeni yatırımların teşvik araçlarından yararlanamayacakları belirtilmiştir.

1985 programında teşvik edilmeyen üretim ve yatırım konuları verilmiştir. 1984 yılında ise teşvik kapsamına giren yatırım konuları verilmişti.

Kamu Yatırımlarında Gerçekleşme Oranı

DPT'ca gerçekleşme durumu izlenen kritik önemdeki 57 yatırım projesi için 1984 yılında 379 milyar liralık harcama öngörüldürken, kamu yatırımları için, ilk dokuz ayda 269.2 milyon liralık harcama yapılmıştır. Buna göre gerçekleşme oranı yüzde 71 olarak belirlenmiştir.

Diğer yandan 37'si 18 Kamu İktisadi Teşebbüsüne, 20'si Genel Katma Bütçeli beş kuruluşa ait olan yatırımlar içinde TEK, DSİ, TMO, TKİ, Sümerbank, MUE, Gerkon-san, Tümosan, Testaş, Temsan, Tekel, DLHL'in yatırımlarında harcamaların çok düşük düzeyde kaldığı gözleniyor.

Demir Çelik İşletmeleri ve Taksan'ın yatırımlarında harcamalar programlanan ödeneğin çok üzerinde gerçekleşmiştir. Bu durumun daha çok kur farkları ile proje revizyonlarından kaynaklandığı belirtilmektedir.

ÖNEMLİ PROJELER

KURULUŞ	PROJE ADEİ	PROJE TUTARI DİŞ	CARI FİYATLARLA (x) TOPLAM	DİŞ	1983 YILI (xx)		GERÇEK. (%) DİŞ TOPLAM
					FİYATLARIYLA DİŞ	TOPLAM	
TOPLAM-KİT	37	1.049.582	1.840.303	563.287	997.031	1.027.215	2.038.110
TMO	1	17.160	39.800	-	132	-	14.612
Etibank	5	14.416	56.992	12.255	29.902	15.722	40.801
TDÇİ	3	66.502	132.528	104.084	166.053	197.082	363.012
TKİ	5	79.576	224.907	52.412	94.522	84.556	185.957
TPAŞ	2	18.458	29.926	19.588	26.201	27.376	38.360
Sümerbank	1	17.679	26.748	8.927	12.203	8.604	12.455
T.Şeker Fabrikası	2	1.902	18.827	350	14.449	442	20.303
MKEK	1	3.001	3.285	868	2.731	1.430	5.625
SEKA	2	33.166	48.703	22.213	38.409	71.336	128.922
Azot Sanayii	1	17.185	31.179	5.131	8.373	3.952	7.055
PETKİM	1	120.362	224.135	159.118	273.706	246.166	479.231
T.Çimento Sanayii	1	2.612	9.913	1.805	5.749	2.670	8.458
GERKONSA	1	312	10.857	488	3.030	363	5.034
TÜMÖSAN	2	23.068	42.652	1.868	6.967	4.158	14.031
TAKSAN	2	4.709	11.521	3.921	6.414	4.937	10.234
TESTAŞ	1	1.830	2.150	594	1.160	670	1.331
TEMSAN	1	1.344	4.553	762	1.916	852	2.067
TEK	5	626.300	921.422	168.903	302.114	356.960	700.622
TOPLAM-KATMA	20	308.558	1.218.122	53.270	233.632	72.889	376.585
TEKEL	1	12.250	18.050	9.362	15.248	11.735	21.828
TCK	2	14.032	47.420	9.490	25.794	7.535	23.056
Kültür ve Turizm B.	1	4.000	10.000	-	3.926	-	6.868
DSİ (Tarım)	6	142.672	767.017	1.532	61.045	2.362	75.803
DSİ (Enerji)	4	129.987	337.985	31.669	107.123	44.803	167.288
DLHİ	6	5.617	37.650	1.217	20.496	6.454	81.741
GENEL TOPLAM	57	1.358.140	3.058.425	616.557	1.230.663	1.100.104	2.414.695
							98
							-
							109
							296
							106
							148
							49
							23
							48
							215
							23
							205
							102
							116
							18
							105
							37
							63
							57
							24
							96
							54
							-
							2
							34
							115
							81

(x) Harcamanın yapıldığı yıllardaki fiyatların toplamı.

(xx) Dış para için "petrol dışı ithalat fiyat endeksi", iç paralarda da sektörel yatırım deflator-leri kullanılmıştır.

Yatırım Teşvik Belgeleri

1984 yılının Ocak-Ekim aylarını kapsayan on aylık dönemde toplam yatırım tutarı 805 milyar TL. olan 848 proje teşvik belgesi almıştır. Bu projelerin gerçekleşmesi için gereken döviz miktarı 975 milyon dolardır. Toplam ihracat taahhütleri ise 2 milyar 338 milyon dolardır.

Tesviklendirilen yatırımlar içinde komple yeni yatırımların geçen yıla göre gerilediği belirlenmiştir. Komple yeni yatırımların yanısıra tevsii, tamamlama ve entegre yatırımların payı da geçen yıla göre azalırken, tamamlama, modernizasyon darboğaz giderme ve yenileme yatırımlarının payında artış olmuştur.

Yatırım Türü	Belge	Toplam Yatırım (Mn.TL)	Döviz Gereği (Bin \$)	Beş Yıllık İhracat Taahhütü (Bin \$)
Komple Yeni Yat.	592	494.745	546.884	1.485.250
Tevsi	101	110.863	155.174	324.250
Tamamlama	28	11.218	9.776	27.750
Modernizasyon	30	71.543	79.174	77.200
Darboğaz Giderme	28	30.363	39.652	92.900
Yenileme	44	52.187	67.812	223.507
Kalite Düzeltme	19	22.576	28.376	81.625
Entegrasyon	6	11.941	14.544	26.000
Toplam	848	805.436	941.392	2.338.482

Yılın ilk sekiz aylık döneminde teşvik belgelerinin bölgesel dağılımı Marmara Bölgesinde bir artışa işaret etmektedir.

TEŞVİK BELGELERİNİN BÖLGESEL DAĞILIMI (%)

	Marmara	Ege	Akdeniz	Diğer	Toplam
1982	57.8	7.1	8.9	26.2	100.0
1983	52.4	8.1	14.4	25.1	100.0
1984(8 aylık)	47.9	27.2	8.4	16.5	100.0

1984 yılında imalat sanayiinde çeşitli projelere verilen teşviklerin nisbi durumunda ilk on aylık verilere göre artış olmuştur.

YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN YATIRIM DEĞERLERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI

	İmalat	Ulaştırma	Tarım	Madencilik	Diğer	Toplam
1981	48.1	42.1	4.4	2.8	2.6	100.0
1982	41.5	41.1	4.8	2.8	9.8	100.0
1983	47.4	28.4	3.8	5.4	15.0	100.0
1984(10 aylık)	51.2	11.1	3.6	20.6	13.5	100.0

Madencilik sektöründe ise teşviklendirilen projelerin toplam içindeki payı önemli ölçüde artmıştır. Buna karşılık her sene önemli bir paya sahip olan ulaştırma projelerinin nisbi ağırlığı ilk on aylık dönemde yüzde 11.5 gibi çok düşük bir düzeye inmiştir..

VERİLEN YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN
SAYISI VE YATIRIM TOPLAMI

	Adet	Toplam Yatırım (Milyar TL)	GSMH'ya Oranı	Yatırım Döviz (Milyon \$)	5 Yıllık İhracat Taahhüdü (Milyon \$)	İşçi Başına Yatırım (Milyon TL.)
1981	3264	1.046.0	16.0	4.206.3	12.403.0	8.1
1982	1469	513.3	5.9	1.323.9	4.592.5	7.8
1983	1031	571.2	5.0	934.3	3.482.2	11.0
1984 (Ocak-Ekim)	848	805.4	5.4	974.9	2.338.5	19.8

YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI
(Ocak-Ekim)

Sektör	Adet	Toplam Yatırım (Milyon TL.)	Döviz Gereği (Bin \$)	İhracat Taah. (Bin \$)	İstihdam
Tarım	89	29.237	9.279	21.000	2.083
- Hayvancılık	68	23.426	6.712	7.500	1.464
- Su Ürünleri	17	4.668	2.343	8.500	505
- Bitkisel Üretim	4	1.143	224	5.000	114
Madencilik	36	165.528	223.077	22.800	5.241
İmalat	364	412.259	476.749	1.242.057	23.415
- Gıda İçki	64	33.298	26.869	143.000	2.439
- Dokuma Giyim	99	150.781	200.711	712.207	9.396
- Kimya	33	47.001	47.279	96.875	733
- Cam	3	1.604	1.597	5.000	65
- Demir Çelik	12	55.609	83.927	21.000	266
- Demirdışı Metaller	3	562	343	2.500	75
- Taşıt Araçları	32	31.454	29.311	33.750	2.601
- Madeni Eşya	14	6.833	7.626	17.500	334
- Elektronik	5	5.178	21.362	-	709
- Seramik	4	9.000	7.782	9.000	355
- Orman Ürünleri	7	1.399	683	5.000	338
- Kağıt	1	774	700	-	25
- Deri Kösele	14	5.633	4.163	65.500	996
- Meslek Bil. Ölçü Kontrol	6	2.744	2.583	-	365
- Makina İmalat	8	3.798	2.692	10.500	485
- Elektrik Makina	7	18.330	22.882	35.625	412
- Çimento	4	3.100	3.511	-	432
- Pişmiş Kıl ve Çim. Gerç.	17	16.854	12.878	15.250	1.272
- Lastik	1	464	502	-	-
- Diğerleri	30	18.203	19.163	69.350	1.043
Enerji	9	16.941	12.823	-	66
Hizmetler	297	131.785	174.973	520.000	7.583
- Ulaştırma	199	89.138	140.605	438.250	3.833
- Turizm	41	20.003	10.159	37.250	2.326
- Ticaret	22	4.964	2.333	29.500	564
- Diğerleri	35	17.680	21.866	15.000	860
İhracata Dönük Teşvik	53	49.590	59.964	532.625	2.995
Toplam	848	805.440	974.870	2.338.482	41.383

İnşaat Faaliyetleri

1984 yılında inşaat faaliyetlerinde bir canlanma gözlenmektedir. DİE tarafından yayınlanan verilere göre inşaat ruhsatnamelerinin sayısı Ocak-Ekim döneminde yüzde 5.1, ruhsatnamelerin temsil ettiği yüzölçüm ise yüzde 13.5 oranında artmıştır. 1980-81 yıllarında önemli gerilemeler gösteren inşaat alanları 1982 yılında yüzde 9.3, 1983 yılında da yüzde 16.6 oranlarında artarak 25.3 milyon metrekareye ulaşmıştır. 1984 yılında mevcut hız değişmediği takdirde inşaat ruhsatnameleri 29.8 milyon metrekareye yükselecektir. Buna rağmen inşaat yüzölçümleri 1979 yılında erişilen 34.1 milyon m²'lik düzeyin yüzde 12.5 kadar altında bulunmaktadır. Yaptığımız incelemeler gerilemenin İstanbul'dan kaynaklandığını göstermektedir. İnşaat ruhsatnamelerinin gösterdiği yüzölçüm İstanbul'da 1983'de 1979 düzeyinin yüzde 30'una gerileyerek üç yıldan beri bir milyon metrekare civarında kalmıştır. Buna karşılık Ankara'da inşaat ruhsatnamelerine göre yüzölçüm 1981'de bir yıllık bir gerilemeden sonra 1983 yılında 1979'a göre yüzde 77'lik bir artışla 2.5 milyon metrekareye ve İzmir'de yüzde 15.7'lik bir artışla 1.2 milyon metrekareye yükselmiştir.

Gerilemenin başlıca nedenleri işçi, memur ve bunların emekliliklerinin reel gelirlerinin ve tazminat ve ikramiyelerinin bir daire satın alamayacak düzeye gerilemesi ve inşaat maliyetlerinin son yıllarda süratle artmasıdır.

1981 yılında yüzde 19.9 oranında artış bulunan metrekare inşaat maliyeti 1982'de yüzde 25.9 oranında, 1983 yılında ise yüzde 43.1 oranında artmıştır. Artış hızı 1984 yılının ilk on ayında yüzde 44.4 olarak belirlenmiştir.

Yapı kullanma izin kağıtlarına göre hem sayılarda, hem de yüzölçümde gerilemeler olmuştur. Yapı kullanma izin kağıtlarının sayısında, ilk on ayda yüzde 3.5 oranında ve yüzölçümünde yüzde 3.2 oranında gerileme görülmektedir. Bu eğilim yıl sonuna kadar devam ettiği takdirde 1982 ve 1983 yıllarında yaklaşık 16 milyon metrekare olan yüzölçümünün 1984 yılında 15 milyon metrekareye gerilemesi beklenmektedir.

İNŞAAT MALİYETLERİ

	Ocak-Ekim		% Artış
	1984	1983	
İnşaat Ruhsatnameleri			
Sayı	51.385	48.879	5.1
Yüzölçümü (m ²)	22.792.145	20.082.587	13.5
Değer (000 TL.)	612.780.512	373.857.951	63.9
Birim Maliyet (TL.)	26.885	18.616	44.4
Yapı Kullanma İzin Kağıtları			
Sayı	42.666	44.201	- 3.5
Yüzölçümü (m ²)	11.961.178	12.361.766	- 3.2
Değer (000 TL.)	322.561.984	226.654.672	42.3
Birim Maliyet (TL.)	26.967	18.335	47.1

4. Kamu Maliyesi

Bütçe ödeneklerinin artış hızına bakıldığında 1978 yılından itibaren ödeneklerin 1981 yılına kadar her yıl süratle arttığı ve daha sonra artış hızının yavaşladığı göze çarpmaktadır.

KONSOLİDE BÜTÇE BAŞLANGIÇ VE YIL SONU ÖDENEKLERİ

(Milyar TL.)

	1979	% Değişim	1980	% Değişim	1981	% Değişim
Başlangıç Ödeneği	406.9	52.7	770.0	89.2	1.558.7	102.4
GSMH içindeki Pay(%)	18.5		17.3		23.8	
Yılsonu Ödeneği	455.9	-	748.2	64.1	1.348.8	80.2
GSMH içindeki Pay(%)	35.3		34.0		30.4	
	1982*	% Değişim	1983	% Değişim	1984	% Değişim
Başlangıç Ödeneği	1.804.7	15.8	2.600.0	44.0	3.285.0	26.3
GSMH içindeki Pay(%)	20.6		23.1		18.5	
Yılsonu Ödeneği	2.073.9	12.0	3.321.9	60.2	4.376.0**	31.7
GSMH içindeki PAY(%)	23.7		28.9		24.6	

*1982 bütçesi 10 aylık

**Eylül 1984

Kaynak: 1985 Mali Bütçe Gerekçesi

Konsolide bütçe yıl sonu ödenekleri dikkate alındığında kamu sektörünün ekonomideki yerinin giderek küçüldüğü anlaşılmaktadır. Yukardaki tablo bu konuda açık bir fikir verebilmektedir.

Eylül ayı sonunda 1984 yılı bütçesi ödenek büyüklüğü 4.376.0 milyar TL.sına ulaşmıştır. 1984'deki hızlı ödenek gelişmesi esas itibariyle iç ve dış devlet borçlarının ödenmesi için alınan ek ödeneklerden kaynaklanmaktadır. 1984 yılı bütçe kanununda iç devlet borçları için 60 milyar, dış devlet borçları için de 97.4 milyar TL.lık ödenek tahsis edildiği halde yıl içinde 161.1 milyar TL.sı iç devlet borçları için, 401.9 milyar TL.sı da dış devlet borçları için olmak üzere 563 milyar liralık ek ödenek alınmasını gerektirmiştir.

Konsolide bütçe harcamalarının dağılımı cari harcamaların toplam içindeki payının düşme eğilimi içinde olduğunu göstermektedir. Yatırım ve transfer harcamalarının paylarında da hafif bir artış vardır.

KONSOLİDE BÜTÇE HARCAMALARININ DAĞILIMI

(%)

	1980	1981	1982	1983	1984*
Cari	44.8	41.6	43.7	39.0	39.7
Yatırım	15.3	20.0	20.8	17.0	19.5
Transfer	39.9	38.4	35.5	44.0	40.8
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

*Eylül

Kaynak: Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

GENEL BÜTÇE
HAZİNE NAKİT DURUMU
(Ocak-Ağustos)

(Milyon TL)

	1983	1984
Mevcutlar	462.142	589.854
Nakit	259.156	154.922
Alacaklar	202.986	434.932
Borçlar	891.978	1.418.153
Bütçe Emanetleri	250.911	515.098
Diğer Emanetler	314.193	225.401
Kısa Vadeli Avans	270.320	510.928
Plasman Bonosu	56.554	166.726
Mevcut ve Borç Farkı	429.836	828.299

1984 Ağustos ayında Hazine'nin borçları ile mevcutları arasında 828.3 milyar liralık açık vardır. Bu açık geçen sene 447 milyar TL.sı idi. Bu açığın kapatılması için, Hazine bir taraftan Merkez Bankası'ndan kısa vadeli avans kullanırken, diğer taraftan Hazine Bonoları satışına başvurmuştur. Bütçe emaneti rakamı da 515 milyar TL.sına ulaşmıştır.

Bütçe gelirlerinin gerektiği kadar sağlanamaması Hazine'de böyle bir sıkışıklığa yol açmaktadır. Vergi gelirlerinin enflasyonun çok aşağısında, ancak yüzde 26.1 civarında artması da bunu doğrulamaktadır.

1984 Eylül sonu itibariyle konsolide bütçe harcamaları 2 trilyon 105.0 milyar TL.sına ulaşmıştır. Bu miktar Eylül sonundaki ödeneğin yüzde 49.5'i kadardır. 1983 mali yılının aynı döneminde ise 1 trilyon 579 milyar liralık harcama düzeyine ulaşılmıştı.

1984 yılı sonunda harcamaların yıllık trende göre 3 trilyon 850 milyar TL.sı olması beklenmektedir. Bu durumda başlangıç ödeneği yüzde 17.2 civarında azalmış olacaktır.

1984'ün Ocak-Eylül döneminde konsolide bütçe gelirleri ise, iç istikraz dahil olmak üzere 2 trilyon 233.3 milyon TL.sı olmuştur.

Bu durumda harcamalardan gelirler 60 milyar TL.sı fazladır. Ancak iç istikraz gelir kalemleri arasından çıkarılırsa 62 milyarlık bir açık sözkonusu olacaktır.

Gelir beklentilerine göre toplam gelirler yıl sonunda 3 trilyon 460 milyon TL.sına ulaşacaktır. Bu durumda bütçe açığı 390 milyar TL.sı bunun GSMH'ya oranı ise yüzde 2.2 civarında olacaktır.

BÜTÇE - HAZİNE DURUMU
(Ocak-Eylül)

	1984	1983	(Milyon TL.) % Fark
Bütçe Gelirleri	2.105.043	1.549.860	35.8
- Vergi	1.651.639	1.310.013	26.1
- Vergi Dışı	453.454	239.847	89.1
Yıllı Harcamaları	2.167.412	1.579.144	37.3
- Cari	861.136	623.207	38.2
- Yatırım	422.476	311.567	35.6
- Transfer	883.800	644.370	37.2
BÜTÇE DENGESİ	-62.319	-29.284	(+)
- Önceki Yıl Mahsupları	28.935	20.246	42.9
	-91.254	-49.530	84.2
- Bütçe ve Öteki Emanetler	-41.575	6.485	(-)
- Avanslar	-269.473	-33.897	(+)
NAKİT AÇIĞI	402.302	-76.942	(+)
FINANSMANI			
- İç İstikraz	128.273	181.985	-29.5
- Dalgalı Borçlar			
- Merkez Bankası	139.841	47.058	(+)
- Hazine Bonosu	143.339	-95.095	(+)
- Ötekiler	- 9.151	-57.006	-83.9

1984 yılında konsolide bütçe gelirlerinin 3.5 trilyon liraya yaklaşacağı tahmin edilmektedir. 1985 bütçesinde konsolide bütçe gelirlerinde yüzde 59.2, genel bütçe gelirlerinde yüzde 55.9, vergi gelirlerinde yüzde 44.9 artış beklenmektedir. Vergi dışı normal gelirlerde beklenen artış hızı yüzde 68.4 dolayındadır. Katma bütçe gelirlerinin ise yüzde 75.7 artacağı tahmin edilmektedir. Vergi elastikliği dikkate alındığında özellikle vergi gelirlerinde beklenen artışın çok iyimser tahminler olduğu söylenebilir.

1984/85 BÜTÇE GELİRLERİ

	1984 Tahsilat Tahmini	1985 Bütçe Teklifi	(Milyar TL.) % Artış
Konsolide Bütçe Gelirleri	3.460.0	5.508.0	59.2
Genel Bütçe Gelirleri	3.136.0	4.878.0	55.5
Vergi Gelirleri	2.450.0	3.550.0	44.9
Gelirden Alınan Vergiler	1.390.0	1.810.0	30.2
Servetten Alınan Vergiler	51.0	104.0	103.9
Mallardan Alınan Vergiler	366.0	576.0	57.4
Hizmetlerden Alınan Vergiler	264.0	360.0	36.4
Dış Ticaretten Alınan Vergiler	379.0	700.0	84.7
Vergi Dışı Normal Gelirler	386.0	650.0	68.4
Özel Gelirler ve Fonlar	300.0	678.0	126.0
İç İstikraz	250.0	500.0	100.0
Katma Bütçe Gelirleri	74.0	130.0	75.7

1983 yılında kurumlar vergisi bir önceki yıla oranla yüzde 24.7 oranında artarak 215 milyar dolayında gerçekleşmiş idi. 1984 yılında bu tutarın yüzde 30.2 genişleyerek 280 milyar liraya ulaşması beklenmektedir.

KURUMLAR VERGİSİ

(Milyon TL.)

	Bütçe Teklifi	Gerçekleşme		
		Bir Önceki Yıla Göre Değişme		
		Miktar	Fark	Oran (%)
1978	11.500.0	16.885.7	8.776.5	108.2
1979	14.900.0	19.082.0	2.196.3	13.0
1980	28.500.0	36.874.1	17.792.1	93.2
1981	76.040.0	124.866.8	87.992.7	238.6
1982*	130.000.0	172.413.7	47.492.7	38.0
1983	220.000.0	215.013.4	42.600.0	24.7
1984	220.000.0	280.000.0**	64.986.6	30.2

*1982 bütçe yılı 10 ay sürmüştür.

**Tahsilat Tahmini

1984 yılında gelir vergisi tahsilatı 1.1 trilyon lira olarak öngörülmüştür. Bir yıl önceki 915 milyar liralık bütçe önerisiyle karşılaştırıldığında bu yıl tahsil edilmesi beklenen tutar geçen yılki tahsilatı yüzde 26.2 aşmaktadır.

GELİR VERGİSİ

	Bütçe Teklifi	Gerçekleşme		
		Bir Önceki Yıla Göre Değişme		
		Miktar	Fark	Oran (%)
1978	93.250.0	108.378.5	38.704.1	55.5
1979	163.000.0	191.779.8	83.401.3	76.9
1980	329.000.0	388.077.1	196.297.9	102.3
1981	684.127.7	574.246.3	186.168.6	48.0
1982*	730.021.2	594.817.0	19.760.4	3.4
1983	915.000.0	879.616.3	284.799.3	47.9
1984	1.100.000.0	1.110.000.0**	230.383.7	26.2

* 1982 bütçesi on ay sürmüştür.

**Tahsilat tahmini

Bütçe açığının gayri safi milli hasılaya oranı 1978'den 1980 yılına kadar yükselmiş daha sonra düşmeye başlamıştır. 1984 yılında bütçe açığının gayri safi milli hasılaya oranının yeniden yüzde 2.2 dolayına kadar yükseleceği tahmin edilmektedir.

BÜTÇE AÇIĞININ GSMH'YA ORANI

(Milyar TL.)

	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Bütçe Açığı(1)	56.1	154.2	90.2	132.0	145.7	390.0
GSMH (2)	2.199.5	4.435.2	6.553.6	8.735.1	11.485.2	17.763.4
(1)/(2)	2.55	3.48	1.38	1.51	1.27	2.2

1985 yılı bütçesi 5.508 milyar liralık bir büyüklükle, aynı yıl için tahmin edilen GSMH'nın yüzde 23.9'unu oluşturmaktadır.

1985 yılı bütçesi, 1984 yılı bütçesinin, yıl sonu itibariyle ulaştığı ödenek tutarından yüzde 25.9 daha büyüktür. Harcama kalemleri itibariyle bakıldığında bu global büyümeyi oluşturan alt kalemlerdeki nisbi büyüme görünümü şu şekildedir:

<u>Cari Hizmet Ödenekleri</u>	%49.1
Personel Ödenekleri	%41.5
Diğer Cariler	%59.3
<u>Yatırım Ödenekleri</u>	%17.8
<u>Transfer Ödenekleri</u>	%137.4

Bütçenin büyümesinde en fazla pay transfer ödemelerindedir. Buna mukabil, mutlak olarak büyüyen bütçeden nisbi olarak en az payı alan ve global büyüme oranının altında kaldığı için daralan kalem ise, yatırım ödenekleridir. Doğal olarak genel bütçeden yapılan transferler sadece borç itfası ve sosyal transfer niteliğinde değildir. Bu tutar yerel idarelere ve KİT'lere yapılan transferleri de kapsamakta ve bu fonlarda yatırıma yönlendirilebilmektedir. Diğer cariler kalemindeki artış hızı, personel ödenekleri kalemindeki artış hızından yüksektir. Diğer cariler enflasyondan fazla etkilendiği halde, personel ödenekleri, memur maaş katsayıları oranında artabilmektedir.

1985 bütçesinde gelir tahminleri oldukça iyimser görünümündedir. Aşağıdaki tabloda 1984 ve 1985 yılı bütçeleri gelir tahminleri mukayeseli olarak verilmiştir.

BÜTÇE GELİRLERİ ARTIŞ YÜZDELERİ

Gelir Kalemleri	1984 Bütçesinde Artış Yüzdesi	1985 Bütçesinde Artış Yüzdesi
Konsolide Bütçe Gelirleri	38.3	59.2
Genel Bütçe Gelirleri	36.6	55.5
Vergi Gelirleri	23.2	44.9
Vergi Dışı Normal Gelirler	68.3	68.4
Özel Gelirler ve Fonlar	401.2	126.0
İç Borçlanma	50.0	100.0
Katma Bütçe Gelirleri	65.4	75.7

Tablodan izlenebildiği gibi, vergi dışı normal gelirler ve özel gelirler ve fonlar kalemleri dışında kalan tüm gelir kalemleri tahmininde ciddi artışlar öngörülmektedir. Öngörülen bu artışların gerçekleşme payı vergi gelirlerinin elastikliklerine bağlı bulunmaktadır.

Kamu İktisadi Kuruluşları

1983 yılında Kamu İktisadi Teşebbüslerinin toplam üretiminin yüzde 31.9 artarak 2.1 trilyon liraya, toplam satış hasılatının da yüzde 36.2 genişleyerek 3.8 trilyon liraya yükseldiği hesaplanmıştır. Böylece KİT'lerin gayri safi milli

hasılaya katkısı yüzde 8.55, sanayi katma değerine katkısı yüzde 21.98 olarak gerçekleşmiştir.

KİT'İN ÜRETİM VE SATIŞ HASILATI

(Cari Fiyatlarla)
(Milyar TL.)

	Üretim	% Artış	Gayri Safi Satış Hasılatı	% Artış
1973	36.9		45.4	
1974	57.3	55.28	71.5	57.49
1975	72.7	26.88	92.9	29.93
1976	104.4	43.60	127.1	36.81
1977	135.7	29.98	183.3	44.22
1978	177.4	30.73	295.0	60.94
1979	305.1	71.98	505.6	71.39
1980	699.6	129.30	1.221.1	141.52
1981	1.147.3	63.99	1.867.5	52.94
1982	1.629.3	42.01	2.757.0	47.63
1983	2.142.3	31.49	3.755.5	36.22

KİT'İN GSYİH'YA KATKISI

(Cari Faktör Fiyatlarıyla)
(Milyon TL.)

	GSYİH (FF) (1)	İşletmecisi KİT Katma Değeri (2)	KİT'in Payı (3)(2/1)	Sanayi Katma Değeri (4)	Sanayici KİT'in Katma Değeri (5)	KİT'in Payı (6)(5/4)
1973	265.661	19.391	7.30	53.372	13.880	26.01
1974	369.772	27.116	7.33	76.710	20.574	26.82
1975	468.382	34.297	7.32	93.531	22.184	23.72
1976	599.639	43.606	7.27	114.978	29.228	25.42
1977	796.123	59.440	7.47	158.007	36.951	23.39
1973/77	2.499.577	183.850	7.36	496.598	122.817	24.73
1978	1.190.073	102.033	8.57	273.391	68.061	24.90
1979	2.015.305	192.829	9.57	479.855	133.346	27.79
1980	4.080.491	362.949	8.89	1.026.713	238.472	23.23
1981	6.060.226	553.406	9.13	1.577.566	368.011	23.33
1982	8.107.235	729.170	8.99	2.191.456	500.040	22.82
1983	10.784.798	844.226	7.83	3.096.036	578.942	18.70
1979/83	31.048.055	2.682.580	8.64	8.371.626	1.181.811	21.73
1978/83	32.238.128	2.784.613	8.64	8.645.017	1.886.872	21.83
1973/83	34.737.705	2.968.463	8.55	9.141.615	2.009.689	21.98

1984 yılı programında Kamu İktisadi Teşebbüslerinin kaynak/ödeme fazlalığının 1984'de 187.9 milyar lira olacağı tahmin edilmektedir. Bu meblağ yatırım rakamı olan 869.0 milyar liradan çıkarıldığında geriye 681.5 milyar liralık finansman gereği kalmaktadır. Bu gereğin 345.5 milyar lirasının bütçeden, 216.0 milyar lirasının Devlet Yatırım Bankasından ve 120.0 milyar lirasının da çeşitli fonlardan sağlanması öngörülmüştür.

FINANSMAN İHTİYAÇLARI VE KARŞILAMA BİÇİMLERİ

(Milyar TL.)

	1982	1983	1984*
Kaynak/Ödeme Açığı	79.4	126.8	187.5
Yatırımlar	536.0	685.0	869.0
Temini Gereken Finansman	456.6	558.2	681.5
Bütçe	248.8	307.0	345.5
D.P.K.	113.8	154.0	216.0
Destekleme ve Fiyat İst.Fonu	75.6	97.2	120.0
Diğer	18.4	-	-

*Program
DPT 1984 Programı

KİT'ler fiyat artışları yolu ile 1980'de 502 milyon, 1981'de 380 milyon, 1982'de 589 milyon, 1983'de 193 milyar ve 1984'de 957 milyar ek gelir sağlamışlardır.

1984 yılında konsolide bütçe gelirlerinin 3.5 trilyon, vergi gelirlerinin ise 2.5 trilyon olduğu gözönüne alınırsa fiyat ayarlamaları ile sağlanan bu ek gelirin önemi ortaya çıkar.

Bu ek kaynağa rağmen KİT'lerin finansman ihtiyacı son beş yılda artmaya devam edecek 1980'de 308 milyar liradan 1984'de 681.5 milyar liraya yükselmiştir.

KİT'LERİN FİYAT AYARLAMALARI YOLUYLA HER YIL SAĞLADIKLARI EK GELİR

(Milyon TL)

	1980	1981	1982	1983	1984
Akaryakıt	220	88	117	37.890	170.000
Elektrik	30	23	33	14.500	120.000
Petro-Kimya	18	-	12	8.100	25.000
Kömür	17	22	14	12	85
Gübre	28	9	-	-	65.000
Demir-Çelik	28	25	10	9.800	24.000
Kağıt	17	2	5	2.500	33.000
Bakır-Alüminyum	13	-	-	30	90
Sümerbank Ürün.	8	3	4	6.500	4.800
Çimento	6	2	6	5.000	5.000
Şeker,Süt,Çay	41	9	26	22.300	95.000
Et-Balık	14	27	33	190	850
PTT	10	125	248	23.810	90.000
Ulaşım	22	3	4	7.000	65.000
Sigara-İçki	20	37	62	53.000	150.000
Diğer	10	5	15	3.000	110.000
TOPLAM	502	380	589	193.632	957.825

5. Üretim

1984 yılı bitkisel üretim tahminlerine göre pirinç, tütün, şekerpancarı, fındık, incir, pamuk üretiminin bir önceki yıla oranla gerilemesi, buğday, arpa patates, yerkıstığı üretiminin artması beklenirken, ayçiçeği üretiminde bir değişiklik beklenmemektedir. Bostan üretiminde bir önceki yıla göre az da olsa bir gerileme olacağı, sebze üretiminin ise geçen yılın seviyesine ulaşamayaacağı tahmin edilmektedir.

1970-84 döneminin sonunda en yüksek üretim artışı şeker pancarında gerçekleşmiştir. 1983'de ise bu artış daha yüksektir. Bunu arpa, ayçiçeği, fındık takip etmektedir. Üzüm üretimi geçen yıla göre artış göstermiş ise de 14 yıllık bu dönemin ilk iki yılına oranla düşmüştür.

TARIM ÜRÜNLERİ ÜRETİM ENDEKSİ (1970-100)

Yıllar	Buğday	Arpa	Pirinç	Patates	Pamuk	Tütün	Şeker Pancarı	Ayçiçeği	Zeytin	Fındık	Üzüm	İncir
1970	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1971	135.0	128.3	109.4	109.7	130.5	116.0	140.0	124.0	47.9	65.1	100.1	91.1
1972	122.0	114.6	76.3	114.9	135.9	120.0	138.6	149.3	149.6	74.5	89.2	100.9
1973	100.0	89.2	99.4	114.9	128.2	99.5	119.8	149.3	48.8	98.0	86.9	88.8
1974	110.0	102.5	93.7	118.8	149.6	135.8	134.2	112.0	123.3	95.7	86.9	73.1
1975	147.5	138.5	93.7	130.0	120.0	133.7	163.4	130.1	82.4	124.3	84.3	81.8
1976	165.0	150.8	98.8	148.8	118.7	216.2	221.1	146.7	161.1	96.1	80.0	87.8
1977	165.0	146.2	103.1	146.2	143.7	165.5	211.5	121.3	58.7	113.7	82.6	81.8
1978	167.0	146.2	118.8	143.6	118.8	195.2	207.7	129.3	161.5	121.6	90.8	86.4
1979	175.0	161.2	140.6	149.9	119.1	144.5	205.9	157.3	63.1	117.6	90.9	93.5
1980	165.0	163.8	89.4	156.7	125.0	152.1	159.1	200.0	198.2	98.0	93.5	95.8
1981	170.0	181.5	123.8	156.7	122.0	112.1	262.5	153.3	58.7	137.3	96.1	116.8
1982	175.0	196.9	131.3	156.7	122.3	138.8	299.3	160.0	193.8	86.3	94.8	130.8
1983*	164.0	166.9	118.1	159.3	130.0	150.8	300.2	190.7	58.7	153.7	88.3	154.2
1984**	172.0	190.8	101.3	163.7	123.0	140.1	282.1	190.7	176.2	117.6	90.9	116.8

* IV. Tahmin(Mart 1984)

**II. Tahmin(Eylül 1984)

Kaynak: DİE

BİTKİSEL ÜRÜNLER TAHMİNLERİ VE GERÇEKLEŞMELER

(Bin Ton)

	1982 Üretim	1983 Üretim(1)	% Değişim	1984 Üretim(2)	1984 Üretim(3)	% Değişim
HUBUBAT						
Buğday	17.500	16.400	-6.3	17.200	17.200	4.9
Arpa	6.400	5.425	-15.2	6.200	6.200	14.3
Pirinç	210	189	-10.0	162		-14.3
Bakliyat	1.230	1.364	10.9	1.444	1.421	4.2
ENDOSTRİ BİTKİLERİ						
Pamuk(Kütlü)	1.271	1.352	6.4		1.330	- 1.6
Pamuk(Saf)	489	520	6.3	492		
Tütün	208	226	8.6	210	202	-10.6
Şeker Pancarı	12.732	12.770	0.3	12.000	12.000	- 6.0
YUMRU BİTKİLER						
Patates	3.000	3.050	1.7	3.135	3.115	2.1
YAĞLI TOHMLAR						
Ayçiçeği	600	715	19.2	715	695	- 2.8
Çiğit	782	832	6.4	787		- 5.4
Yer Fıstığı	50	50		70	70	40.0
MEYVELER						
Şeftali	276	270	1.9	230	230	-14.8
Elma	1.600	1.750	9.4	1.750	1.750	-
Narenciye	1.203	1.299	8.0	1.299	1.299	-
Fındık	220	392	78.2	300	300	-23.5
Zeytin	1.320	400	-69.7	1.200	1.200	200.0
İncir	280	330	17.9	250	250	-24.2
Çay	303	436	43.9	500	570	30.7
BOSTAN	4.500	4.610	2.4	4.600	4.600	- 0.2
SEBZELER	7.912	8.030	1.5	7.811	7.824	- 2.6

(1) IV.Tahmin (Mart 1984)

(2) II.Tahmin (Eylül 1984)

(3) III.Tahmin(Kasım 1984)

Kaynak: DİE

Sınai Üretim

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 120 civarında temel ve kritik mal ve hizmetin aylık üretimleri takip edilmektedir. 1984 yılı Eylül ayı üretimlerinde, takip edilen toplam 118 mal ve hizmetler 81 kalemde artış, 31 kalemde azalış ve 6 kalemde de (yüzde artı-eksi birlik bir marj içerisinde) seviye eşitliği tesbit edilmiştir.

Madencilik sektöründe barit (yüzde 113), fosfat (yüzde 97) üretimi önemli ölçüde artmıştır. Gıda sektöründe yem, içki-tütünde ise filtresiz sigara ve bira üretimi düşmüştür. Lastik, kağıt, petrol ürünleri, tarım alet ve makineleri, elektrikli makineler, demiryolu taşıtları sektörlerinde tüm mallarda yüzde 221'e (civa buharlı ampul) kadar varan üretim artışları olmuştur.

(SINAI ÜRETİM)
(Ocak-Eylül)

	1984	1983	Değişim (%)
MADENCİLİK			
Taş Kömürü (K) (000 Ton)	2.729	2.940	- 7
Linyit (") (" ")	14.786	12.394	+20
Ham Petrol (T) (" ")	1.541	1.676	- 8
Bakır Konsantre (K) (000 Ton)	113	76	+49
Alümina (K) (000 Ton)	50	48	+ 4
Volfram Konsantre (K) (Ton)	123	92	+34
Boraks (K) (000 Ton)	273	228	+20
Kolemanit (K) (000 Ton)	268	164	+63
Kükürt (K) (000 Ton)	26	24	+ 8
Fosfat (") (" ")	75	38	+97
Perlit (") (Ton)	2.505	3.332	-25
Kromit (") (000 Ton)	177	125	+42
Bakır Pirit (K) (000 Ton)	-	-	-
Barit (K) (000 Ton)	51	24	+113
GIDA			
Paketli Çay (K) (000 Ton)	87	71	+23
Kırmızı Et (") (" ")	41	40	+ 3
Beyaz Et (") (Ton)	4.900	3.600	+36
Pastörize Süt (") (000 Lt.)	27.599	21.917	+26
Çiğ Süt (") (Mn. Lt.)	85	77	+10
Yem (") (000 Ton)	341	343	- 1
İÇKİ-TÜTÜN			
Filtreli Sigara (K) (000 Ton)	39	36	+22
Filtresiz Sigara (") (" ")	6	7	-29
Rakı (") (Mn. Lt.)	29	28	+ 4
Votka (") (000 Lt.)	2.251	1.955	+15
Bira (") (Mn. Lt.)	25	33	-24
Şarap (") (000 Lt.)	3.548	3.215	+10
DOKUMA-DERİ			
Pamuk İpliği (K) (Ton)	40.170	37.389	+ 7
Yün İpliği (K) (Ton)	4.102	3.835	+ 6
Pamuklu Ham Dokuma (K) (000 m.)	179.380	166.970	+ 7
Yünlü Ham Dokuma (K) (000 m.)	4.967	5.024	- 1
Ham Makina Halısı (K) (m ²)	149.928	124.633	+20
Ayakkabı (K) (Bin çift)	1.982	1.802	+ 9
LASTİK			
Binek Lastikleri (Ö) (Bin adet)	1.962	1.471	+33
Kamyon-Otobüs Lastikleri (Ö) (Bin Adet)	1.405	1.299	+ 8
Traktör-Greyder Lastikleri (Ö) (" ")	520	443	+17
İç Lastik (Ö) (Bin Adet)	2.644	2.036	+30

		1984	1983	Değişim (%)
KAĞIT				
Kağıt	(K) (000 Ton)	361	297	+21
Yazı Tabı Kağıdı	(") (" ")	67	63	+ 6
Gazete Kağıdı	(") (" ")	117	112	+ 4
Sargılık Kağıt	(") (" ")	35	22	+59
Oluclu Mukavva	(") (" ")	37	24	+54
Sigara Kağıdı	(") (" ")	1,7	1,5	+13
Kartonlar	(") (" ")	35	31	+12
Kraft Torba Kağıdı	(") (" ")	68	43	+58
ORMAN ÜRÜNLERİ				
Kereste	(") (" m ³)	253	224	+13
Yonga Levha	(") (" ")	20	21	- 5
Parke	(") (" m ²)	318	287	+10
Lif Levha	(") (" m ³)	12	15	-20
Ambalaj Sandığı	(") (" Adet)	895	814	+10
KİMYA				
Boraks Dekahidrat	(") (" Ton)	26	24	+ 8
Borik Asid	(") (" ")	16	16	+ 0
Sodyum Perborat	(") (" ")	11	9,4	+17
Karpit	(") (" ")	24	15	+60
Tuz	(") (" ")	573	604	- 5
Etil Alkol	(") (" Lt.)	6.369	5.315	+20
PETROKİMYA				
Polivinil Klorür	(") (Ton)	27.348	31.370	-13
Poliyeten	(") (")	18.539	22.397	-17
Karbon Siyahı	(") (")	18.391	18.808	- 2
Sentetik Kauçuk	(") (")	21.649	18.438	+17
Polistren	(") (")	11.526	12.248	- 6
Kaprolaktam	(") (")	4.685	9.414	-50
PETROL ÜRÜNLERİ				
Benzin	(T) (000 Ton)	1.623	1.484	+ 9
Motorin	(") (" ")	3.732	3.414	+ 9
Fuel Oil	(") (" ")	4.474	4.421	+ 1
Ham Petrol İşleme	(") (" ")	12.818	11.858	+ 8
GÜBRE				
Toplam Gübre	(") (" ")	5.810	5.353	+ 9
Amonyak	(K) (" ")	298	249	+20
Sülfürik Asit	(T) (" ")	265	400	-34
Amonyum Sülfat	(") (" ")	84	205	-59
Amonyum Nitrat	(K) (" ")	39	41	- 5
Kalsiyum Amonyum Nitrat	(K) (000 Ton)	849	758	+12
Üre	(K) (000 Ton)	410	307	+34
Normal Süperfosfat	(") (" ")	34	24	+42
Triple Süperfosfat	(T) (" ")	510	489	+ 4
Diamonyum Fosfat	(") (" ")	332	212	-60
Kompoze Gübre	(") (" ")	578	694	-17
TARIM ALET VE MAKİNALARI				
Traktör	(") (Adet)	32.741	28.606	+14
Bahçe Traktörü	(") (")	770	663	+16

	1984	1983	Değişim (%)
DEMİR-ÇELİK			
Kok Kömürü (K) (000 Ton)	1.982	2.094	- 5
Ham Demir (") (" ")	2.150	2.041	+ 5
Pik Demir (") (" ")	179	252	- 29
Sıvı Çelik (T) (" ")	2.578	2.418	+ 7
Çelik Çekme Boru (K) (000 Ton)	.5,6	3,5	- 60
DEMİR DIŞI METALLER			
Blister Bakır (K) (Ton)	22.756	10.743	+112
Sıvı Alüminyum (") (")	23.524	24.593	- 4
Külçe Çinko (") (")	-	-	-
Çinko Konsantre (") (")	-	195	-
Ferrokrom(DK) (") (")	7.366	7.975	- 8
Ferrokrom(YK) (") (")	26.465	16.850	+ 57
Elektrolitik Bakır (T) (Ton)	29.147	-	-
Kurşun Konsantre (K) (")	-	280	-
ÇİMENTO VE REFRAKTER			
Çimento (T) (000 Ton)	10.185	10.332	- 1
Bazik Refrakter (K) (Ton)	25.556	25.739	- 1
Asidik Refrakter (") (")	21.192	16.180	+ 31
ENERJİ			
Elektrik Enerjisi (T) (M.Kwh)	22.189	20.145	+ 10
ELEKTRONİK			
Televizyon (Ö) (000 Adet)	565	438	+ 29
Telefon Santralleri (Ö) (000 Hat)	43	174	- 75
ELEKTRİKLİ MAKİNALAR			
Floresan (Ö) (000 Adet)	6.299	5.527	+ 14
Ampul (") (" ")	43.377	36.578	+ 19
Akümülatör (") (" ")	576	422	+ 54
Civa Buharlı Ampul (Ö) (000 Adet)	350	109	+221
MESLEK, BİLİM, ÖLÇÜ-KONTROL			
Tek Faz Elektrik Sayacı (T) (Adet)	537.000	449.500	+ 20
Üç Faz Elektrik Sayacı (") (")	35.528	51.401	- 31
KARAYOLU TAŞITLARI			
Otobüs-Midibüs (Ö) (Adet)	3.344	2.369	+ 41
Minibüs (") (")	5.034	4.523	+ 11
Otomobil (") (")	40.451	30.276	+ 33
Kamyon (") (")	11.648	11.945	- 2
Kamyonet (") (")	5.086	4.728	- 8
DEMİRYOLU TAŞITLARI			
Dizel Lokomotif (") (")	31	-	--
Yük Vagonu (") (")	645	440	+ 47
Yolcu Vagonu (") (")	29	16	+ 81
ULAŞTIRMA			
Yolcu Taşımaları (K) (M.Y.-Km.)	4.568	4.348	+ 5
Yük Taşımaları (") (M.Ton-Km.)	5.319	4.613	+ 15
Yolcu Taşımaları (") (M.Y.-Mil)	432	456	- 5
Araç Taşımaları (") (M.Oto-Mil)	26	22	+ 18
Yolcu Taşımaları (Hava) (K) (M.Y.-Km)	2.367	2.071	+ 14

Sanayi Üretim Endeksi

DİE'ce 1981 yılı baz alınarak üçer aylık dönemler itibariyle sanayi üretim endeksi hazırlanmaktadır. Endeks toplam imalat sanayiinde 1984 yılının ikinci üç ayında 1981'e göre yüzde 32.9'luk bir artışa işaret etmektedir. Özel sektör üretimi yüzde 26.3 artarken, yüzde 44.6 ile kamu sektörü daha yüksek bir artış gerçekleştirmiştir. 1984 yılında Nisan-Haziran döneminde bir evvelki döneme göre ise toplam imalat sanayiinde üretim artışı olmamıştır. Diğer yandan birinci döneme göre özel sektör üretimi düşerken, kamu üretimi yüzde 10 artmıştır. 1984 yılının ikinci üç aylık döneminde 1983'ün aynı dönemine göre üretim özel sektörde yüzde 7.7, kamu sektöründe 10.9 ve toplam imalat sanayiinde yüzde 8.9 artmıştır. 1983 senesinde 1982'ye göre artışlar ise sırası ile yüzde 10.0, yüzde 13.9 ve yüzde 11.5 olmuştur. Özel sektörde 1981'den beri en hızlı üretim artışı gerçekleştiren sanayi grupları, metal eşya, makine ve teçhizat, ulaşım aracı, ilmi ve mesleki ölçme aletleri (yüzde 50.9) ile kağıt-kağıt ürünleri ve basım sanayii olmuştur (yüzde 42.6). Orman ürünleri ve mobilya sanayi üretimi yüzde 4.2 azalmıştır.

Kamu sektöründe ise en hızlı büyüyen sektörler metal eşya, makine ve teçhizat ulaşım aracı ilmi ve mesleki ölçme aletleri sanayi (yüzde 80.2), kağıt ve kağıt ürünleri ve basım sanayi (yüzde 57.5) ve kimya, petrol, kömür, kauçuk ve plastik mamulleri sanayi (yüzde 56.2) olmuştur.

İstanbul Sanayi Odası'nın 955 firmadan aldığı bilgilere göre 1984 yılının üçüncü üç ayında imalat sanayii üretimi 1983 yılının eş dönemine göre cari fiyatlarla yüzde 59.2, sabit fiyatlarla yüzde 9.9 oranında artış göstermiştir. Sabit fiyatlarla en yüksek gelişmeyi elektrikli makineler (yüzde 45.1) göstermiştir. Orman ürünleri (yüzde 14.8), kağıt ve basım (yüzde 0.1) ve metal eşya (yüzde 3.5) sanayilerinde üretim gerilemiştir. 1984 yılının ilk dokuz aylık toplam üretimi geçen senenin aynı dönemine göre yüzde 11.5 artmıştır.

İMALAT SANAYİİNDE ÜRETİMDEKİ ARTIŞLAR
VE ZİMNİ FİYAT DEFLATÖRLERİ

	1984 Yılı'nın I. Üç Ayında 1983'ün I. ci Üç Ayına Göre				1984 Yılı'nın II. Üç Ayında 1983'ün II. Üç Ayına Göre				1984 Yılı'nın III. Üç ayında, 1983'ün III. Üç Ayına Göre				1984 Yılı'nın ilk 9 Ayında, 1983'ün ilk 9 Ayına Göre			
	Carî Artış %	Sabit Artış %	Zimnî Fiyat Defla-törü	Carî Artış %	Sabit Artış %	Zimnî Fiyat Defla-törü	Carî Artış %	Sabit Artış %	Zimnî Fiyat Defla-törü	Carî Artış %	Sabit Artış %	Zimnî Fiyat Defla-törü	Carî Artış %	Sabit Artış %	Zimnî Fiyat Defla-törü	
Gıda, İçki ve Tütün	53.3	6.0	144.6	63.6	- 2.4	167.6	76.8	2.4	172.7	66.8	1.7	164.1	66.8	1.7	164.1	
Dokuma, Giyim, Deri ve Ayakkabı	48.6	6.5	139.5	50.6	8.1	139.3	52.7	8.5	140.7	50.8	7.8	139.9	50.8	7.8	139.9	
Orman Ürünleri	60.4	8.3	148.1	12.8	-13.3	130.1	14.4	-14.8	134.3	23.3	-9.5	136.3	23.3	-9.5	136.3	
Kağıt ve Basım	42.5	11.2	128.1	67.2	15.4	144.9	45.9	- 0.1	146.1	51.0	7.7	140.2	51.0	7.7	140.2	
Kimya, Lastik, Plastik ve Petrol Ür.	54.7	13.2	136.7	60.6	13.4	141.6	56.1	5.6	147.9	57.2	10.3	142.4	57.2	10.3	142.4	
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayii	46.5	11.5	131.6	31.7	- 0.8	132.7	60.2	15.9	138.2	43.3	7.1	133.8	43.3	7.1	133.8	
Ana Metal Sanayii	73.1	22.1	141.7	56.8	6.8	146.8	78.4	18.2	150.9	68.6	15.0	147.0	68.6	15.0	147.0	
Metal Eşya Makina	75.8	26.2	139.3	58.1	13.8	138.9	58.3	16.0	136.4	63.9	18.6	138.2	63.9	18.6	138.2	
Metal Eşya	48.4	4.1	142.5	37.3	3.7	132.4	34.9	-3.5	139.8	39.5	1.2	137.9	39.5	1.2	137.9	
Elektriksiz Makina	77.3	27.1	139.5	56.3	10.5	141.5	58.2	15.2	137.4	63.6	17.4	139.3	63.6	17.4	139.3	
Elektrikli Makinalar	106.6	50.0	137.7	103.9	53.7	132.7	74.2	34.1	129.9	93.8	45.1	133.5	93.8	45.1	133.5	
Otomotiv Endüstrisi	54.1	9.8	140.3	31.7	-11.8	149.3	51.7	5.8	143.4	45.7	1.1	144.0	45.7	1.1	144.0	
Diğer İmalat Sanayii	33.7	-5.5	147.7	50.2	14.9	130.7	82.4	19.8	152.2	56.4	9.8	142.5	56.4	9.8	142.5	
İmalat Sanayii Toplamı	61.1	16.1	138.7	50.6	9.3	142.8	60.5	9.9	146.0	59.2	11.5	142.3	59.2	11.5	142.3	

Özel Sektör İmalat Sanayiinde Kapasite Kullanımı

1984 yılında özel sektör imalat sanayiinde kapasite kullanımı 1983 yılı eş dönemlerine kıyasla daha yüksek bir düzeyde seyretmektedir. Tartılı kapasite kullanımı 1983 yılının ilk yarısında yüzde 70'in biraz altında belirlenirken, 1984 yılının ilk üç aylık döneminde yüzde 72.7, ikinci üç aylık dönemde yüzde 71.5 ve üçüncü üç aylık dönemde yüzde 71.7 olmuştur. Görüldüğü gibi kapasite kullanımında Temmuz-Eylül 1984'de geçen senenin aynı dönemine göre 3.6 puanlık artış olmuştur. Üretim artışının bir kısmı kapasite kullanımının artmasından kaynaklanmaktadır. Diğer kısmı ise firmalarda reorganizasyon, yapı değişikliği gibi faktörlerin üretim üzerindeki olumlu etkilerinden ve normal prodüktivite artışlarından meydana gelmiştir.

İmalat sanayiinde tam kapasiteyi kullanamama daha çok talepteki yetersizlikten ve mali sorunlardan kaynaklanmaktadır. Talepteki yetersizliğin önemi ise, sürekli olarak artmaktadır. 1983 yılının ilk yarısında yüzde 46 civarında olan bu ağırlık 1984'ün üçüncü üç aylık döneminde yüzde 50.4'e kadar yükselmiştir.

Talep yetersizliği hem iç, hem de dış faktörlere bağlı olarak artmaya devam etmiştir. İç talep yetersizliği 1983'ün ikinci üç aylık döneminde yüzde -31.6'dan 1984'ün eş döneminde yüzde 35.8'e yükselirken, dış talep yetersizliği de yüzde 12.8'ten yüzde 14.9'a tırmanmıştır. Dış talep yetersizliğinin ağırlığı ikinci üç aylık döneme göre biraz azalmıştır.

Üretim ile satış dengeleri arasındaki fark stok değişmelerine neden olmaktadır. 1984 yılının birinci üç ayında yüzde 6.5 olan stok artış oranı, ikinci üç ayda yüzde 4'e gerilemiştir. Üçüncü üç ayda tekrar yüzde 5.9'a çıkarak artış göstermiştir. Geçmiş iki yılda üçüncü dönemlerin stok değişmelerinin ilk üç aylara göre düşük olmasına karşılık 1984'ün üçüncü üç ayında stok değişiminde artış görülmektedir. Stok değişiminde en yüksek artış gösteren alt sektör üçüncü üç ayda yüzde 30'la ana kimya sanayiidir. Genellikle üretimden stoklara büyük ilavelerin olduğu çimento, tuğla, kiremit ürünlerinin bulunduğu alt sektörde yılın üçüncü döneminde stok değişimi görülmektedir.

İMALAT SANAYİİNDE KAPASİTE KULLANIM ORANLARI (Tartılı)

	1 9 8 3			1 9 8 4		
	Ocak Mart	Nisan Haziran	Temmuz Eylül	Ocak Mart	Nisan Haziran	Temmuz Eylül
Gıda, İçki, Tütün	74.3	73.6	76.6	74.2	68.4	75.2
Dokuma, Giyim, Deri	76.1	75.1	75.4	77.4	74.7	74.1
Orman Ür., Mobilya	58.0	60.3	57.1	54.3	50.7	56.5
Kağıt, Kağıt Ür., Basım	71.5	69.4	74.3	77.1	77.7	74.8
Kimya, Petrol, Lastik, Plastik	73.2	73.5	72.3	75.8	74.7	75.5
Taşa Toprağa Dayalı Sanayi	69.0	77.3	64.8	77.7	80.7	75.7
Metal Ana Sanayii	73.5	65.9	61.7	70.6	64.7	68.2
Metal Eşya Mak. Sanayi	61.4	63.1	58.3	68.0	68.3	65.1
Diğer	73.2	74.2	69.7	73.1	72.9	72.6
Toplam	69.9	69.8	68.1	72.7	71.5	71.7

İMALAT SANAYİİNDE TAM KAPASİTEYİ
KULANAMAMA NEDENLERİ

	1983			1984			(%)
	Ocak Mart	Nisan Haziran	Temmuz Eylül	Ocak Mart	Nisan Haziran	Temmuz Eylül	
Talepteki Yetersizlik	46.1	45.9	44.5	48.2	50.1	50.4	
- İç Talepteki Yeter- sizlik	31.8	31.6	31.6	34.0	34.8	35.5	
- Dış Talepteki Yeter- sizlik	14.3	14.3	12.8	14.2	15.2	14.9	
Mali Sorunlar	24.7	25.0	25.3	24.8	25.5	26.6	
Hammadde Yetersizliği	20.1	19.7	20.9	19.0	17.5	17.5	
- Yerli Hammadde Yeter- sizliği	9.4	9.8	10.6	9.9	9.4	9.3	
- İthal Mali Hammadde Yetersizliği	10.6	9.9	10.2	9.1	8.1	8.2	
Enerji	4.7	4.9	6.3	4.3	3.4	3.0	
İşçi	2.7	2.7	2.6	2.5	2.8	2.2	
Diğer	1.3	1.5	0.1	0.8	0.3	0.1	

6. İstihdam

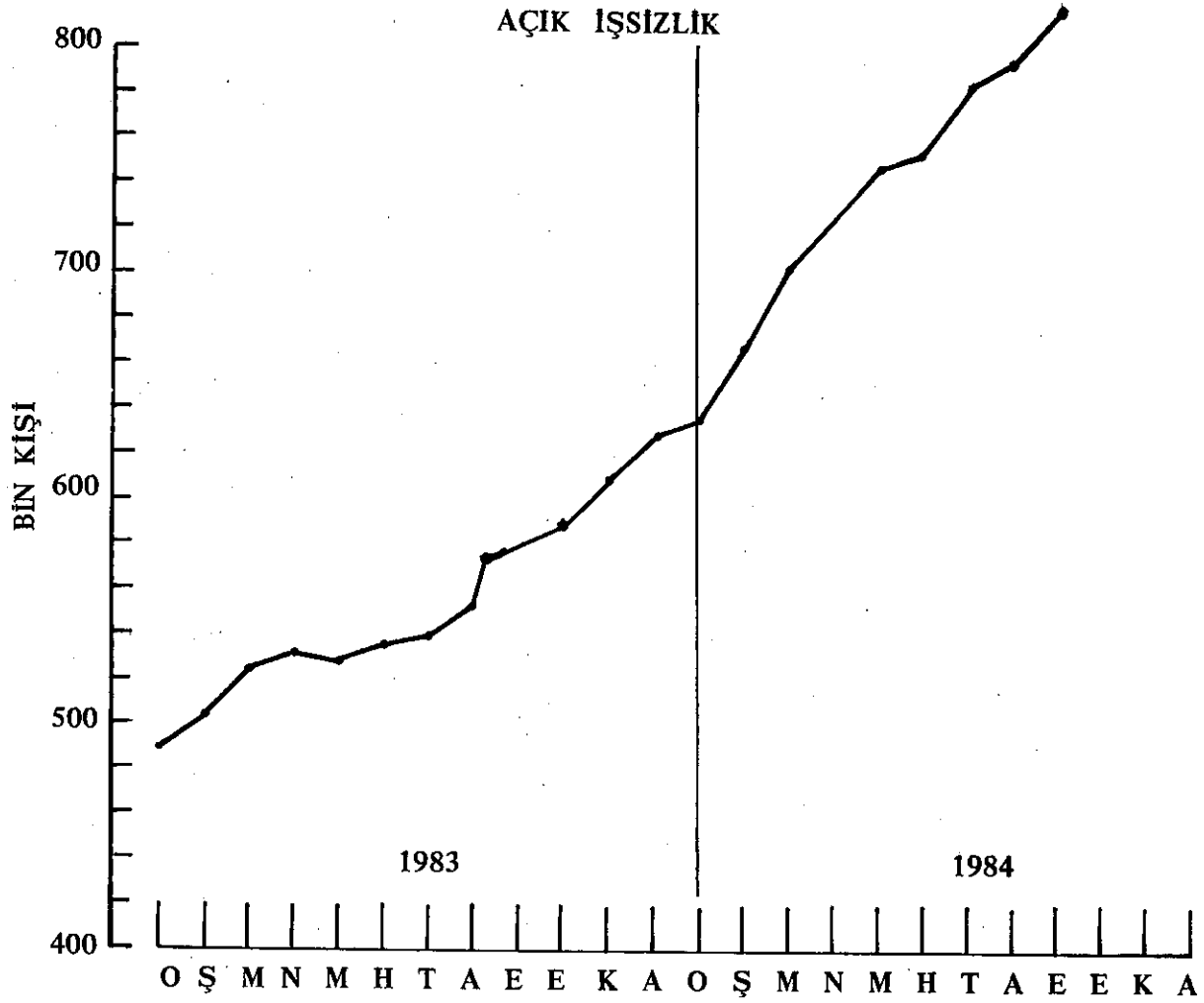
İş ve İşçi Bulma Kurumuna kayıtlı açık işsiz sayısı Eylül 1984'te 805 bine yükselmiştir. Eylül sonu itibariyle geçen yılın aynı ayına göre artış oranı yüzde 41.5 olmuştur. Bu veriler ışığında ülkemizdeki gerçek işsizliğin boyutlarını tespit etmek hayli güç gözükmektedir. Kuruma başvurmayan birçok işsizin varlığı bu görüşü kuvvetlendirmektedir.

DPT verilerine göre 1984 yılındaki durum işgücüne katılma oranının yüzde 60'a gerilediğini göstermektedir. Buna göre toplam sivil işgücü arzı 18 milyon ve toplam işgücü talebi 15.7 milyon civarındadır. Tarım dışı işgücü fazlası 2.3 milyon, bunun toplam işgücü arzına oranı da yüzde 12.8 olarak belirlenmektedir.

Önümüzdeki beş yılda DPT tahminlerine göre tarımdaki istihdam değişmeyerek 9.4 milyonda sabit kalacak, sanayi sektöründe istihdam yüzde 20 artışla 2 milyondan 2.4 milyona, hizmetler sektöründe yüzde 25 artışla 4.3 milyondan 5.4 milyona yükselecektir. Böylece tarım dışı istihdam yüzde 55.5 oranında artışla 6.3 milyondan 7.8 milyona yükselecektir. Bu durumda, DPT verilerine göre tarım dışı işgücü fazlası artmamakta, hatta biraz da olsa azalacaktır. Tarım dışı işgücü fazlası oranı yüzde 12.8'den 1989'da yüzde 11.7'ye gerileyecektir.

AÇIK İŞSİZLİK

	1982	1982/81 %	1983	1983/82 %	1984	1984/83 %
Ocak	361.320	44.1	486.341	34.6	633.147	30.2
Şubat	384.522	54.4	502.235	30.6	664.934	32.4
Mart	411.552	67.9	524.210	27.3	701.268	33.8
Nisan	425.396	76.0	529.024	24.4		
Mayıs	430.681	84.6	527.426	22.5	743.542	40.9
Haziran	427.691	74.8	535.806	25.3	753.351	40.6
Temmuz	428.302	72.7	538.434	25.7	780.589	45.0
Ağustos	436.554	67.4	553.592	26.8	794.665	43.5
Eylül	437.432	57.1	569.109	30.1	805.150	41.5
Ekim	444.477	50.9	587.689	30.2		
Kasım	452.102	42.6	608.928	34.7		
Aralık	468.654	37.3	626.175	33.6		

TÜRKİYE'DE EMEK PİYASASINDA GELİŞMELER
(1979-1983)(1984-1989)

	(Bin Kişi)			
	1979	1983	1984	1989
İşgücüne Katılma Oranı	64.15	60.78	60.03	56.92
Toplam Sivil İşgücü Arzı	16.827.0	17.773.0	18.016.0	19.457.0
Toplam Sivil İşgücü Talebi	15.238.6	15.577.0	15.706.0	17.174.0
Tarımdışı İşgücü Fazlası	1.588.4	2.196.0	2.310.0	2.283.0
Tarımdışı İşgücü Fazlası Oranı %	9.44	12.40	12.81	11.73
Tarımdaki İşgücü Fazlası	700.0	665.0	665.0	414.0
Toplam İşgücü Fazlası	2.288.4	2.861.0	2.975.0	2.697.0
Toplam İşgücü Fazlası Oranı %	13.6	16.1	16.5	13.9
Yaş Çalışma Başına Bağımlı Nüfus (Kişi)	1.87	2.07	2.13	2.18

TÜRKİYE'DE SEKTÖREL İSTİHDAM
(1979-1989)

	(Milyon Kişi)							
	1979	%	1983	%	1984	%	1989	%
Tarım	9.5	62.5	9.4	60.3	9.4	59.9	9.4	54.7
Sanayi	1.8	11.8	1.9	12.2	2.0	12.7	2.4	13.9
Tüm Hizmetler	3.9	25.7	4.3	27.6	4.3	27.4	5.4	31.4
Toplam	15.2	100.0	15.6	100.0	15.7	100.0	17.2	100.0

Kaynak: DPT

Not: Nüfus, işgücü arz ve talebi tahminleri en son veriler ışığında ve 1983-2000 döneminin bütününe kapsayacak şekilde yapılmış olup, V. B.Y.K.P.'dan ileriye ve geriye doğru bu yeni dizi esas alınmıştır.

Son onbeş yılda tarım dışında kalkınma hızı yılda ortalama yüzde 6.2 olmuştur. Aynı dönem zarfında istihdam ve çalışan başına verimlilik de artış göstermiştir. Ondört yılda tarım dışındaki istihdam yüzde 54.2, emeğin verimliliği ise yüzde 51.9 artmıştır. Bu durumda istihdam yılda ortalama yüzde 3.13 artış göstermiştir. Tek tek yıllara bakıldığında bazı dönemlerde istihdamın hiç artmadığı görülmektedir. Örneğin 1978-80 döneminde tarım dışı istihdamda bir değişiklik olmamıştır. Emeğin verimliliği yılda yüzde 3 civarında artış göstermiştir. Ancak bazı yıllarda bu artış çok düşük seviyede kalmıştır. 1976-80 dönemi bir bütün olarak ele alındığında verimliliğin gelişimi açısından durgun bir devredir. Son 14 yıllık dönemin ise ilk yarısı çok canlı iken istikrar tedbirlerinin yoğun olduğu ikinci dönemde bir duraklama ortaya çıkmıştır.

Önümüzdeki beş yılın daha çok 1980-84'ün bir uzantısı olması beklenmelidir. İstikrar tedbirlerinin baskısı altında geçmiş olmasına rağmen bu dönemde özel sektörde olsun, kamu sektöründe olsun yapısal değişiklikler olmuştur.

1985-89 beş yıllık dönemde tarımda yüzde 3.5, tarım dışı sektörlerde yüzde 7 büyüme beklenmektedir. Tarım dışı sektörlerin gelire karşı istihdam esnekliğinin 1970-84 dönemindeki gibi 0.5 olacağı kabul edilirse, tarım dışı istihdamın yüzde 3.5 ve verimliliğin yüzde 3.4 artması beklenebilir. Bu durumda sanayi ve hizmetlerde beş yılda 1 milyon 180 bin, yılda ortalama 236 bin yeni istihdam olanağı sağlanacaktır. 1984'de toplam 15 milyon 706 bin olan toplam işgücü talebi 1989'da 16 milyon 886 bine yükselecektir. Ancak işgücüne katılma oranının 1984'de yüzde 60'dan 1989'da yüzde 56.9'a gerilemesine rağmen, toplam sivil işgücü arzının talepten daha hızlı artması sonucunda da tahmin edilen tarım dışı işgücü fazlasının 1984 yılında 2310 binden 1989 yılında 2571 bine yükselmesi beklenmektedir. Bu şekilde 1984'de yüzde 12.8 olan tarım dışı işgücü fazlası oranı 1989 yılında yüzde 13.2'ye yükselecektir.

Bu konuda TOSİAD tahminleri resmi rakamlardan oldukça farklıdır:

- Tarım dışında verimlilik artışının resmi tahminlerindeki kadar düşük olmaması gerekmektedir. Bu oran 1970-84 döneminde yüzde 3, ekonominin yapı değiştirme devresinde ise yüzde 4.5'e kadar yükseldiğini, önümüzdeki yıllarda ise yüzde 3.4'ün altına inmeyeceği tahmin edilmektedir.

- İstihdamın gelire esnekliğinin sanayide 0.541, hizmetlerde 0.68 yerine tarım dışı sektörlerde esnekliğin 0.5 olduğunu tahmin edilmektedir.
- Resmi tahminlerde gelecek beş yıl içinde yeni 1468 istihdam sağlanacağı tahmin edilmektedir. TOSİAD tahminine göre beş yılda 1180 bin, yılda 236 bin, yeni istihdam olanağı sağlanabilir.
- Resmi istatistiklere göre tarım dışı işgücü fazlası beş yılda azalacak, TOSİAD tahminlerine göre ise 261 bin artarak, işgücü fazlası oranının yüzde 12.8'den yüzde 13.2'ye yükselmesine neden olacaktır.
- Bu gelişmelere göre 1989 yılında istihdamın dağılımı şöyle olacaktır.

SEKTÖRLERE GÖRE TOSİAD İSTİHDAM TAHMİNİ

	Milyon	%	Milyon	%	5 Yılda Değişme
Tarım	9.4	59.9	9.4	55.6	-
Sanayi	2.0	12.7	2.3	13.6	15.0
Hizmetler	4.3	27.4	5.4	30.8	25.6
Toplam	15.7	100.0	16.9	100.0	7.6

Devlet İstatistik Enstitüsünün uluslararası standartlara uygun olarak nüfusun yaklaşık yüzde 45'ini kapsayan 10.000'den fazla nüfuslu yerleşim yerlerinde 12 ve daha yukarı yaşta iktisaden faal nüfusun esas meslek son haftadaki tutulan iş, iktisadi faaliyet, işteki durumu okur-yazarlık, iktisaden faal olmayanlar işsizlik vb. durumlarını tespit etmek amacıyla 1982 Ekim ayında yaptığı "Kentsel Yerler Hanehalkı İşgücü Anketi" sonuçları alınmıştır.

Hanehalkı fertlerinin işgücü durumlarına göre dağılımı kentlerde yaşayanların 21 milyon 585 bin kişi olup bunlarda 5 milyon 328 bin kişinin istihdam edildiğini göstermektedir. İşsiz sayısının ise 653 bin 716 kişi olduğu belirtilmektedir. Diğer yandan işgücüne dahil olmayanların (iş olmadığı halde iş aramayan, ev kadını, öğrenci, emekli, irad sahibi, çalışamaz halde ve diğer) toplam nüfusun yüzde 42'sini oluşturduğu anlaşılmaktadır.

İşgücü arzı şehirlerde yaşayan nüfusun yüzde 27.7'sini oluşturmakta olup, yüzde 24.7'sine istihdam sağlanmıştır. Erkek işgücü arzı toplam kentsel nüfusun yüzde 47.3'ünü, kadın işgücü arzı ise yüzde 7.8'ini oluşturmaktadır. Erkek işgücü arasındaki işsizlik oranı (erkek işsizler/erkek işgücü arzı) yüzde 8.94 kadın işgücü arasındaki işsizlik oranı (kadın işsizler/kadın işgücü arzı) ise yüzde 23'tür. Kentsel kesimdeki işsizler/işgücü arz oranı ise 1982'de yüzde 10.92'dir.

HANEHALKI FERTLERİNİN SON HAFTADAKİ
İŞGÜCÜ DURUMLARINA VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

İŞGÜCÜ DURUMU	TOPLAM		ERKEK		KADIN	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
Toplam Nüfus (I-II-III-IV)	21.585.909	100.00	10.876.237	100.00	10.709.671	100.00
12 ve daha yukarı yaştaki nüfus (I-II-III)	14.986.668	69.43	7.493.070	68.89	7.493.597	69.97
İşgücü (I-II)	5.982.082	27.71	5.141.095	47.26	840.987	7.85
I-İstihdam edilenler (a-b)	5.328.366	24.68	4.681.052	43.03	647.314	6.04
a) Bir işte çalışanlar	5.220.776	24.19	4.595.565	42.25	625.211	5.84
b) Bir işi olup çalışmayanlar	107.590	0.49	85.487	0.78	22.103	0.20
II-İşsizler	653.716	3.03	460.043	4.23	193.673	1.81
III-İşgücüne dahil olmayanlar	9.004.585	41.72	2.351.975	21.63	6.652.610	62.12
a) İşi olmadığı halde iş aramayanlar	127.228	0.58	74.174	0.68	53.054	0.50
b) Ev Kadını	5.509.775	25.53	-	-	5.509.775	51.45
c) Öğrenci	1.864.887	8.65	1.117.720	10.28	747.168	6.98
d) Emekli	636.097	2.96	541.391	4.98	94.705	0.88
e) İrad Sahibi	173.544	0.80	110.489	1.02	63.054	0.59
f) Çalışamaz Halde	365.909	1.69	224.439	2.06	141.469	1.32
g) Diğer	327.145	1.51	283.761	2.61	43.383	0.40
IV-12 Yaşından Küçük Olanlar	6.599.241	30.57	3.383.167	31.11	3.216.074	30.03

HANEHALKI FERTLERİNİN SON HAFTADAKİ
İŞGÜCÜ DURUMLARINA VE CİNSİYETE GÖRE ORANSAL DAĞILIMI

	TOPLAM	ERKEK	KADIN
Toplam Nüfus	100.00	50.39	49.61
12 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus (I-II-III)	100.00	50.00	50.00
İşgücü (I-II)	100.00	85.94	14.06
I-İstihdam Edilenler (a-b)	100.00	87.85	12.15
a) Bir işte çalışanlar	100.00	88.02	11.98
b) Bir işi Olup Çalışmayanlar	100.00	79.46	20.54
II-İşsizler	100.00	70.37	29.63
III-İşgücüne Dahil Olmayanlar	100.00	26.12	73.88
a) İşi Olmadığı Halde İş Aramayanlar	100.00	58.30	41.70
b) Ev Kadını	100.00	-	100.00
c) Öğrenci	100.00	59.93	40.07
d) Emekli	100.00	85.11	14.89
e) İrad Sahibi	100.00	63.67	36.33
f) Çalışamaz Halde	100.00	61.34	38.66
g) Diğer	100.00	86.74	13.26
IV-12 Yaşından Küçük Olanlar	100.00	51.27	48.73

Ortalama Sigortalı İşçi Ücretleri

Günlük ortalama sigortalı ücretlerinde görülen artışların enflasyonun altında kaldığı belirlenmiştir. 1983-84 Ocak ayları arasında işçi ücretleri reel olarak 7.0 oranında düşmüştür.

GÜNLÜK ORTALAMA SİGORTALI İŞÇİ ÜCRETLERİ

		Cari Ücret	İstanbul Geçin- me Endeksi Aralık 1979:100	Gerçek Ücret
Ocak	1980	310.8	110.3	281.8
Ocak	1981	468.3	181.3	258.3
Ocak	1982	560.0	236.0	237.3
Ocak	1983	913.0	303.9	300.4
Ocak	1984	1160.0	415.4	279.2
Mayıs	1984	1286.0	491.5	261.6

1983 yılının ortalama reel geliri 1980 yılı ortalamasına göre yüzde 8.3 oranında bir azalma göstermiştir.

YILLIK ORTALAMA NOMİNAL VE REEL ÜCRETLER

	Ortalama Günlük Ücret	İstanbul Geçin- me Endeksi Aralık 1979:100	Ortalama Günlük Re- el Ücret
1980	426.9	145.9	292.6
1981	543.8	200.8	270.8
1982	668.3	266.5	250.8
1983	922.0	343.3	268.6
1984 (Mayıs)	1286.0	491.5	261.6

Fert başına düşen gayri safi milli hasıla ile mukayese edildiği zaman ortalama nominal günlük ücretin fert başına düşen GSMH'ya oranının 1980'de 156.1, 1981'de 137.4, 1982'de 129.3'e indikten sonra 1983 yılında 138.5'e yükseldiği görülmektedir. Ancak 1980 nisbi durumuna henüz ulaşmamıştır.

	Ortalama Günlük Ücret TL	Ortalama Gün- lük Fert Ba- şına GSMH(TL)	Ücretin Fert Ba- şına GSMH'ya Oranı
1980	426.96	273.44	156.1
1981	543.84	395.80	137.4
1982	668.30	516.75	129.3
1983	922.00	665.55	138.5
1984*	1274.40*	1008.33	117.1

*Haziran(Tahmin)

BÖLÜM II

PARASAL GELİŞMELER

1984 yılında emisyonda önemli bir artış gözlenmekte olup, yılbaşından buyana (23 Kasım itibariyle) emisyon 178.32 milyar TL.sı artışla 910.702 milyar TL. sına ulaşmıştır. Geçen yılın aynı döneminde daha yavaş bir emisyon artışı gözlenmişti. Banka kasalarındaki azalma nedeni ile, dolaşımdaki para miktarı emisyondan daha hızlı bir artış sergilemektedir.

Merkez Bankası'nca yaratılan para olarak tanımlanan rezerv para geçen yıla oranla daha hızlı artış göstermekte olup, sürdürülen para politikası parasal kontrolde önemli bir yer teşkil eden rezerv parayı kontrolde yeterince etkinlik sağlayamamıştır.

Sürdürülen para politikası dâir tanımlı para arzında yılbaşından buyanaki artışı yüzde 1.1 ile sınırlandırırken, emisyon yüzde 24.7, dolaşımdaki para yüzde 50.8 artmış, vadesiz ticari mevduatta yüzde 12.1, vadesiz tasarruf mevduatında ise yüzde 33.1 azalma gözlenmiştir.

Son bir yılda M1'in kontrolunda başarı sağlanmakla birlikte fiyat artışlarının yavaşlaması mümkün olmadı. Bunun sebepleri arasında enflasyonun sadece parasal bir olgu olmadığı, maliyet faktörlerinin enflasyonun oluşumunda önemini arttırdığı söylenebilir. Diğer yandan son zamanlarda M1 ile fiyatlar arasındaki ilişki de M2 ile fiyatlar arasındaki ilişkiye nisbetle zayıflamıştır. Nitekim Kasım sonu itibariyle M1 yıllık artış hızı yüzde 20.7'de kalırken, M2 artış hızı (yüzde 48.5)'de enflasyon yıllık hızına (yüzde 52.5)'e yaklaşmıştır.

M1'in yılbaşından buyana reel olarak yüzde 29.9, M2'nin ise yüzde 4.9 daralması, bu yıl reel manada bir parasal daralma olduğuna işaret etmektedir.

Bu yıl nominal anlamda toplam mevduatta geçen yıla oranla bir hızlanma sağlanmasına rağmen 1984'de enflasyon hızının yüzde 45-50 civarında olduğu hesaba katılırsa, toplam mevduatta reel anlamda bir daralma söz konusudur. Mevcut yüksek faiz politikası 1981-82 yıllarında olduğu gibi bankalara önemli miktarda bir fon akışına yol açmamıştır. Bunu enflasyon beklentilerinin halâ çok yüksek oluşuna ve mevduatta bir üst sınıra yaklaşıldığı ihtimaline bağlamak mümkündür.

Ekonomideki toplam kredi stoku Ocak'tan Kasım ortasına kadar yüzde 20 artarak 3.932.5 milyar TL.sına ulaşmıştır. Ancak 1984 yılındaki daha yüksek enflasyon nedeniyle ilk 10 ayda reel Merkez Bankası kredileri yüzde 30, mevduat banka kredileri ise yüzde 13.7 daralma göstermiştir.

Buna mukabil kamu kesimine reel toplam Merkez Bankası kredileri yüzde 19 oranında artmış, özel sektöre yönelik krediler ise yüzde 43.6 oranında gerilemiştir. Buradan uygulanan sıkı para-kredi politikasının kamu sektöründen ziyade özel sektörü olumsuz etkilediği sonucu çıkarılabilir.

Sermaye piyasasındaki ilk dokuz aylık gelişmeler geçen yıllarla mukayese edildiğinde, tahvil piyasasının canlılığını yitirdiği, hisse senedi piyasasının da yılın ikinci yarısında durgun olduğu görülmektedir. Bununla beraber, yüksek kredi maliyetleri ve kredi kaynaklarındaki daralma nedeniyle sermaye piyasasına yönelen firmaların hisse senedi ihracı yerine tahvili tercih ettikleri görülmektedir.

Fiyat artışı yılın ilk 11 aylık döneminde yüzde 45-50'ler düzeyine ulaşarak hedeflenen yüzde 25 oranını önemli oranda geçmiştir. Yılın en önemli ekonomik gelişmesi niteliğindedir. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının toptan eşya fiyat endeksinde görülen 11 aylık artış (yıl sonuna göre) yüzde 44.4'dür. Bu endeksin 12 aylık artış oranı ise Kasım ayı itibarıyla yüzde 52.5'e ulaşmıştır. Geçinme endekslerindeki artışlar ise bu yılın 11 aylık döneminde Ankara'da yüzde 47.0, İstanbul'da ise yüzde 40.6'dır. 12 aylık artışlar ise Ankara'da yüzde 51.9'a, İstanbul'da ise yüzde 46.8'e yükselmiştir. Tarım ürünleri destekleme alım fiyatlarında ise 1984'ün yedi aylık döneminde görülen ortalama artış yüzde 47.3'dür.

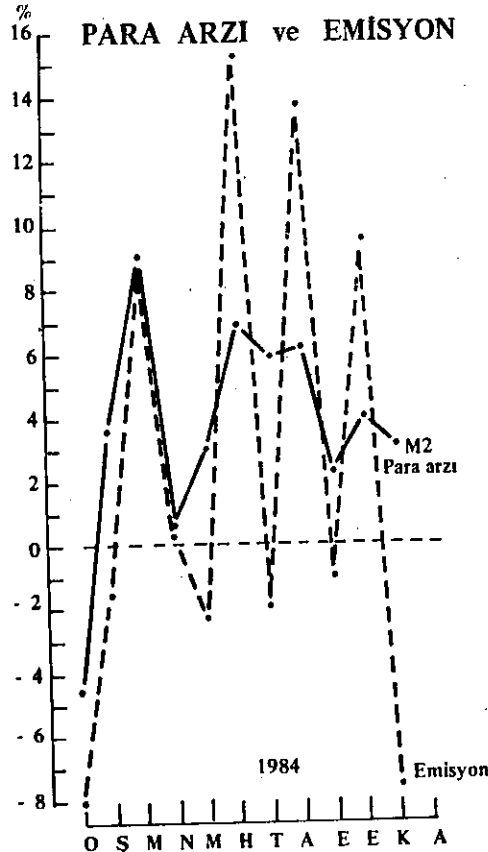
1. Emisyon ve Para Arzı

1984 yılında emisyonda önemli bir hızlanma gözlenmektedir. 1983'ün ilk 11 ayında emisyonun 12 aylık hızı ortalama yüzde 27.1 civarında kalırken, bu oran 1984'ün eş döneminde (23 Kasım itibarıyla) yüzde 46.4'e tırmanmıştır.

Emisyondaki hızlanma yanında, emisyonda aylık bazdaki istikrarsızlığa da dikkat çekmek gerekiyor. Mart, Haziran, Ağustos ve Ekim aylarında önemli sayılabilecek sıçramalar gözlenmiştir.

Yılbaşından buyana (23 Kasım) emisyon 178.32 milyar TL (yüzde 35.2 artış ile) 910.702 milyara ulaştı. Geçen yılın aynı döneminde emisyon 136.209 milyar (yüzde 25) artış göstermişti.

Dolaşımdaki para miktarı ise emisyondan daha hızlı bir artış sergilemektedir. Bunun nedeni banka kasalarındaki paranın 1984 yılında 1983'e oranla daha fazla oranda azalmasıdır. 1983'ün ilk 11 ayında banka kasaları yüzde 6.8 oranında daralırken, bu oran 1984'ün eş dönemi için yüzde 47.3'lük bir daralma olarak gerçekleşmiştir.

EMİSYON

(Milyar TL.)

	1982	1983	1984	1983 Yıllık % Artış	1984 Yıllık % Artış	1984 Aylık Artış
Ocak	373.146	487.033	673.307	30.5	38.2	- 8.0
Şubat	382.707	483.260	662.453	26.2	37.0	- 1.6
Mart	368.723	488.563	720.242	32.5	47.4	8.7
Nisan	396.930	529.963	723.510	33.5	36.5	0.4
Mayıs	395.337	497.804	707.147	25.9	42.0	- 2.3
Haziran	414.159	512.098	815.185	23.6	59.1	15.2
Temmuz	467.743	563.934	(800.400)	20.5	42.3	- 1.9
Ağustos	487.376	562.467	(910.500)	15.4	61.8	13.7
Eylül	525.563	543.649	(900.500)	3.4	65.6	- 1.0
Ekim	516.676	669.623	(985.700)	29.6	47.2	9.4
Kasım	515.610	680.141	(910.702)*	31.9	38.8	- 7.6
Aralık	543.932	732.382		34.6		

*23 Kasım itibariyle

Merkez Bankası tarafından yaratılan para olarak tanımlanan parasal taban (reserv para) ise 23 Kasım itibariyle yüzde 34.8 artarak 1.88 trilyon liraya ulaştı. Geniş tanımlı para arzı artışının rezerv para artışından daha hızlı olması sonucu bu yıl başında 2.25 olan para arzı/reserv para oranı 2.30'a yükseldi.

Reserv para geçen yılın Ocak-Kasım döneminde yüzde 26.4 artış gösterirken, bu oran 1984'ün eş döneminde yüzde 34.8'e yükselmiştir. Reserv parayı kontrolün parasal kontrolde önemli bir yer teşkil ettiği gözönüne alınırsa, sürdürülen para politikasının rezerv parayı kontrolde yeterince etkin olmadığı görülmektedir.

Emisyon hacmi ilk onbir ayda yüzde 24.7, dolaşımdaki para ise yüzde 50.8 artış göstermiştir. Böylece emisyondaki artış oranı enflasyon oranının altında olmakla beraber dolaşımdaki paranın artış oranı enflasyonun üzerinde seyretmektedir.

Enflasyon hızının aşağı çekilmesini hedef alan mevcut ekonomik politika ekonomide parasal yavaşlamaya ağırlık vermektedir. Para politikası parasal kontrolü dar tanımlı para arzını (M1) kontrolle gerçekleştirmeyi parasal genişlemeyi daha geniş tanımlara kaydırmaya çalışmaktadır. Geçmişte dar tanımlı para arzı ile genel fiyat düzeyinde değişimler arasında yakın bir ilişki vardı. Bu sebeble para politikası emisyon kontrolü ve yüksek faiz politikası yoluyla vadesiz mevduatı azaltarak M1'i kontrole çalışmaktadır.

1984'ün ilk onbir ayında (23 Kasım itibariyle) emisyon yüzde 24.7, dolaşımdaki para miktarı yüzde 50.8 artarken, vadesiz ticari mevduat yüzde 12.1 vadesiz tasarruf mevduatı ise yüzde 33.1 azalmıştır. Buna karşın M1 yılbaşından bu yana nominal olarak yüzde 1.1'lik bir artış gösterdi.

Bu gelişmelerden M1'in kontrolünde para talebini kontrolün emisyon kontrolünden daha etkin olduğu sonucu çıkarılabilir. Vadeli mevduata verilen yüksek faiz mevduat kompozisyonunu vadeli mevduat lehine değiştirmek suretiyle M1 üzerinde daraltıcı etki yaparken, emisyon artışının kontrolünde bütçe açıkları nedeniyle karşılaşılan güçlükler parasal kontrolü zorlaştırmaktadır.

PARA ARZI (M2)

(Milyar TL.)

	1982	1983	1984	Yıllık % Artış (1983)	Yıllık % Artış (1984)
Ocak	1.563.437	2.377.294	3.136.335	52.0	31.9
Şubat	1.632.311	2.403.013	3.246.139	47.2	35.0
Mart	1.625.006	2.438.085	3.539.172	50.0	45.1
Nisan	1.739.704	2.506.429	3.562.004	44.0	42.1
Mayıs	1.766.018	2.524.699	3.669.904	42.9	45.3
Haziran	1.812.306	2.576.163	3.926.621	42.1	52.4
Temmuz	1.944.357	2.670.276	3.691.700	37.3	38.2
Ağustos	2.019.698	2.682.357	3.922.200	32.8	46.2
Eylül	2.099.747	2.685.173	4.012.000	27.8	49.4
Ekim	2.191.574	2.838.734	4.195.200	29.5	47.7
Kasım	2.225.719	2.911.373	4.326.000*	30.8	48.5
Aralık	2.554.195	3.288.447		28.7	

*23 Kasım itibariyle

PARA ARZININ BELİRLENMESİ

	Milyar TL	% Değişim	
		83(Ocak-Kasım)	84(Ocak-Kasım)*
Emisyon	910.7	25.0	24.7
- Banka Kasaları	102.8	- 6.8	-47.3
= Dolaşımdaki Para	807.9	35.3	50.8
+ Vadesiz Ticari Mevduat	708.5	-13.4	-12.1
+ Vadesiz Tasarruf Mevduatı	347.7	52.0	-33.1
+ MB'daki Mevduat	35.7	293.9	106.4
M1 Para Arzı	1.899.9	15.7	1.1
+ Vadeli Tasarruf Mevduatı	2.426.2	33.8	90.9
M2 Para Arzı	4.326.0	23.0	37.4

*23 Kasım itibariyle

M2 (geniş para arzı) ise yılbaşından buyana yüzde 37.4 artış gösterdi. Bu artış dolaşımdaki para miktarındaki yüzde 50.8, vadeli mevduattaki yüzde 90.9'luk artıştan kaynaklandı.

	Yıllık Artış Hızı (%)	Kasım 1983- Kasım 1984
M1	20.7	
M2	48.5	
Enflasyon(T.E.F.E.)	52.5	

Kasım sonu itibariyle M2 ile ölçülen para arzındaki yıllık artış hızı yüzde 48.5'i bulurken, enflasyonun 12 aylık artış hızı da yüzde 52.5'de seyretmekteydi. (M1'deki yıllık artış hızı ise yüzde 20.7 civarında idi.)

Enflasyonun kontrolünde satın alma gücünün kontrolü gerekiyorsa ve bu amaçla belli bir parasal büyüklüğün kontrolü hedef alınıyorsa, öncelikle bu parasal büyüklük ile satın alma gücü arasında sıkı bir ilişkinin olması gerekir.

Son bir yılda M1'in kontrolünde başarı sağlanmakla birlikte fiyat artışlarının yavaşlatılması mümkün olmadı. Bunun sebepleri arasında enflasyonun sadece parasal bir olgu olmadığı, maliyet faktörlerinin enflasyonun oluşumunda önemini arttırması sayılabilir. Diğer yanda son zamanlarda dar tanımlı para arzı ile fiyatlar arasındaki ilişki de M2 ile fiyatlar arasındaki ilişkiye nisbetle zayıflamıştır.*

Para arzı serilerini fiyat düzeyindeki değişme etkilerinden arındırırsak reel olarak M1'in yılbaşından buyana yüzde 29.9, M2'nin ise yüzde 4.9 daraldığını görmekteyiz. Dolayısıyla reel manada bir parasal daralma söz konusudur. Dar tanımlı (reel) para arzı Kasım 1984 sonu itibariyle 1982 sonu seviyesinden yüzde 31.4, geniş tanımlı (reel) para arzı ise yüzde 7 daha aşağı bir düzeyde bulunmaktadır.

*Ocak 1983-Ekim 1984 dönemi aylık verileri kullanarak yaptığımız çalışmada: T.E.F.E. ile ölçülen genel fiyat düzeyindeki değişmelerin M2 para arzındaki değişmeler ile daha yakından ilişkili olduğu belirlenmiştir.

$$(P_t - \rho P_{t-1}) = 875.62 + .0018346 (M1_t - M1_{t-1})$$

Korelasyon = %32.1

Otokorelasyon katsayısı ($-\rho$) = -.1403

$$(P_t - \rho P_{t-1}) = 1995.91 + 0.002516 (M2_t - M2_{t-1})$$

Korelasyon = %98.9

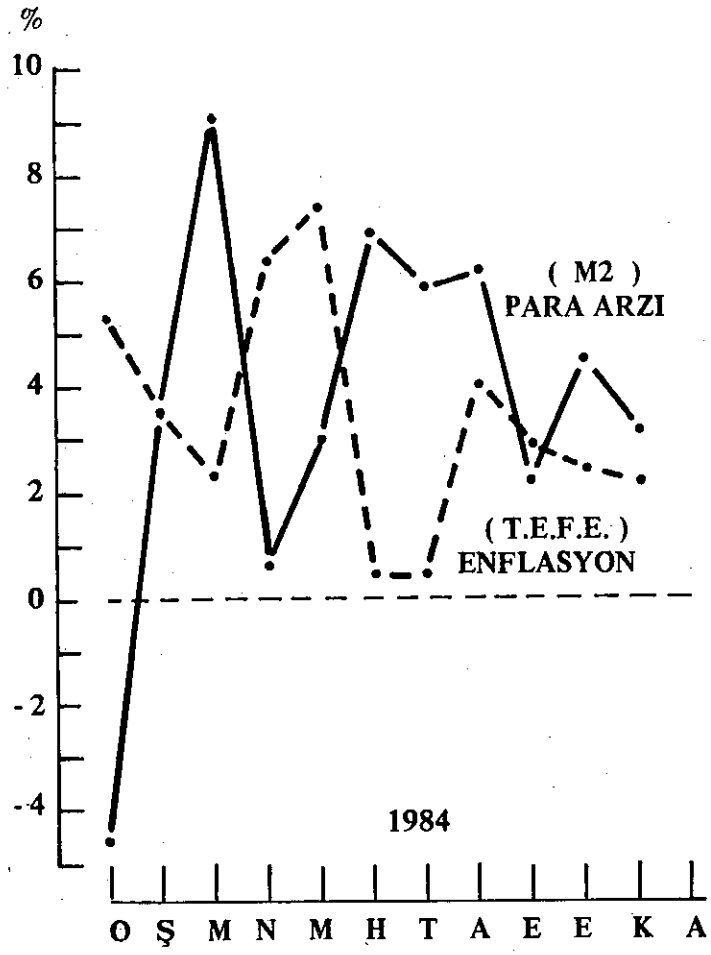
$$\rho = -0.0653$$

P = T.E.F.E. (genel fiyat düzeyi)

M1= Dar tanımlı para arzı

M2= Geniş tanımlı para arzı

PARA ARZI ve ENFLASYON

2. Mevduat Gelişmeleri

1983 yılında toplam banka mevduat artış hızında hızlanan enflasyon ve mevduata ödenen negatif faiz oranları nedeniyle bir yavaşlama gözlenmiş, faiz oranlarının vade yapısı yüksek enflasyonist beklentiler altında vadesiz tasarruf mevduatını teşvik etmiştir.

19 Aralık 1983'de faiz oranları vadesiz mevduat için azaltılıp, vadeli mevduat için arttırıldı. Burada amaçlanan anti-enflasyonist çerçevede bankalardaki mevduatın vade yapısını daha uzun vadelere kaydırmak ve sıkı para politikası gereği dar tanımlı para arzını kontrol etmektir. Tasarruf sahiplerine pozitif faiz ödemeyi amaçlayan mevcut faiz politikası gereği cari faiz oranları üçer aylık dönemler itibariyle enflasyondaki gelişmelere göre yeniden gözden geçirilmesi öngörülmekteydi. Şu ana kadar faiz oranları üç defa gözden geçirilmiş, 1984'de hızlanan enflasyonla birlikte üst yönde ayarlanmıştır. Ağustos ayında yapılan son ayarlamaya göre, en düşük faiz vadesiz mevduata ödenmekte olup (%5), üç ay ihbarlı vadeli mevduat yüzde 53 brüt gelir sağlamaktadır.

Mevcut faiz politikası sonucu, toplam mevduatta ilk onbir aylık dönemde yüzde 37 kadar artış sağlandı. Geçen yılın aynı döneminde toplam mevduat yüzde 10.7 oranında artmıştı. Nominal anlamda toplam mevduatta bir hızlanma sağlanmasına rağmen 1984'de enflasyon hızının yüzde 45-50 civarında olduğu hesaba katılırsa, toplam mevduatta reel anlamda bir daralma söz konusudur (%-5.9).

Mevduat faiz politikası 1981-82 yıllarında olduğu gibi bankalara önemli miktarda bir fon akışına yol açmamıştır. Bunu enflasyon beklentilerinin halâ çok yüksek oluşuna ve mevduatta bir üst sınıra yaklaşıldığı ihtimaline bağlamak mümkündür. Son bir yılda mevduatta çok önemli bir artıştan ziyade mevduat kompozisyonunun vadeli mevduat lehine dönüştürülmesinde etkinlik sağlanmıştır. Nitekim 1983'ün ilk onbir ayında vadeli tasarruf mevduatında sadece yüzde 14'lük bir artış sağlanmışken, 1984'ün eş döneminde yüzde 93.6'lık bir artış gözlenmiştir. Vadesiz tasarruf mevduatı yüzde 33.1, vadesiz ticari mevduat ise yüzde 12.1'lik bir gerileme kaydetmiştir.

MEVDUAT

(Milyar TL.)

	1983 Aralık	1984 (23 Kasım)	% Değişim	
			1983 Ocak-Kasım	1984 Ocak-23 Kasım
1) Tasarruf Mevduatı	1.891.4	3.001.9	21.5	58.7
a) Vadeli	1.371.3	2.654.2	14.0	93.6
b) Vadesiz	520.1	347.7	52.0	-33.1
2) Vadesiz Ticari	806.1	708.5	-12.1	-12.1
3) Diğer Mevduat	406.4	561.0	11.2	38.1
Toplam Mevduat	3.104.3	4.271.51	10.7	37.6

Toplam mevduattaki yüzde 37'lik nominal artışı da dikkatli değerlendirmek gerekmektedir. Banka sisteminde son bir yılda yapılan düzenlemeler parasal sektörün çerçevesinde bazı değişiklikler meydana getirmiştir. Bu düzenlemelere göre daha kısa vadeli mevduata da yüksek faiz ödenmektedir (3 ay ihbarlı vadeli mevduat adı altında yeni bir mevduat türü oluşturulmuştur). Bu durum hem toplam mevduatın faiz yükünü arttırmakta, hem de tahakkuk eden faizin daha kısa sürelerle banka hesaplarına eklenmesine yol açmaktadır. Yani banka mevduatlarının sisteme yeni fon girmeksizin kendi kendine büyüme kapasitesi artmıştır. Kaba bir hesapla, yüksek faiz ödenen banka mevduatları toplam mevduatın yüzde 70 dolayında bir kısmını oluşturmakta olup, buna göre toplam mevduat her üç ayda bir yeni fon girmeksizin sadece tahakkuk eden faizin banka hesaplarına yansmasıyla yüzde 7-8 civarında artmaktadır.

MEVDUAT BANKALARI

	Vadeli Tasarruf Mevduatı	Vadesiz (Ticari+Tasarruf) Mevduatı	Toplam Konsolide Mevduat
1981	665.148	686.939	1.544.635
1982	1.212.229	926.705	2.383.528
1983	1.347.465	1.373.957	3.108.686
1984			
Ocak	1.627.397	952.633	2.916.757
Şubat	1.841.077	856.993	3.068.583
Mart	1.964.760	942.288	3.230.869
Nisan	2.011.863	956.292	3.347.406
Mayıs	2.160.762	913.241	3.498.086
Haziran	2.160.762	938.906	3.584.411
Temmuz	2.250.398	889.100	3.707.000
Ağustos	2.589.100	966.200	3.822.900
Eylül	2.336.700	986.100	3.978.600
Ekim	2.446.400	1.015.800	4.117.900
Kasım	2.654.200*	1.056.200*	4.271.300*

*23 Kasım itibarıyla

NOMİNAL VE REEL FAİZ ORANLARI

	Nominal* Faiz Oranı	Reel Faiz Oranı
1970	9.00	0.93
1971	9.00	-8.40
1972	9.00	-5.22
1973	9.00	-4.39
1974	9.00	-12.10
1975	9.00	-9.92
1976	9.00	-6.84
1977	9.00	-13.49
1978	17.25	-27.62
1979	22.67	-25.20
1980	30.00	-32.99
1981	49.17	8.09
1982	50.00	12.78
1983	42.50	1.78
1984	53.00	2.00

*Vadeli mevduat
Faiz oranı (maksimum)

MEVDUAT FAİZ ORANLARI

	Yıllık (%)
A)Vadesiz Mevduat	5
B)İhbarlı Vadesiz Mevduat	
a)1 ay ihbarlı	35
b)3 ay ihbarlı(mevduat sert.dahil)	53
C)Vadeli Mevduat(mevduat sert.dahil)	
a)6 ay vadeli	52
b)1 yıl vadeli	45
D)Üçer Aylık Faiz Ödemeli Tasarruf Mev. (Mevduat Sertifikaları hariç)	
a)6 ay vadeli	47
b)1 yıl vadeli	38
E)Bankalararası Mevduat	Serbest

*11 Ağustos 1984 tarihli Merkez Bankası tebliği

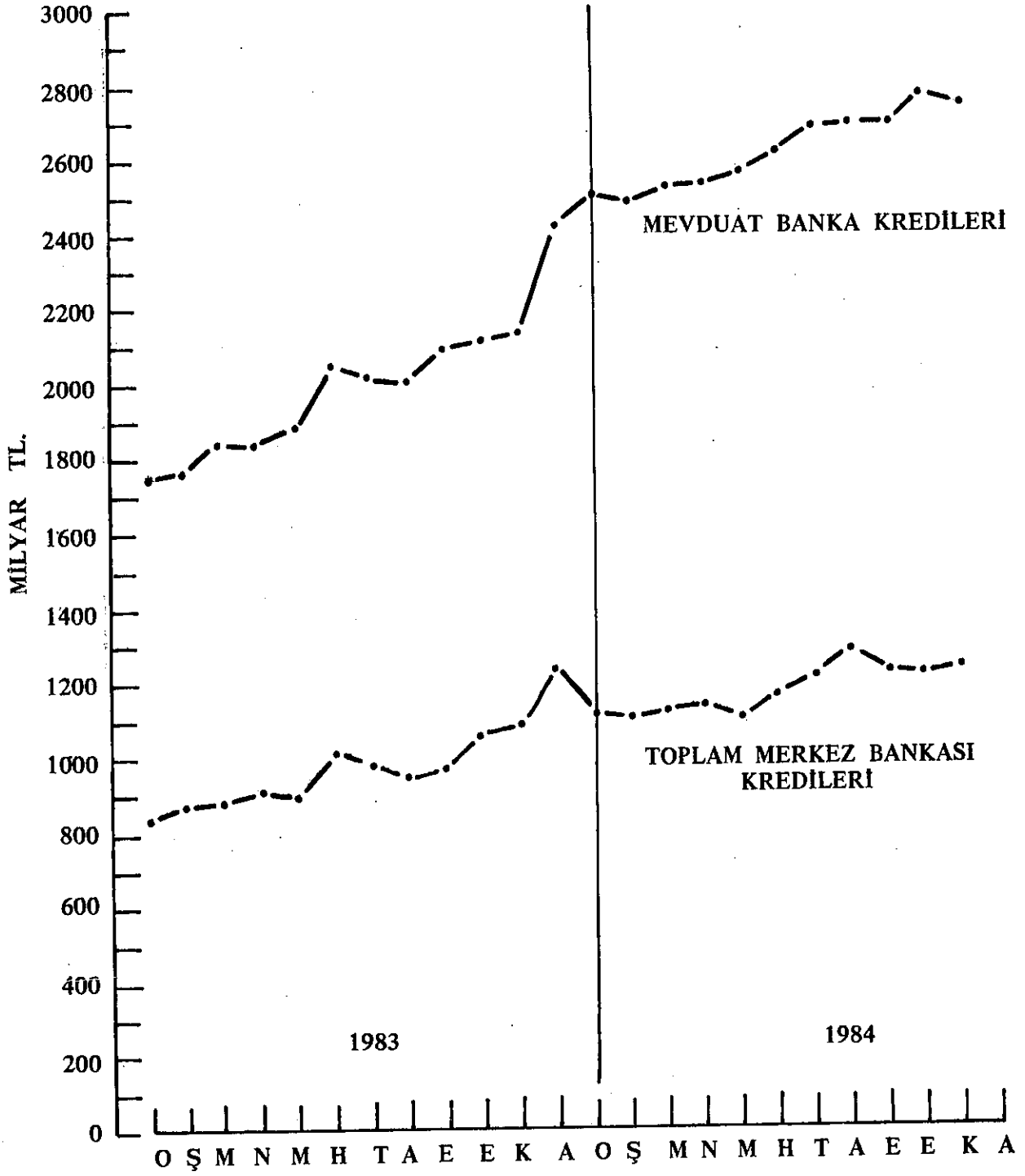
3. Kredi Gelişmeleri

Ekonomideki toplam kredi stoku Ocak - 16 Kasım döneminde yüzde 20 artarak 3.932.5 milyar TL.sına ulaşmıştır. 1983'ün eş döneminde kredi stoku yüzde 21.6 oranında artmıştı.

Enflasyonun 1984 yılında daha yüksek olduğu hesaba katılırsa 1984 yılında yetersiz bir kredi stoku ile karşı karşıya bulunmaktayız. Nitekim 1984'ün ilk on ayında reel anlamda Merkez Bankası kredileri yüzde 30.0, mevduat banka kredileri ise yüzde 13.7 daralma göstermiştir.

1984 yılındaki gerilemenin başlıca nedeni mevduat banka kredilerinin Ocak-Kasım 1983'de yüzde 27.1 oranında artmasına mukabil, 1984 yılının eş döneminde ancak yüzde 13.5 artmış olmasıdır. Toplam kredi stoku içinde yüzde 10-12 kadar bir paya sahip olan kalkınma ve yatırım banka kredileri ise geçen senenin eş dönemine oranla daha yüksek bir oranda (yüzde 28.2) artış göstermiştir. (1983'de yüzde 18.4).

KREDİLER

MERKEZ BANKASI KREDİLERİ

(Milyar TL.)

	Dolaysız Krediler			Krediler Toplamı		
	1982	1983	1984	1982	1983	1984
Ocak	451.8	499.5	580.2	841.0	836.9	1.118.4
Şubat	460.1	508.3	542.3	845.6	872.8	1.097.7
Mart	470.8	519.0	579.5	850.3	879.3	1.128.4
Nisan	465.9	512.8	585.5	873.7	897.1	1.132.6
Mayıs	462.4	490.6	590.2	873.5	877.4	1.107.7
Haziran	470.6	506.2	645.2	859.5	900.1	1.268.8
Temmuz	484.6	513.8	667.4	885.8	971.3	1.212.9
Ağustos	477.2	517.3	673.6	851.0	952.8	1.287.6
Eylül	496.1	535.2	675.9	870.2	965.3	1.222.4
Ekim	489.3	535.8	711.1	866.9	1.056.3	1.229.4*
Kasım	486.0	553.3	678.1	805.4	1.083.1	
Aralık	522.7	589.1		910.5	1.234.1	

*16 Kasım itibariyle

KREDİLER

(Milyar TL.)

	1983	1984	1983	1984
	Aralık	(16 Kasım)	Ocak-Kasım	Ocak-16 Kasım
Tüm Banka Kredileri	2.687.4	3.254.5	25.7	21.1
a) Mevduat Bankaları	2.289.2	2.744.0	27.1	19.9
b) Kalkınma ve Yatırım B.	398.2	510.5	18.4	28.2
MB Doğrudan Kredileri	589.1	678.1	5.9	15.1
Kredi Stoku	3.276.5	3.932.5	21.6	20.0

Merkez Bankası doğrudan kredileri 1984'de daha hızlı artmıştır. 1983 Ocak-Kasım döneminde yüzde 5.9 artan bu tür krediler 1984 yılının eş döneminde yüzde 15.1 oranında artmıştır.

Reel banka kredileri nominal gelişmelerin ve enflasyon oranının etkisiyle 1984 yılının ilk on ayında reel anlamda yüzde 13.7 oranında gerilemiştir. Reel Merkez Bankası kredileri de 1984 yılının ilk on ayında yüzde 30 oranında gerilemiştir. Merkez Bankası reel kamu kredileri yüzde 19 oranında artarken Merkez Bankası reel özel sektör kredileri yüzde 43.6 oranında gerilemiştir. Burada uygulanan sıkı para politikasının kamu sektöründen ziyade özel sektöre yönelik olduğu şeklinde bir sonuç çıkarılabilir.

Toplam Merkez Bankası kredilerindeki nominal gelişmeler 1984 yılında bir kredi artışı olmadığını gösteriyor. (16 Kasım 1984 itibariyle 1.51 gerileme). Halbuki Ocak-Kasım 1983 döneminde toplam Merkez Bankası kredileri yüzde 24.3 oranında artmıştır. Buna mukabil kamu yatırımları Ocak-Kasım 1983'de artmamışken hatta yüzde 0.36 oranında gerilemişken, 1984'de yüzde 15.4 oranında genişlemiştir.

Merkez Bankasının özel kesime açtığı dolaylı ve dolaysız krediler toplamı 1983'de Ocak-Kasım döneminde yüzde 71.1 oranında önemli bir şekilde artmış, 1984 yılının eş döneminde ise yüzde 17.4 oranında daralmıştır.

Bu suretle Merkez Bankası toplam kredileri içinde kamu kesiminin payı 1983'de 52.6'dan 1984'de (16 Kasım itibariyle) yüzde 60.3'e yükselmiştir. Değişimin başlıca sebebi Merkez Bankası kaynaklarından sağlanan hazine finansmanı payının 1983'de yüzde 27.1'den, 1984'de yüzde 35.1'e çıkartılmasıdır. Buna mukabil destekleme finansmanının payı 1983'de yüzde 12.9'dan, 1984'de yüzde 12.5'e gerilemiş, sanayinin payı ise yüzde 9.3'de aynı kalmıştır.

Özel kesimin payı ise 1983'de yüzde 47.4'den, 1984'de yüzde 39.6'ya gerilerken, Merkez Bankasının bu kesime açtığı krediler içinde önemli yer tutan mevduat bankalarının payı ise yüzde 40'dan yüzde 32.2'ye gerilemiştir.

MERKEZ BANKASI KREDİLERİ İÇİNDE
KAMU-ÖZEL KESİM PAYLARI

	1982	1983	1984 (16 Kasım)
TOPLAM	100.0	100.0	100.0
(a) KAMU	65.4	52.6	60.3
-Hazine Finansmanı	28.8	27.1	35.1
-Destekleme	19.8	12.9	12.5
-Sanayi	11.9	9.2	9.3
(b) ÖZEL	34.6	47.4	39.6
-Mevduat Bankaları	29.9	40.0	33.2

1984 yılında reel olarak yüzde 5.7, nominal olarak yüzde 54.7 oranında genişleyen bir ekonomiye Merkez Bankasının ilave bir kredi sağlamaması savunulması güç bir politikadır. Diğer taraftan, kamu kesimini finanse etmek amacıyla özel kesimin normal gelişmesini sağlayacak kredilerde kesinti yapılması sonucunu doğurmuştur. 1983 Ocak-Kasım döneminde kamu kesimine ek kredi sağlanmamış mevduat bankalarına sağlanan krediler yüzde 67.2, tarım kredileri yüzde 129.3, küçük sanatkar kredileri yüzde 61.8 oranında ve diğer kalkınma ve yatırım bankalarına yüzde 82.1 oranında artmıştır.

MERKEZ BANKASI KREDİLERİ

	Aralık 1982	Kasım 1983	16 Kasım 1984	% Değişim 1983 Ocak- Kasım	1984 Ocak- 16 Kasım
TOPLAM	922.1	1.146.7	1.229.4	24.3	-1.51
(a) KAMU	603.3	601.1	742.1	-0.36	12.8
-Hazine Finansmanı	266.2	301.5	432.5	13.2	27.7
-Destekleme	182.8	148.1	153.8	-18.9	-5.1
-Sanayi	110.3	109.5	115.0	-0.7	0
(b) ÖZEL	318.8	545.6	487.3	71.1	-17.4
-Mevduat Bankaları	276.1	461.9	408.5	67.2	-18.2
-Tarım	19.1	43.8	36.5	129.3	-27.2
-Küçük Sanatkar	11.8	19.1	21.7	61.8	4.3
-Özel Dış Satım Fonu	0.6	0.4	0.4	-0.33	0
-Diğer Kalkınma Yatırım Bankaları	11.2	20.4	20.2	82.1	3.5

MEVDUAT BANKA KREDİLERİ

	(Milyar TL.)		
	1982	1983	1984
Ocak	1.287.3	1.740.5	2.507.6
Şubat	1.296.9	1.747.9	2.496.5
Mart	1.383.7	1.847.0	2.522.5
Nisan	1.422.7	1.847.7	2.530.5
Mayıs	1.431.9	1.883.0	2.569.2
Haziran	1.516.4	2.045.2	2.616.4
Temmuz	1.495.9	2.011.2	2.685.6
Ağustos	1.484.5	2.004.8	2.683.6
Eylül	1.600.0	2.090.8	2.681.8
Ekim	1.605.8	2.112.5	2.772.6
Kasım	1.573.0	2.134.8	2.744.0*
Aralık	1.805.6	2.417.5	

*16 Kasım itibariyle

4. Sermaye Piyasası

Bu yıl özel sektörde ihraç edilen tahvillerin değeri Eylül sonu itibariyle 7.690 milyon, hisse senetlerinin değeri ise 36.419 milyon TL.sına ulaşmıştır. Tahvil piyasasındaki ilk dokuz aylık gelişmeler geçen yıllarla mukayese edildiğinde, bu piyasanın canlılığını yitirdiği görülmektedir.

Son zamanlarda hisse senedi piyasasında da diğer senelere oranla bir durgunluk gözlenmektedir. Bununla beraber, yüksek kredi maliyetleri, kredi kaynaklarındaki daralma nedeniyle sermaye piyasasına yönelen firmaların hisse senedi ihracını tahvile tercih ettikleri görülmektedir.

Özel sektör ihraçları yanında, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı emisyonu daraltma amacıyla 1984 yılında (190 milyar TL.lık devlet tahvili ve 380 milyar TL.lık hazine bonosundan oluşan) toplam 570 milyar TL.lık bir menkul değeri piyasaya sunmuştur. Piyasaya arz edilen devlet tahvillerinin yüzde 70 (133 milyar TL) hazine bonolarının ise yüzde 63.8 (242.5 milyar TL.) satılmıştır.

SERMAYE PİYASASI

	1983		1984		
	(Milyon TL)	Pay(%)	(Milyon TL)	Pay(%)	Fark(%)
Kamu Kesimi	257.000	69.3	755.000	93.6	194.0
- Hazine İç Borçlanma Tah.	247.000	66.6	230.000	28.5	-6.9
- Hazine Bonoları	-	-	515.000	63.9	-
- TEKBANK Tahvilleri	10.000	2.7	-	-	-
- Köprü Gelir Ortaklığı Sen.	-	-	10.000	1.2	-
Özel Sektör	113.724	30.7	51.419	6.4	-54.8
- Tahvil	16.477	4.5	9.665	1.2	-41.3
- Hisse Senedi	97.247	26.2	41.754	5.2	-57.1
Genel Toplam	370.724	100.0	806.419	100.0	117.5

ÖZEL SEKTÖR TAHVİL/HİSSE SENEDİ İHRACI

(Milyon TL.)

	Tahvil	Hisse Senedi
1982	11.665	109.500
1983	16.374	95.900
1984	7.620*	36.419*

*Ocak-Eylül

Bunun yanında Köprü Gelir Ortaklığı senetlerinin de satışı tamamlanmıştır. Bu senetler iki grup halinde sunulmuş olup, A türü olan senetler birinci yılda net yüzde 43 verim sağlayacak, bu verim müteakip yıllarda giderek artacak ve üç yılın ortalama verimi net yüzde 51 olacaktır. 5 yıl vadeli B türü senetlerin ilk yıl verimi yüzde 39, beş yıllık ortalama verimi ise yüzde 51 olacaktır. Hisse senedi fiyat endeksi ise, geçen yılın sonunda 242.03 (Ocak 1974:100)'den Kasım sonu itibariyle 200.44'e gerilemiş bulunmaktadır. Endeksin Mart ayından sonra düşme trendi içinde olduğu görülmektedir. Menkul kıymetlere olan talebin azalması şeklinde yorumlayabileceğimiz bu düşüşte hazine bonolarının banka faiz oranlarından yüksek faizlerle piyasaya sunulmasının etkisi büyük olmuştur.

HİSSE SENEDİ FİYAT İNDEKSİ
(Ocak 1974=100)

Aylar	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Ocak	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18	135.51	243.11
Şubat	118.57	120.82	144.09	144.25	105.08	90.24	94.60	157.44	243.77
Mart	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99	165.21	249.65
Nisan	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49	152.04	235.43
Mayıs	118.00	127.26	159.26	120.40	101.63	91.66	102.66	156.08	227.24
Haziran	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38	176.25	220.66
Temmuz	119.81	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22	176.40	207.07
Ağustos	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08	186.42	204.24
Eylül	126.02	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89	112.47	199.71	198.36
Ekim	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	115.27	212.63	200.20
Kasım	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	132.45	217.12	200.44
Aralık	117.44	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	133.33	242.03	

5. Fiyatlar

1984 yılında hedeflenen yüzde 25 düzeyindeki enflasyon hedefi yılın ilk 11 aylık döneminde aşılarak yüzde 50'ler düzeyine ulaşmıştır. Bu sonuç tüm ekonomik politikaları etkileyen sonucuyla bu yılın en dikkat çekici gelişmesi niteliğindedir. Muhtelif toptan eşya fiyat endekslerindeki gelişmeler genel olarak enflasyonun yüzde 40-50 arasında değiştiğini göstermektedir.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının yayınladığı toptan eşya fiyat endeksine göre bu yılın ilk 11 aylık döneminde gerçekleşen artış (yıl sonuna göre) yüzde 44.4'dür. Aynı oran geçen yılın eş döneminde yüzde 33.4 olarak belirlenmişti. Aynı endeksin Kasım ayı itibariyle 12 aylık değişimi ise yüzde 52.5'e ulaşmıştır. Bu artış 1983 yılının aynı döneminde 39.9 idi.

İstanbul Ticaret Odasının yayınladığı aynı bazlı (1963=100) toptan eşya fiyat endeksine göre ise bu yılın ilk 11 aylık döneminde gerçekleşen enflasyon oranı ise yıl sonuna göre yüzde 42.5'dir. Aynı endeksin Kasım 1984 itibariyle 12 aylık değişimi ise yüzde 46.4'e ulaşmaktadır.

DİE'nin yayınladığı (1981=100) bazlı toptan eşya fiyat endeksine göre ise, bu yılın ilk 11 aylık döneminde gerçekleşen artışlar yüzde 50.9'a, 12 aylık artış oranı ise yüzde 57.5'e ulaşmıştır.

Geçinme endekslerinde ise Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının Ankara geçinme endeksinde bu yılın ilk 11 aylık dönemindeki artış yüzde 47.0, 12 aylık artış oranı ise yüzde 51.9'dur. Aynı endeksin İstanbul geçinme endeksindeki 11 aylık artış ise yüzde 40.6'ya, 12 aylık artışı ise bu yıl yüzde 46.8'e yükselmiştir. 1983 yılında Ankara ve İstanbul illerindeki bu artışlar ancak yüzde 30-35 düzeylerinde gerçekleşmiş bulunmaktaydı.

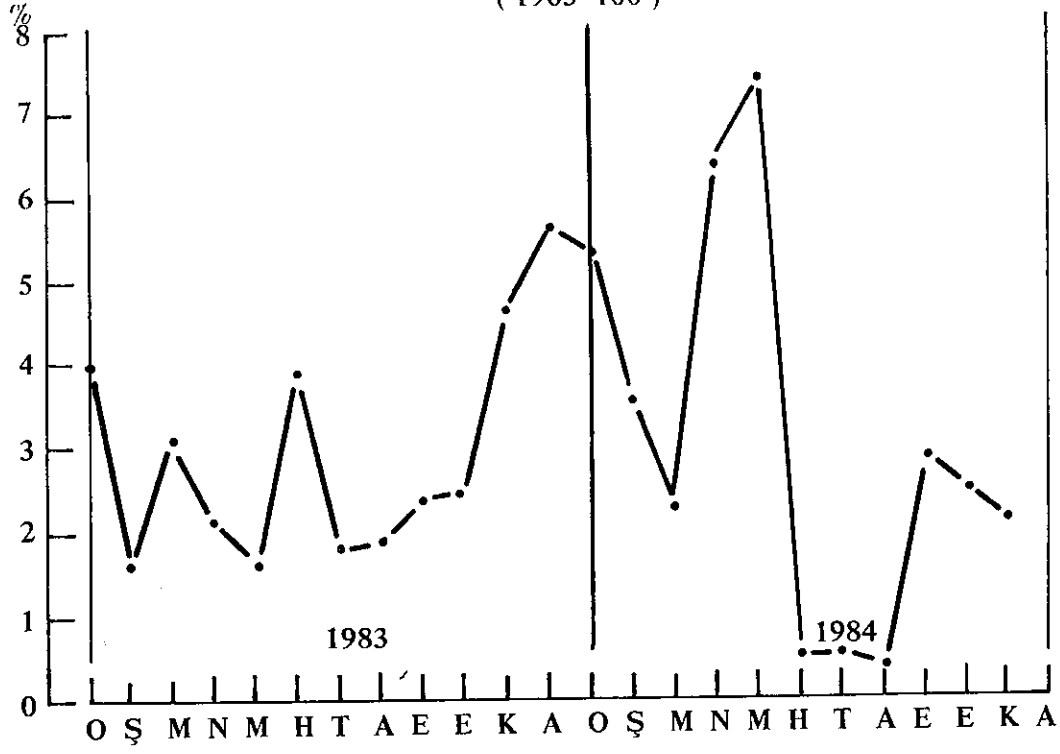
Toptan eşya fiyat endekslerinin aylar itibariyle yıllık ortalama artışları dikkate alındığında ise, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca yayınlanan toptan eşya fiyatları endeksindeki artışların, aynı bazlı Ticaret Odası toptan eşya fiyatları endeksindeki artışlardan daha yüksek gerçekleşmiştir. Kasım ayı itibariyle yıllık ortalama fiyat artışı Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı endeksine göre 1984'de yüzde 51.2 ve 1983'de ise yüzde 29.0'dır. Aynı dönemdeki İstanbul Ticaret Odasındaki artışlar ise yüzde 45.5 ve yüzde 26.9'dur.

Toptan Eşya Fiyatları Endeksi Alt Grubu

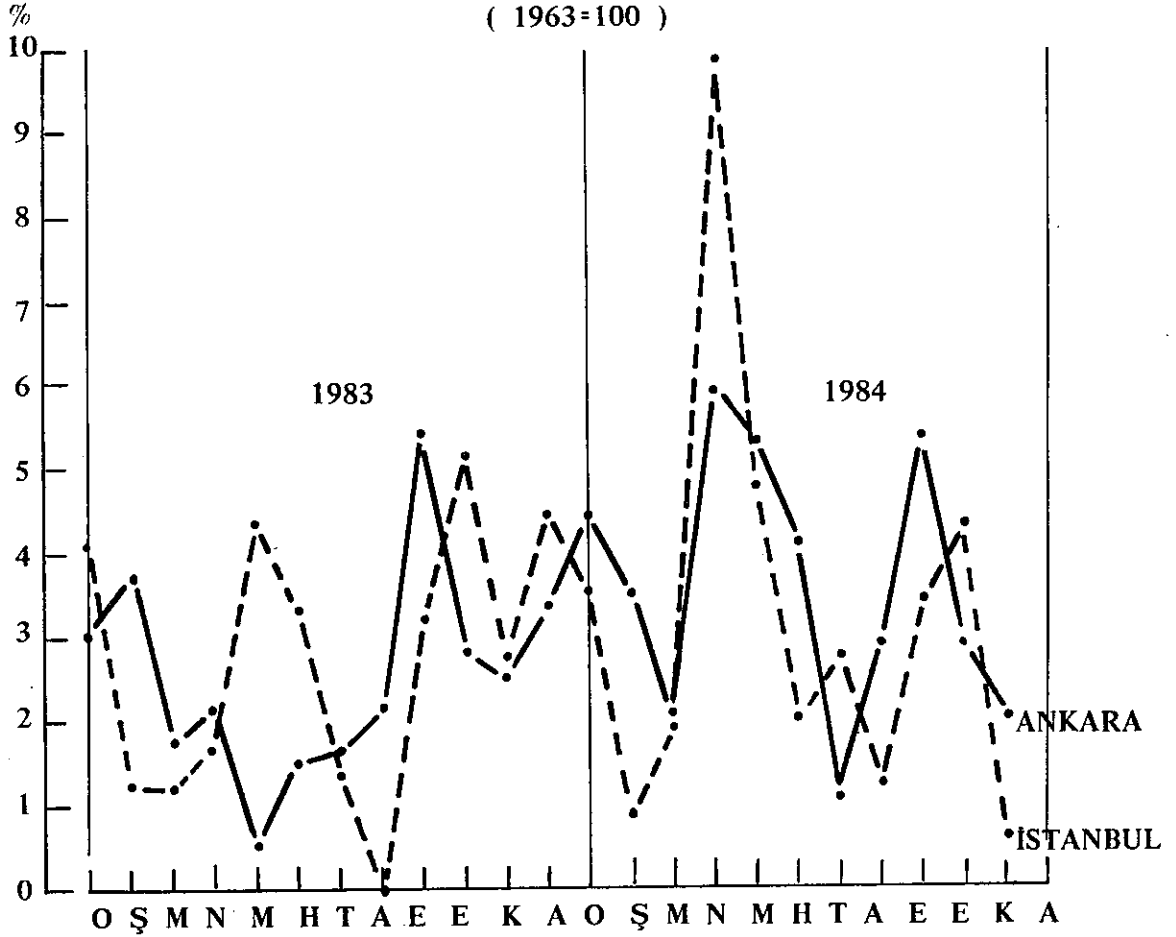
Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca yayınlanan toptan eşya fiyat endeksinin alt grupları incelendiğinde bu yılın 11 aylık döneminde gıda maddeleri grubunda gerçekleşen artış yüzde 46.5 ile hem genel endeksten, hem de yüzde 41.9'luk artış gösteren sınai hammadde ve yarı mamullerindeki artıştan daha yüksek gerçekleşmiştir. Gıda maddelerinin alt gruplarındaki artışlarda ise, bu yılın 11 aylık dönemi itibariyle nebati gıdalardaki artış yüzde 49.6, hayvanlardaki artış yüzde 37.5, hayvan mahsullerinde görülen artışta ise yüzde 67.3'e ulaşmıştır. Hayvan yemlerinde görülen yüzde 21.0'lık artış grub içindeki en az artıştır.

Sınai hammadde ve yarı mamuller grubu içinde ise en yüksek artış 11 aylık dönemde yüzde 61.6 ile madenlerde görülmektedir. Yakacaklardaki artış yüzde 42.1, dokuma maddelerindeki artış yüzde 31.0, sınai ve madeni yağlarda yüzde 49.9, kağıtlarda ise 78.0 ile en yüksek artışı göstermektedir. Yapı malzemelerinde görülen artış ise yüzde 49.8'dir.

TOPTAN EŞYA FİYAT ENDEKSİ
(1963=100)

ANKARA ve İSTANBUL GEÇİNME İNDEKSİLERİ
(1963=100)

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

DiE'nin (1981=100) bazlı toptan eşya fiyatları endeksinin alt grupları içinde gerçekleşen en yüksek artış oranı yüzde 103.5 ile enerji sektörüdür. Tarım sektöründeki artış 11 aylık dönem içinde yüzde 59.5'dir. Bu sektörün alt grubu içindeki en yüksek artış ise yüzde 85.4 ile bakliyat ve yüzde 52.7 ile tahıllar ve yüzde 93.9 ile su ürünlerinde görülmektedir. Madencilik sektörü içinde ise en yüksek artış oranı yüzde 62.6 ile taşocaklarıdır. İmalat sanayi genelindeki artış yüzde 45.0'dır. Bu grubun içinde ise, kağıt ürünleri ve basım işlerindeki artış ise yüzde 58.6'ya ulaşmıştır. Enerji sektörü içinde ise en büyük artış yüzde 111.4 ile elektrikde görülmektedir.

Tüketici fiyatları endeksi: DiE'nin yayınladığı (1978-79=100) bazlı tüketici fiyatları endeksinde göre ise Türkiye genelinde bu yılın ilk 11 aylık döneminde (Ocak-Kasım) gerçekleşen artış yüzde 47.0'a ulaşmış bulunmaktadır. Kasım ayı itibariyle ise 12 aylık artış oranı ise yüzde 53.1'dir. 12 aylık dönemler itibariyle ortalama artış oranı ise Kasım ayı itibariyle yüzde 47.4'dür. Aynı dönem içinde tüketici fiyatlarının illere göre artışında en yüksek oran yüzde 50.9 ile Trabzon ilinde gerçekleşmiştir. En düşük artış ise 43.3 ile Erzurum ilindedir.

AYLAR İTİBARIYLA ORTALAMA FİYAT ARTIŞLARI
(Toptan Eşya Fiyatları Endeksi, 1963=100)

	Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı			İstanbul Ticaret Odası		
	1984 %	1983 %	Değişim 84/83	1984	1983	Değişim 84/83
Ocak	31.9	25.7	+ 6.2	29.0	27.6	+ 1.4
Şubat	33.7	25.8	+ 7.9	30.6	27.0	+ 3.6
Mart	35.4	25.3	+10.1	32.1	26.1	+ 6.0
Nisan	37.7	24.5	+13.2	34.0	25.1	+ 8.9
Mayıs	40.8	23.9	+16.9	36.2	24.2	+12.0
Haziran	42.9	24.4	+18.5	38.1	24.1	+14.0
Temmuz	44.7	24.9	+19.8	39.8	24.2	+15.6
Ağustos	46.7	25.4	+21.3	41.5	24.4	+17.1
Eylül	48.7	26.2	+22.5	43.0	25.0	+18.0
Ekim	50.2	27.2	+23.0	44.4	25.9	+18.5
Kasım	51.2	29.0	+22.0	45.5	26.9	+18.6
Aralık	-	30.4	-	-	27.3	-

TOPTAN EŞYA FİYATLARI ENDEKSİ
Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı
(1963=100)

	Endeks Puanı 84 Kasım	Kasım		Yüzde		Değişimleri		Yıllık Ort.	
		1984	1983	1984	1983	1984	1983	1983	1982
Genel Endeks	9.794.6	2.2	4.7	44.4	33.4	52.5	39.9	30.6	25.2
A)Gıda Maddeleri	8.587.6	1.9	6.0	46.5	35.4	57.4	40.3	26.5	21.2
1)Nebati Gıda	7.185.3	0.6	8.1	49.6	28.5	62.0	32.0	19.5	19.2
- Hububat	7.431.9	0.4	9.7	45.1	34.4	56.6	37.8	20.4	19.7
- Bakliyat	10.724.8	8.5	3.1	76.8	6.4	98.1	11.1	11.5	47.8
- Diğer	7.000.5	0.1	5.4	57.0	19.6	70.7	23.0	18.6	15.5
2)Hayvanlar	12.836.9	5.0	-1.2	37.5	37.6	52.7	45.1	47.6	27.9
3)Hayvan Mahs.	10.450.7	2.9	4.6	67.3	27.7	72.9	31.5	24.3	29.6
4)Hayvan Yemleri	8.815.0	1.9	9.3	21.0	71.8	29.5	82.2	32.4	10.1
B)Sınai Hammaddeleri									
ve Yarı Mam.	11.806.3	2.5	3.2	41.9	31.2	46.9	39.4	35.5	30.3
1)Yakacak	16.656.5	0.1	0.0	42.1	30.3	42.1	37.9	37.6	28.8
2)Madenler	10.004.1	9.6	0.5	61.6	24.1	62.8	25.8	25.9	38.8
3)Dokuma Mad.	7.900.3	0.1	8.0	31.0	46.2	36.8	51.3	44.5	32.5
4)Deriler	11.227.8	-2.6	7.2	24.5	39.0	28.6	40.4	22.3	25.0
5)Sınai ve Mad.									
Yağlar	17.930.7	4.0	0.6	49.9	9.7	70.0	29.3	28.0	32.9
6)Kağıtlar	7.450.0	11.9	0.0	78.0	22.5	78.0	22.5	22.3	18.6
7)Yapı Malz.	12.423.2	8.0	6.2	49.8	33.6	56.8	47.1	46.6	29.8

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

GEÇİNME ENDEKSLERİ
(1963=100)
Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

	Endeks Puanı 84 Kasım	Kasım		Yüzde		Değişimleri		Yıllık Ort.	
		1984	1983	1984	1983	1984	1983	1983	1982
ANKARA									
GENEL	9.016.3	2.0	2.5	47.0	30.3	51.9	33.1	30.8	23.8
- Gıda	8.610.8	1.0	2.8	51.6	29.5	58.2	31.1	27.8	28.9
-- Hububat	7.098.9	0.5	1.5	65.3	20.3	74.7	20.3	19.2	24.6
-- Etler	9.331.1	0.0	-3.3	37.2	36.0	40.6	38.1	47.6	27.2
-- Süt ve Mam.	9.863.3	3.0	6.7	48.6	39.9	56.7	44.3	29.9	31.6
-- Kuru Sebze ve Yemiş	8.720.6	3.8	7.5	48.9	26.2	50.3	31.7	25.5	37.8
- Aydınlatma ve Isıtma	12.329.2	1.6	0.5	21.1	27.8	27.8	32.8	37.7	25.0
- Giyim	10.360.9	0.4	0.4	39.7	33.2	40.1	37.9	34.6	30.4
- Diğer	11.974.0	7.1	5.1	52.0	32.4	55.2	34.7	31.6	25.6
İSTANBUL									
GENEL	10.767.4	0.6	2.7	40.6	31.8	46.8	35.0	28.8	32.7
- Gıda	10.089.0	1.1	3.4	45.1	29.8	52.4	32.4	27.4	34.2
-- Hububat	10.327.1	0.0	3.9	42.7	29.5	56.5	32.8	28.6	35.2
-- Etler	14.367.7	0.0	0.0	42.8	35.4	45.0	35.8	36.4	34.0
-- Süt ve Mam.	11.032.8	2.9	4.8	46.7	29.8	54.7	37.6	24.1	32.7
-- Kuru Sebze ve Yemiş	10.821.2	3.5	6.7	50.1	17.9	52.3	19.6	19.1	43.9
- Aydınlatma ve Isıtma	12.463.5	0.4	0.4	40.1	24.5	41.0	26.0	28.6	21.6
- Giyim	10.599.9	0.9	0.6	28.7	33.5	29.0	35.9	25.1	35.8
- Diğer	13.946.1	-1.8	3.0	34.9	41.6	44.4	49.7	39.2	27.3

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

DİE TOPTAN EŞYA FİYATLARI ENDEKSİ
(1981=100)

Sektörler ve Alt Sektörler	Endeks Puanı Kasım 1984	Yüzde Değişim			
		Kasım		Yıllık	11k 11 Ay
		1984	1983		
GENEL	287.9	3.7	4.1	57.5	50.9
TARIM (Genel)	295.9	5.6	3.9	66.3	59.5
- Tahıllar	284.6	2.7	10.2	63.2	52.7
- Bakliyat	302.7	16.6	0.0	88.5	85.4
- Diğer Tarla Ürünleri	303.7	-1.9	0.5	71.5	64.9
- Sebze ve Meyve	301.7	13.5	1.8	76.9	75.0
- Canlı Hayvanlar	346.4	1.1	4.4	17.5	14.9
- Hayvansal Ürünler	279.6	0.4	3.0	60.6	43.0
- Su Ürünleri	402.0	-6.9	3.7	95.7	93.9
MADENCİLİK (Genel)	296.0	2.4	2.1	52.3	47.4
- Kömür Madenleri	258.2	3.8	1.0	47.6	46.5
- Ham Petrol	396.7	2.4	4.6	59.1	49.3
- Metal Madenleri	282.7	0.6	5.2	35.4	30.6
- Taş Ocakları	297.7	5.6	0.2	67.4	62.6
İMALAT SANAYİ (Genel)	279.7	2.4	4.4	51.5	45.0
- Gıda-İçki-Tütün	278.1	1.8	3.1	67.3	47.3
- Tekstil	277.9	1.6	1.8	38.7	33.8
- Orman Ürünleri	313.0	0.6	2.3	44.7	35.6
- Kağıt Ür.ve Basım	320.5	2.8	2.0	58.9	58.6
- Kimya-Petrol Ürünleri	304.1	4.8	9.6	57.0	52.8
- Taş Toprak	280.7	3.0	0.9	47.2	45.1
- Metal	255.1	-0.2	3.4	46.0	43.7
- Metal, Makine, Taşıt	232.8	1.8	2.2	36.4	33.5
- Diğer İmalat	269.4	1.7	2.8	47.3	39.8
ENERJİ (Genel)	397.9	13.4	-	103.8	103.5
- Gaz	242.2	10.8	-	61.5	61.5
- Su	310.0	9.1	-	69.3	67.7
- Elektrik	420.9	14.2	-	111.4	111.4

14 İLDE TÜKETİCİ FİYATLARI GENEL ENDEKS
SAYILARI VE ARTIŞ ORANI
(1978-1979=100)

(% Artışlar)

İller	Endeks Puanı 84 Kasım	Kasım		İlk 11 Ay		Kasım İti.Son 1 Yıl	Kas.İti. 83-84/12 Aylık Dön.
		1984	1983	1984	1983		
Adana	955.1	3.5	2.3	43.4	30.2	51.1	47.2
Ankara	1.011.0	4.9	5.3	50.4	30.9	55.8	47.1
Antalya	1.006.7	4.7	3.1	50.7	32.3	55.5	46.3
Bursa	964.3	4.2	3.3	46.7	30.1	52.2	44.9
Diyarbakır	961.6	4.5	6.1	48.8	36.9	56.0	55.2
Erzurum	916.7	4.8	5.3	43.3	29.6	51.8	44.1
Eskişehir	926.4	3.9	4.2	44.2	29.3	51.3	45.1
İstanbul	1.024.9	3.0	5.0	46.3	33.0	51.9	49.7
İzmir	947.7	3.6	3.1	45.0	31.5	50.8	46.2
Kayseri	1.013.7	3.5	5.8	46.1	37.2	50.6	48.2
Ordu	989.2	3.9	3.9	46.4	30.8	49.8	44.8
Samsun	907.0	2.2	3.8	43.9	33.9	47.7	47.1
Trabzon	967.5	3.5	3.6	50.9	30.9	56.7	49.3
Zonguldak	962.0	2.6	3.2	49.6	29.4	59.2	50.6
Türkiye	929.9	3.9	3.8	47.0	31.5	53.1	47.4

Kaynak: DİE

HAZİNE VE DİŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI
TOPTAN EŞYA FİYAT ENDEKSİ
(1963=100)

(%)

	1983		1984	
	Yıl Sonuna Göre Değ.	12 Aylık Değişme	Yıl Sonuna Göre Değ.	12 Aylık Değişme
Ocak	4.0	25.0	5.3	42.6
Şubat	5.7	24.9	9.1	45.4
Mart	8.9	24.1	11.6	44.3
Nisan	11.3	23.7	18.7	50.3
Mayıs	12.7	24.1	27.5	59.4
Haziran	17.0	29.5	28.1	54.2
Temmuz	19.1	30.2	28.8	52.4
Ağustos	21.4	31.0	34.0	55.5
Eylül	24.3	32.5	37.9	56.2
Ekim	27.4	36.1	41.3	56.1
Kasım	33.4	39.9	44.4	52.5
Aralık	40.9	40.9		

HAZİNE VE DİŞ TİCARET MÜSTESARLIĞI
ANKARA GEÇİNME ENDEKSİ
(1963=100)

Aylar	1 9 8 3		1 9 8 4	
	Yıl Sonuna Göre Değ.	12 Aylık Değişme	Yıl Sonuna Göre Değ.	12 Aylık Değişme
Ocak	3.0	29.6	4.4	36.5
Şubat	6.8	31.2	8.0	36.1
Mart	8.6	31.8	10.1	36.6
Nisan	10.8	32.4	16.6	41.7
Mayıs	11.3	29.4	22.8	48.5
Haziran	13.0	28.1	27.8	52.3
Temmuz	14.8	28.3	29.1	51.5
Ağustos	17.2	28.4	32.9	52.7
Eylül	23.5	31.2	40.0	52.6
Ekim	27.0	31.0	44.1	52.7
Kasım	30.3	33.1	47.0	51.9
Aralık	34.7	34.7		

HAZİNE VE DİŞ TİCARET MÜSTESARLIĞI
İSTANBUL GEÇİNME ENDEKSİ
(1963=100)

Aylar	1 9 8 3		1 9 8 4	
	Yıl Sonuna Göre Değ.	12 Aylık Değişme	Yıl Sonuna Göre Değ.	12 Aylık Değişme
Ocak	4.1	28.8	3.5	36.7
Şubat	5.4	24.9	4.4	36.2
Mart	6.7	22.7	6.4	37.1
Nisan	8.5	21.8	16.9	48.1
Mayıs	13.2	25.5	22.5	48.8
Haziran	16.9	27.9	24.9	46.9
Temmuz	18.5	28.4	28.3	48.9
Ağustos	18.4	29.0	29.8	50.7
Eylül	22.1	29.0	34.0	50.9
Ekim	28.3	33.1	39.8	49.8
Kasım	31.8	35.0	40.6	46.8
Aralık	37.5	37.5	-	-

İç Ticaret Hadleri

Hazine ve Dış Ticaret Müstesarlığının toptan eşya fiyatları genel endeksine göre düzenlenmekte olan iç ticaret hadlerinde son yıllarda tarım fiyatları aleyhine görülen gelişme 1984 yılının Ocak-Mayıs döneminde az da olsa bir iyileşme göstermiştir. Ocak ayında 72.7 olan tarım ürünleri fiyatlarıyla, sanayi ürünleri fiyatları arasındaki oran, yıl içinde Mayıs ayında 78.8'e kadar yükselmiştir. Haziran ayından itibaren düşüş eğilimine giren iç ticaret hadleri Eylül ayında tekrar 75.1'e yükselmiş ancak Ekim ve Kasım aylarında sırasıyla 73.2 ve 72.7'ye düşmüş bulunmaktadır.

Sanayi hammadde ve yarı mamullerin fiyatlarının sürekli olarak yükselmesi, sanayi ürünleri fiyatlarının yükselmesine neden olmakta, bu gelişme sonucunda toptan eşya fiyatları iç ticaret hadlerinin sürekli olarak sanayi fiyatları lehine gelişmesine neden olmaktadır.

HAZINE VE DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI
İÇ TİCARET HADLERİ

Aylar	1980	1981	1982	1983	1984
Ocak	71.1	80.2	74.3	68.5	72.7
Şubat	65.6	82.5	74.4	68.9	73.5
Mart	69.6	80.6	72.5	65.2	74.7
Nisan	64.2	79.1	72.4	63.5	77.9
Mayıs	66.3	79.2	72.7	63.5	78.8
Haziran	66.8	73.5	72.4	63.0	75.4
Temmuz	65.5	71.7	70.3	62.6	73.5
Ağustos	67.6	70.1	68.5	62.1	72.4
Eylül	71.1	70.3	67.5	64.2	75.1
Ekim	73.2	71.7	67.5	66.1	73.2
Kasım	73.6	72.9	67.4	67.9	72.7
Aralık	77.4	73.3	65.8	70.5	
Ocak/Aralık	69.3	75.4	69.8	65.5	

Altın Fiyatları

Dünya piyasalarında ABD dolarının değer kazanması sonucu, altın fiyatlarında başlayan düşüş 1984 yılının ilk 6 aylık döneminde de devam etmiştir. Dünya piyasalarındaki altın fiyatlarındaki düşüş özellikle Nisan ayından itibaren hızlanmıştır. Londra piyasasında 1 ons altının fiyatı Haziranda 379 dolarken, Eylül ayında 341 dolara düşmüş ve son iki ayda yükselerek Kasım ayında 347 dolar olmuştur.

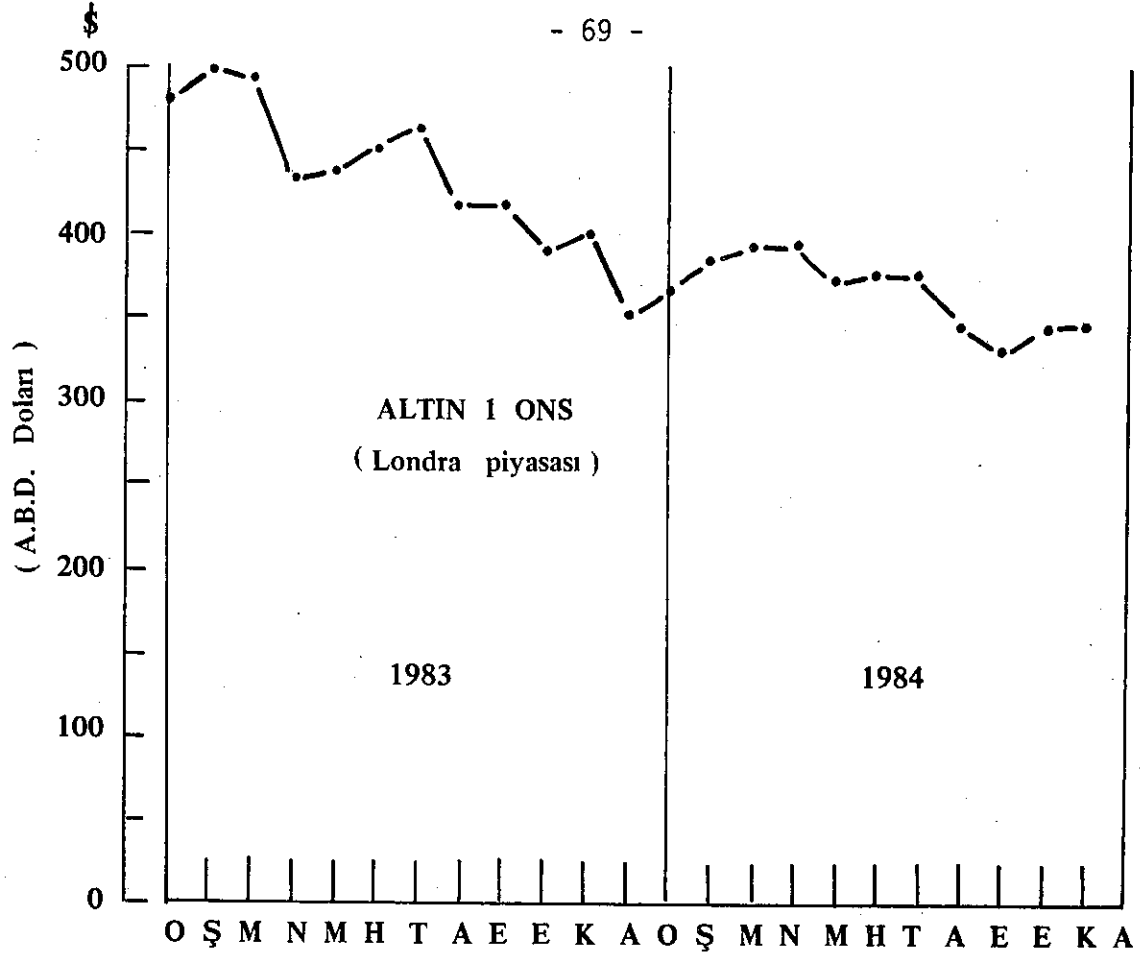
İç piyasada ise altın geleneksel tasarruf aracı olarak 1984 yılında da yerini korumuş ve 1984'ün son aylarına kadar altın fiyatları düşmemiştir. İstanbul serbest piyasasında 1 gr.külçe altın 1983 yılı Aralık ayına oranla, bu yılın 11 aylık döneminde yüzde 18.2 oranında artış göstermiştir. Bu artış Cumhuriyet altının-da ise yüzde 16.9 oranındadır. Kasım 1984 itibariyle geçen yılın aynı ayına göre ise 1 gr. külçe altındaki artış yüzde 24.1, Cumhuriyet altınında ise yüzde 15.0'dır. Diğer bir deyişle 1984 yılında gerçekleşen 11 aylık enflasyon oranına göre altın fiyatları beklenen yükselmeyi gösterememiş, bir ölçüde altına olan talep diğer yatırım alanlarındaki verimlilikten olumsuz olarak etkilenmiştir. Son aylarda görülmeye başlanan düşme ise altın piyasasını oluşturmak üzere TC Merkez Bankasının piyasaya aktif olarak girmesi ile ilgilidir.

ALTIN 1 ONS LONDRA PIYASASI
(ABD Doları)

(TL.)

Aylar	1982	1983	1984	% Artışlar	
				1983/1982	1984/83
Ocak	399	482	365	20.8	-24.3
Şubat	328	497	386	51.5	-22.3
Mart	331	494	394	49.2	-11.5
Nisan	349	433	395	24.1	- 8.8
Mayıs	332	437	376	31.6	-14.0
Haziran	315	451	379	43.2	-16.2
Temmuz	338	463	377	37.0	-18.6
Ağustos	366	417	347	14.0	-16.8
Eylül	433	418	341	- 3.5	-18.4
Ekim	451	394	346	-12.6	-12.2
Kasım	414	402	347	- 2.9	-13.7
Aralık	445	359		-19.3	

Kaynak: TC Merkez Bankası

1 GR. KOLÇE ALTIN
(İstanbul Serbest Piyasasında) (TL.)

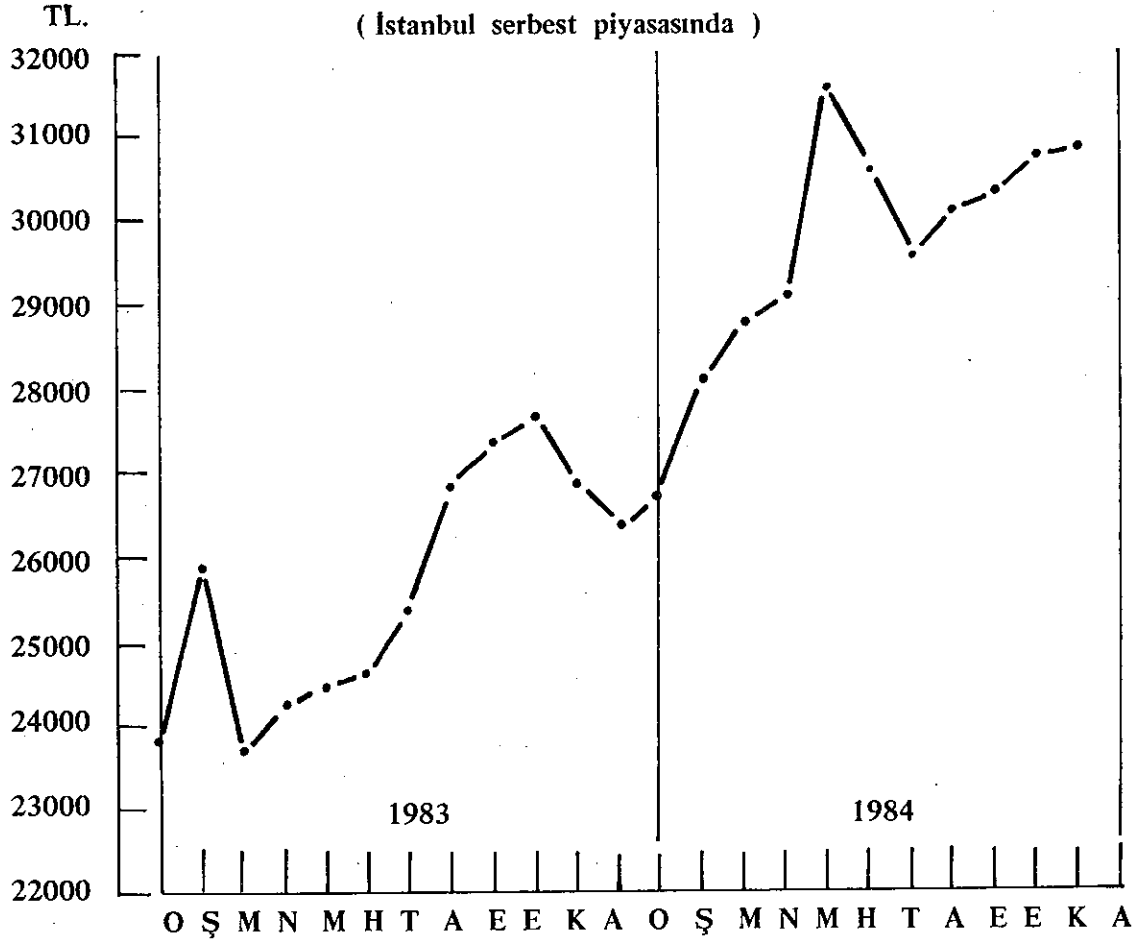
	1982	1983	1984	% Artış	
				1983/82	1984/83
Ocak	1.750	3.371	4.028	92.6	19.5
Şubat	1.837	3.728	4.220	102.9	13.2
Mart	1.766	3.337	4.310	88.9	29.2
Nisan	1.790	3.434	4.317	91.8	25.7
Mayıs	1.753	3.488	4.625	99.0	32.6
Haziran	1.745	3.468	4.515	98.7	30.2
Temmuz	1.881	3.550	4.378	88.7	23.3
Ağustos	2.128	3.682	4.533	73.0	23.1
Eylül	2.500	3.686	4.580	47.5	24.3
Ekim	2.491	3.693	4.648	48.3	25.9
Kasım	2.733	3.762	4.667	37.7	24.1
Aralık	3.103	3.947	-	27.2	-

CUMHURİYET ALTINI
(İstanbul Serbest Piyasasında) (TL.)

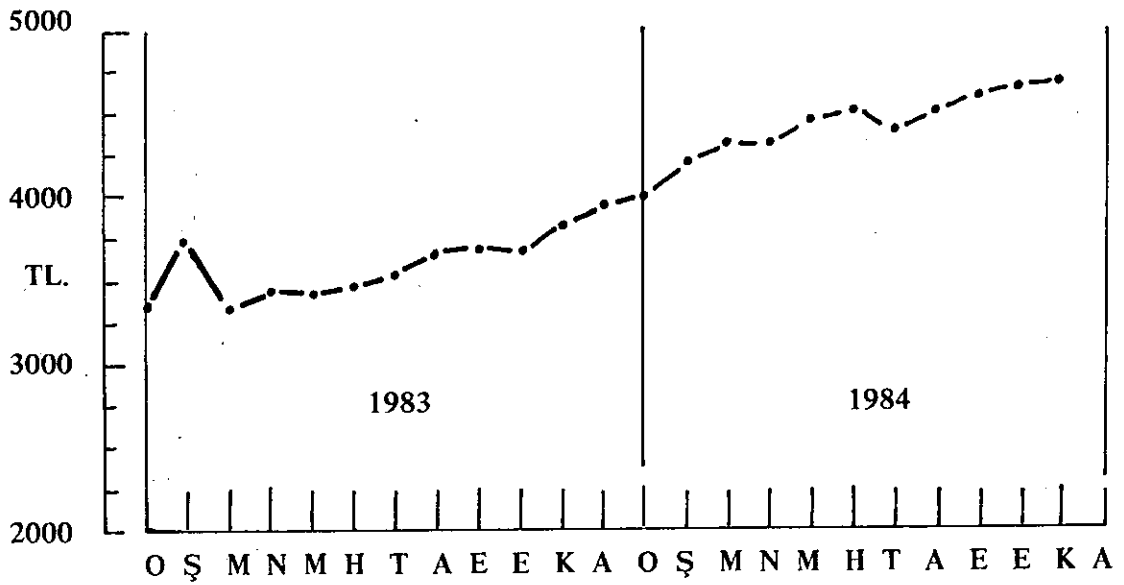
	1982	1983	1984	% Artışlar	
				1983/82	1984/83
Ocak	11.598	23.908	26.766	106.1	12.0
Şubat	12.180	25.987	28.074	101.3	8.0
Mart	11.672	23.717	28.607	103.2	20.6
Nisan	11.877	24.274	29.113	104.4	19.9
Mayıs	11.628	24.474	31.125	110.5	27.2
Haziran	11.594	24.643	30.640	112.5	24.3
Temmuz	12.679	25.475	29.650	100.9	16.4
Ağustos	14.114	26.961	30.150	91.0	11.8
Eylül	16.948	27.421	30.388	61.8	10.8
Ekim	16.718	27.140	30.800	62.3	13.5
Kasım	18.311	26.861	30.900	46.7	15.0
Aralık	21.402	26.427	-	23.5	-

Kaynak: TC Merkez Bankası

CUMHURİYET ALTINI (TL.)
(İstanbul serbest piyasasında)

1 gr. KÜLÇE ALTIN (TL.) (İstanbul serbest piyasası)

Tarım Ürünleri Destekleme Alım Fiyatları

1984 yılının ilk yedi aylık döneminde tespit edilmiş olan tarım ürünleri destekleme alım fiyatlarına göre ortalama artışın yüzde 47.3 oranında olduğu anlaşılmaktadır. 1983 yılında destekleme alım fiyatlarına yüzde 20 oranında artış yapılmıştı. 1984 yılında desteklemeye tabi ürün sayısında bir değişiklik yapılmamıştır. Prim uygulamasına gidilmemiş, buna karşılık bazı tarım ürünlerinde avans uygulamasına devam edilmiştir. Geleneksel tarım ihraç ürünlerinin yıl içinde belirlenen fiyatlarına ortalama yüzde 30'un üzerinde artış gerçekleşmiştir. Desteklemeye tabi önemli ihraç ürünlerimizden pamuk fiyatındaki artış yüzde 66.6, fındıkta yüzde 37.1, incirde yüzde 43.6 ve üzümde yüzde 32.9 olmuştur. 1984 yılında desteklemeye tabi tarım ürünlerinde en yüksek fiyat artışı yüzde 111.1 ile çavdarda meydana gelmiştir. Diğer artışlar ise yüzde 105.6 ile arpada, yüzde 60.7 ile buğdayda ve yüzde 55.7 ile ayçiçeğinde olmuştur.

DESTEKLEME ALIM FİYATLARI (Krs/Kg.)

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	Artış Yüzdesi		
							1982	1983	1984
Buğday*	430	1050	2016	2300	2800	45.00	14.0	21.7	60.7
Arpa*	400	850	1366	1600	1800	37.00	17.1	12.5	105.6
Çavdar*	390	800	1300	1550	1800	38.00	19.2	16.1	111.1
Yulaf*	370	825	-	-	-	-	-	-	-
Pamuk*	2475	5000	6250	7650	9300	135.00	22.4	21.6	66.6
Tütün	6088	10900	18500	21125	-	378.90	14.2	33.6	34.3
Çay	1450	2588	4100	5500	7250	101.00	34.1	31.8	39.3
Şeker Pancarı	130	300	400	500	600	7.85	25.0	20.0	30.8
Ayçiçeği	1200	3000	4000	5000	6100	95.00	25.0	22.0	55.7
Fındık	3750	11000	12500	15000	17500	240.00	20.0	16.7	37.1
Kuru İncir	2200	5000	6500	7800	9400	145.00	20.0	20.6	43.6
Zeytinyağı	6000	-	-	-	-	-	-	-	-
Merinos*	11500	29100	-	-	28800	345.00	-	-	19.8
Yerli Yapağı*	13000	-	-	-	-	-	-	-	-
Tiftik	27650	76500	80000	70300	-	1535.00	-	-	-
Yaş Koza	18500	80000	-	-	-	-	-	-	-
Gülçiçeği	1350	3000	-	-	-	-	-	-	-
Antepfıstığı	1375.50	30000	-	-	-	-	-	-	-
Çekirdeksiz									
Özüm	1000	8500	11000	13200	15800	210.00	20.0	19.7	32.9
Çekirdekli									
Özüm	2000	4000	-	-	-	-	-	-	-
Kolza	1000	2200	3400	-	-	-	-	-	-
Çeltik*	1930	-	-	-	-	-	-	-	-
Soya Fasulyesi*	1350	-	4000	5200	6300	95.00	30.0	21.2	50.8
Kırmızı									
Mercimek*	900	2800	-	-	5850	-	-	-	-
Yeşil Mercimek*	1700	-	-	-	-	-	-	-	-
Mısır*	900	-	-	-	-	-	-	-	-
Nohut*	2300	-	-	-	5750	-	-	-	-
Yerfıstığı	2900	7000	7000	7000	-	-	-	-	-
Haşhaş(kışlık)	2500	3460	4000	4800	5300	-	20.0	10.4	10.4
Haşhaş(yazlık)	1900	-	3000	3600	4000	-	20.0	11.1	11.1
Canlı Hayvan									
(koyun)	4100	-	-	-	-	-	-	-	-
Canlı Hayvan									
(sığır)	3900	-	-	-	-	-	-	-	-

*Ortalama fiyatlar

Kaynak: Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

BÖLÜM III

Dış Ekonomik İlişkiler

Son gelişmeler, 1984'te hedeflenen 7 milyar dolarlık ihracat ve 9.55 milyar dolarlık ithalat hedefine ulaşılacağını göstermektedir. DİE'nin verilerine göre bu yılın Ocak-Ekim döneminde ihracat geçen yıla oranla yüzde 27.7'lik bir artış göstererek, 5 milyar 711 milyon dolara ulaşmıştır. İhracatın, ithalatı karşılama oranı bu yılın on aylık döneminde yüzde 67.8'e ulaşmıştır. Bu oran geçen yılın aynı döneminde yüzde 61.1 olarak gerçekleşmişti. Bu yılın on aylık döneminde gerçekleştirilen ihracatın yüzde 73.6'sını sanayi ürünleri oluşturmuştur. Tarım ve hayvancılık ürünleri ihracatında yüzde 4.6'lık azalma görülmektedir. Madencilik ürünleri ihracatı ise aynı dönemde yüzde 26.7'lik, sanayi ürünleri ihracatı ise yüzde 42.8'lik artışlar göstermiştir.

İthalatımız ise, bu yılın on aylık döneminde yüzde 15.1 artış göstererek 8 milyar 426 milyon dolara ulaşmıştır. Tüketim malları ithalatında görülen artışa karşılık bu miktar ancak 365.5 milyon dolara ulaşmıştır. Aynı dönemde hammadde ithalatı yüzde 14.5 artışla 6 milyar 68 milyon dolara, yatırım maddeleri ithalatı ise yüzde 7.3'lük artışla 1 milyar 993 milyon dolara yükselmiştir. Ham petrol ithalatı bu yılın on aylık döneminde toplam ithalatın yüzde 33.7'sini oluşturmuştur.

İşçi dövizleri girişinde ilk aylarda görülen düşüş Mayıs ayından itibaren yön değiştirmiş ve Eylül sonunda bütün tahminleri aşarak 1 milyar 271 milyon dolara ulaşmıştır. Geçen yıla oranla artış yüzde 7.2'dir.

1984 yılının ilk on aylık dönemi sonunda dış ticaret açığı 2.714 milyon dolardır. Bu açık geçen yıl 2 milyar 845 milyon dolardı. Dış ticaret açığındaki yüzde 4.6'lık daralmanın başlıca nedeni, ihracatta görülen artışla birlikte ithalattaki yavaşlamadır.

Ocak-Ekim döneminde 188 firmaya 185.7 milyon dolarlık yabancı sermaye girişi için izin verilmiştir.

Son tahminlere göre, yıl sonunda ihracat 1984 yılı hedefi olan 7 milyar doları aşmış durumdadır. İthalat ise 10 milyar dolarda gerçekleşecek ve dış ticaret açığı 3 milyar dolar dolayında olacaktır. Bu açığı dış borç ana para ve faizleri de eklendiğinde Türkiye'nin 1984 yılı dış finansman ihtiyacı 5 milyar doları geçmektedir. Bunun yarısına yakın kısmının işçi dövizleriyle ve diğer görünmeyen işlemlerle, geri kalanı ise orta ve kısa kredilerle kapatıldığı tahmin edilmektedir.

1. İhracat

Ocak-Ekim döneminde ihracat, geçen yılın eş dönemine göre yüzde 27.7 genişleyerek 5.7 milyar doları bulmuştur. Bu toplamın 4.2 milyar dolarlık kısmını sanayi ürünleri, 1.3 milyar dolarlık kısmını tarım ve hayvancılık ürünleri, geri kalanı da madencilik ürünleri oluşturmaktadır.

Aşağıda on aylık toplam dış ticaret göstergeleri ve 10 aylık ihracat rakamları verilmiştir.

DIŞ TİCARET GÖSTERGELERİ

(Bin Dolar)

	Ekim		Ocak - Ekim		Ocak-Ekim 84/83 % Art.
	1984	1983	1984	1983	
- İhracat	639.882	566.184	5.711.573	4.474.126	27.7
- İthalat	932.181	792.058	8.426.207	7.319.452	15.1
Dış Ticaret Açığı	-292.299	-225.874	-2.714.634	-2.845.326	- 4.6
Dış Ticaret Hacmi	1.572.063	1.358.242	14.137.780	11.793.578	19.9
- İhracatın İthalatı Karşılama Oranı(%)	68.65	71.49	67.79	61.13	-
- İhracat					
--Tarım ve Hayvan	191.247	198.480	1.311.651	1.375.061	- 4.6
--Madencilik	26.839	14.361	196.843	155.319	26.7
--Sanayi Ürünleri	421.796	350.343	4.203.079	2.943.746	42.8
- İthalat					
--Yatırım Mad.	223.994	167.409	1.993.104	1.858.003	7.3
--Tüketim Mad.	44.187	44.187	365.468	163.443	123.6
--Hammaddeler	664.000	605.044	6.067.635	5.298.006	14.5
(Ham Petrol)	(254.632)	(274.059)	(2.778.946)	(2.611.021)	(6.4)

İHRACAT

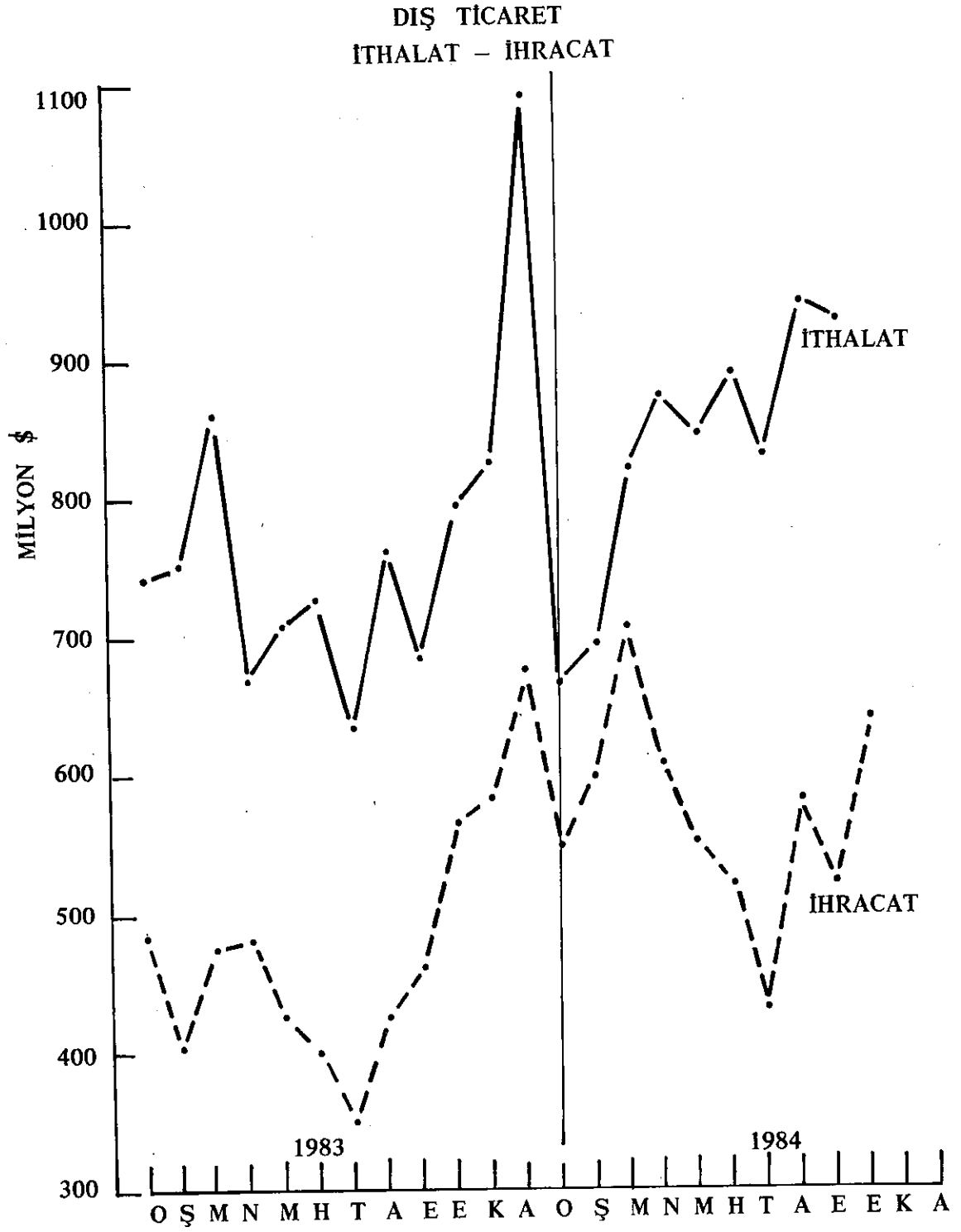
(Milyon Dolar)

Aylar	1981	1982	1983	1984	Aylık Yüzde Artışlar			
					1981	1982	1983	1984
Ocak	410.6	446.1	478.2	541.3	73.8	8.6	7.2	13.2
Şubat	306.6	410.2	403.4	600.4	25.6	33.8	-1.7	48.8
Mart	304.2	447.3	476.5	713.3	30.2	47.0	6.5	49.7
Nisan	316.1	402.1	483.5	612.3	44.3	27.2	20.2	26.6
Mayıs	294.4	414.5	425.4	540.5	49.8	40.8	2.6	27.1
Haziran	325.3	419.6	406.9	521.5	92.1	29.0	-3.0	28.2
Temmuz	315.8	412.7	351.8	437.2	89.0	30.7	-14.8	24.3
Ağustos	335.8	408.4	422.5	580.7	86.7	21.6	3.5	37.4
Eylül	399.9	456.4	459.8	524.6	81.9	14.1	0.7	14.1
Ekim	486.6	560.0	566.2	639.9	86.7	14.1	1.1	13.0

İHRACAT
(Kümülatif Olarak)

(Milyon Dolar)

Aylar	1981	1982	1983	1984	84/83	83/82
Ocak	410.6	446.1	478.2	541.3	13.2	7.2
Şubat	717.2	856.3	881.6	1.141.7	29.5	3.0
Mart	1.021.4	1.303.6	1.358.1	1.855.0	36.6	4.2
Nisan	1.337.5	1.705.7	1.841.6	2.467.3	34.0	8.0
Mayıs	1.631.9	2.120.2	2.267.0	3.007.8	32.7	6.9
Haziran	1.957.2	2.539.8	2.673.9	3.529.3	32.0	5.3
Temmuz	2.273.0	2.952.5	3.025.7	3.966.5	31.1	2.5
Ağustos	2.608.8	3.860.9	3.448.2	4.547.2	31.9	2.6
Eylül	3.008.7	3.817.3	3.908.0	5.071.8	29.8	2.4
Ekim	3.495.3	4.377.3	4.474.2	5.711.6	27.7	6.1

Mal Gruplarına Göre İhracat

Bu yılın Ocak-Ekim döneminde, geçen yılın eş dönemine göre yüzde 42.8 artarak 4 milyar 203 milyon dolara ulaşan sanayi malları ihracatı, toplam ihracatın yüzde 73.6'sını oluşturmaktadır. Aynı dönemde tarım ürünleri ihracatımız ise yüzde 4.6 oranında daralma göstererek 1 milyar 311 milyon dolara gerilemiştir. Madencilik ve taşocakçılığı kesimi ise, yüzde 26.7 oranında artış göstererek 196.8 milyon dolara yükselmiş bulunmaktadır.

DİE yayınladığı verilerle yapılan değerlendirmelere göre bu yılın ilk on ayında gerçekleştirilen toplam 5 milyar 711 milyon dolarlık ihracatın yüzde 63.6'sını oluşturan, 3.6 milyar dolarlık bölümünü 23 kalem mala ait bulunmaktadır.

İHRACATIN DAĞILIMI (Ocak-Ekim)

	1983	1984 (%)
TARIM VE HAYVANCILIK	30.7	23.0
Bitkisel Ürünler	24.3	18.0
Hayvan ve Hayvan Ürünleri	5.9	4.3
Su Ürünleri	0.4	0.3
Orman Ürünleri	0.2	0.4
MADENCİLİK VE TAŞOCAKÇILIĞI	3.5	3.4
SANAYİ KESİMİ	65.8	73.6
Tarıma Dayalı İşlenmiş Ürünler	12.1	10.7
Petrol Ürünleri	5.0	5.6
Sanayi Ürünleri	48.7	57.3
TOPLAM	100.0	100.0

Ocak-Ekim döneminde, yapılan ihracat içinde tarım kesiminin yüzde 78.6'lık kısmını 1 milyar 30 milyon dolarla bitkisel ürünler ihracatı oluşturmaktadır. Bu grup içinde yüzde 18.8'lik paya sahip olan hayvan ve hayvan ürünleri ihracatı ise geçen yıla oranla yüzde 6.6'lık azalmayla 246.8 milyon dolara düşmüştür. Su ürünleri ihracatında bir gelişme görülmemekte, orman ürünleri ihracatımız ise yüzde 95.1'lik bir artış göstermektedir.

Sanayi ürünlerimizin ihracatı ise bu yılın on aylık dönemi içinde yüzde 42.8'lik artış kaydetmiştir. Bu grubu içinde tarıma dayalı işlenmiş ürünleri payı yüzde 10.7 düşmüş, buna karşılık petrol ürünleri ve sanayi ürünleri ihracatının payı yükselme göstermiştir. Sanayi kesimi ihracatının içindeki sanayi ürünleri payı geçen yılın eş döneminde görülen yüzde 48.7'lik oranı aşarak bu yıl yüzde 57.3'e yükselmiştir.

MAL GRUPLARINA GÖRE İHRACAT
(OCAK-EKİM)

	1 9 8 3		1 9 8 4		84/83
	MİKTAR (Ton)	DEĞER (000 ₺)	MİKTAR (Ton)	DEĞER (000 ₺)	% Artış
I. TARIM VA HAY. KESİMİ		1.375.061		1.311.652	- 4.6
A. Bitkisel Ürünler		1.085.510		1.030.520	- 5.1
a) Hububat		164.822		73.366	-55.5
-Buğday	503.697	82.530	249.525	38.300	-53.6
-Arpa	559.596	81.717	241.771	31.938	-60.9
-Diğerleri		575		3.128	+544.0
b) Baklagiller		137.899		134.322	- 2.6
c) Sanayi Ürünleri		297.232		353.954	+19.1
-Tütün	38.160	126.906	59.773	185.989	+46.6
-Pamuk	71.189	127.650	65.482	115.731	- 9.3
-Diğerleri		42.676		52.234	+22.4
d) Meyve ve Sebzeler		465.440		451.599	+ 3.0
-Fındık	78.360	202.951	105.077	218.829	- 7.8
-Üzüm	51.888	59.543	61.087	46.569	-21.8
-Turunçgiller	236.513	111.531	253.116	69.421	-37.8
-Diğerleri		91.415		116.780	+27.7
e) Tohumlar, Yağ. Toh.		17.407		14.793	-15.0
f) Diğerleri		2.710		2.486	- 8.3
B. Hayvan. ve Hayvan. Ür.		264.278		246.819	- 6.6
C. Su Ürünleri		15.671		15.578	- 0.6
D. Orman Ürünleri		9.602		18.735	+95.1
II. MADENCİLİK VE TAŞOCAK:		155.319		196.840	+26.7
III. SANAYİ KESİMİ		2.943.746		4.203.081	+42.8
-Tarıma Dayalı İşl. Ür.		539.127		613.862	+13.9
-Petrol Ürünleri	851.447	221.519	1.334.923	318.824	+43.9
-Sanayi Ürünleri		2.183.099		3.270.395	+49.8
-Çimento Sanayi		70.640		44.635	+36.8
-Kimya Sanayi		87.740		144.964	+65.2
-Lastik-Plastik San.		59.801		78.383	+31.1
-Deri-Kösele San.		159.879		348.370	+117.9
-Orman Ürünleri San.		12.463		17.026	+36.6
-Dokumacılık Sanayi		.035.885		1.612.153	+55.6
-Cam-Seramik Sanayi		81.306		116.391	+43.1
-Demir-Çelik Sanayi	640.758	305.131	1.553.485	459.648	+50.6
-Demirdışı Metal San.		59.690		66.779	+11.9
-Madeni Eşya Sanayi		17.082		12.997	-23.9
-Makine İmalat Sanayi		86.210		86.579	+ 0.4
-Elektrikli Cihazlar		53.542		83.933	+56.8
-Taşıt Araçları San.		102.515		117.128	+14.3
-Diğer Sanayi Dalları		51.215		81.409	+59.0
T O P L A M		.474.126		5.711.573	+27.7

Ocak-Ekim dönemi ihracatında önemli artışlar gösteren malların başında ilk sırayı 1 milyar 612 milyon dolarla dokumacılık sanayi ürünleri alırken, bunu 459.6 milyon dolarla demir-çelik ürünleri, 318.5 milyon dolarla petrol ürünleri, 348.4 milyon dolarla deri kösele sanayi ürünleri ve 218.8 milyon dolarla fındık izlemektedir. Geçen yılın aynı dönemine göre, dokumacılık sanayi ürünleri ihracatında yüzde 55.6, demir çelik ürünlerinde yüzde 50.6, petrol ürünlerinde yüzde 43.9, deri kösele ürünlerinde yüzde 117.9, fındık ihracatında yüzde 7.8 oranında artış kaydedilmiştir. Buna karşılık canlı hayvan ve ürünleri ihracatında 264.3 milyondolardan 246.8 milyon dolara, arpa ihracatında 81.7 milyondolardan 31.9 milyon dolara, buğday ihracatında ise 82.5 milyondolardan 38.3 milyon dolarlık gerilemeler olmuştur. Ayrıca kuru üzüm, kuru incir, mercimek ve çimento ihracatında da geçen yıla oranla azalmalar kaydedildi.

1984 yılının ilk on aylık döneminde ayrıca 186.0 milyon dolar tutarında tütün, 115.7 milyon dolar tutarında pamuk, 69.4 milyon dolar tutarında ise turuncgiller ihraç edilmiştir.

Sanayi ürünleri ihracatının geçen yıla göre büyük ölçüde artmasına karşılık, ithalat ve ihracat yalnız demir-çelik sanayiinde dengelenme eğilimi göstermektedir. Otomotiv sanayiinde ithalat ihracat farkı azalırken, elektrikli cihazlar lastik plastik ve kimya sanayiinde artma eğilimi göstermektedir. Dokumacılık sanayiinde ise dış ticaret fazlası 958.9 milyondolardan 1 milyar 515 milyon dolara ulaşmıştır.

Ülke Gruplarına Göre İhracat

Türkiye'nin ihracatında AET, diğer OECD ülkeleri sosyalist ülkeler ve körfez ülkelerinin payı geçen yıla göre artarken, körfez dışındaki İslam ülkelerinin payı gerilemiştir.

DIŞ TİCARETİN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI

	Ekim		Ocak-Ekim		% Artış 84/83
	1984	1983	1984	1983	
AET Ülkeleri					
- İhracat	266.338	188.608	2.227.193	1.640.435	35.8
- İthalat	241.088	216.868	2.352.627	2.090.066	12.6
Fark	25.250	-28.260	-125.330	-449.633	-
Diğer OECD Ülkeleri					
- İhracat	89.321	83.547	817.837	527.472	55.0
- İthalat	219.587	137.227	1.990.761	1.493.123	33.3
Fark	-130.266	-53.680	-1.172.928	-965.651	-
Sosyalist Ülkeler					
- İhracat	34.771	26.518	262.104	211.475	23.9
- İthalat	110.917	75.089	690.723	571.905	20.8
Fark	-76.146	-48.571	-428.619	-360.430	-
Körfez Ülkeleri					
- İhracat	179.817	196.200	1.712.135	1.429.616	19.8
- İthalat	226.088	272.329	2.224.155	2.078.176	7.0
Fark	-46.271	-76.129	512.020	-648.560	-
Diğer İslam Ülkeleri					
- İhracat	60.319	63.862	583.951	609.432	-4.2
- İthalat	92.686	72.880	920.891	885.399	4.2
Fark	-32.367	- 9.018	-336.940	-275.967	-
Diğer Ülkeler					
- İhracat	9.346	7.449	108.289	55.698	94.0
- İthalat	41.815	17.665	247.050	200.783	23.0
Fark	-32.469	-10.216	-138.761	-145.085	-

İHRACATIN ÜLKE GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI
(OCAK-EKİM)

	1983 DEĞER (000 ₺)	1984 DEĞER (000 \$)	ARTIŞ (%)
I. OECD ÜLKELERİ	2.167.902	3.045.030	40,46
A. AET Ülkeleri	1.640.435	2.227.193	35,77
-Batı Almanya	643.847	1.051.493	63,31
-Belçika-Lüksemburg	86.845	155.234	78,75
-Danimarka	10.215	16.915	65,59
-Fransa	148.007	161.460	9,09
-Hollanda	120.340	129.764	7,83
-İngiltere	211.708	211.384	-0,15
-İrlanda	3.797	2.903	-23,54
-İtalya	364.875	429.241	17,64
-Yunanistan	50.801	68.799	35,43
B. Diğer OECD Ülkeleri	527.467	817.837	55,05
-Avusturya	63.625	83.050	21,02
-ABD	138.673	297.436	114,49
-İsviçre	219.555	322.931	47,08
-Japonya	21.648	25.982	20,02
-Diğerleri	78.966	88.438	12,00
II. SERBEST DÖVİZ ANL. ÜLK.	2.077.027	2.376.412	14,41
A. Doğu Avrupa Ülkeleri	199.017	229.075	15,10
B. Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri	1.827.673	2.072.516	13,40
-Cezayir	105.262	98.647	-6,28
-Irak	203.985	692.123	293,30
-İran	826.620	627.000	-27,31
-Libya	164.247	121.554	-25,99
-Mısır	56.397	117.476	108,48
-Sudan	3.451	2.566	-25,64
-Suriye	50.326	42.880	-14,80
-S. Arabistan	272.448	297.943	5,69
-Tunus	28.043	3.918	-68,20
-Ürdün	80.894	73.309	-9,38
C. Diğerleri	50.337	74.821	48,64
III. DİĞER ÜLKELER	297.197	290.131	-2,4
A. Ortadoğu Ülkeleri	183.359	193.152	+5,4
-Abudabi	3.471	2.024	-41,69
-Bahreyn	1.189	540	-54,58
-Dubai	13.763	16.663	21,07
-Katar	5.970	6.949	16,40
-Kuveyt	66.309	79.039	19,20
-Lübnan	94.362	87.437	-7,34
-Umman	295	500	69,49
B. Diğerleri	43.838	96.979	121,22
-Nijerya	2.630	5.244	99,39
-Diğerleri	41.208	91.735	122,61
T O P L A M	4.474.126	5.711.573	27,66

AET ülkelerine yapılan ihracat yılın ilk on aylık döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 35.8 genişleyerek 2.227 milyon dolara yükselmiştir. Bu tutar toplam ihracatın yüzde 39'unu oluşturmaktadır. Geçen yılın aynı döneminde AET ülkelerine yapılan ihracat, toplam ihracatın yüzde 36.7'si kadardı.

Türkiye'nin diğer OECD ülkelerine yaptığı ihracat yine bu yılın ilk on aylık döneminde, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 55 artarak 817.8 milyon dolara ulaşmıştır. Sosyalist ülkelere yönelik ihracat yüzde 23.9 artarak 262.1 milyon dolara, körfez ülkelerine yapılan ihracat yüzde 19.8 artarak 1.712 milyon dolar yükselirken, diğer İslam ülkelerine yönelik ihracat yüzde 4.2 artarak 584 milyon dolara gerilemiştir.

DİE'nin verilerine göre bu yılın ilk on ayında gerçekleştirilen 5.71 milyar dolarlık ihracatın 1.05 milyarlık bölümü Federal Almanya'ya yapılmıştır. Geçen yılın aynı dönemine oranla bu ülkeye yapılan ihracat yüzde 63.3 oranında artmıştır. Ocak-Ekim itibarıyla AET ülkeleri arasında ikinci sırayı 429.4 milyon dolarla İtalya alırken, 211.4 milyon dolarla İngiltere ve 161 milyon dolarla Fransa yer almaktadır. Aynı dönem içinde Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinden Irak ve Mısır'a yönelik ihracatta artış kaydedilmesine karşın, diğer ülkelerde gerileme görülmektedir. Irak'ın bu yılın ilk on aylık döneminde yapılan ihracat geçen yıla oranla üç kat artarak 204 milyon dolardan 692.0 milyon dolara ulaşırken, İran'a yönelik ihracatımız ise aynı dönemde 27.3'lük azalma göstererek 862.6 milyon dolardan 627.0 milyon dolara düşmüştür. Diğer Orta Doğu ülkelerine yönelik ihracatımızda ise bu yılın aynı döneminde ancak yüzde 5.4'lük bir artış sağlanmıştır. Abudabi ve Bahreyn'e yapılan ihracatımızda önemli düşüşler kaydedilmiştir.

Ihracatta Vergi İadesi

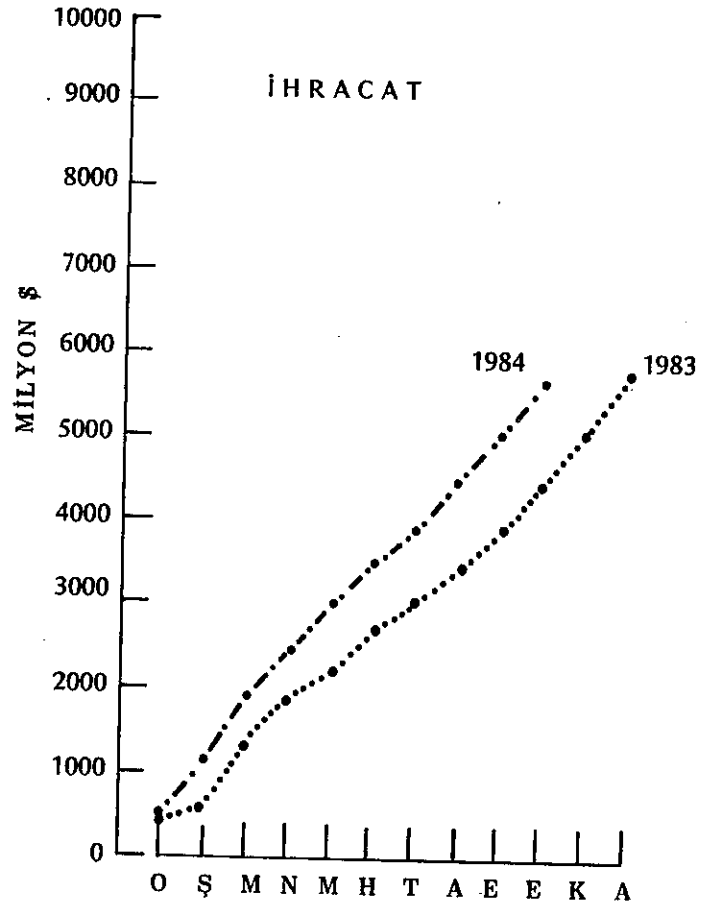
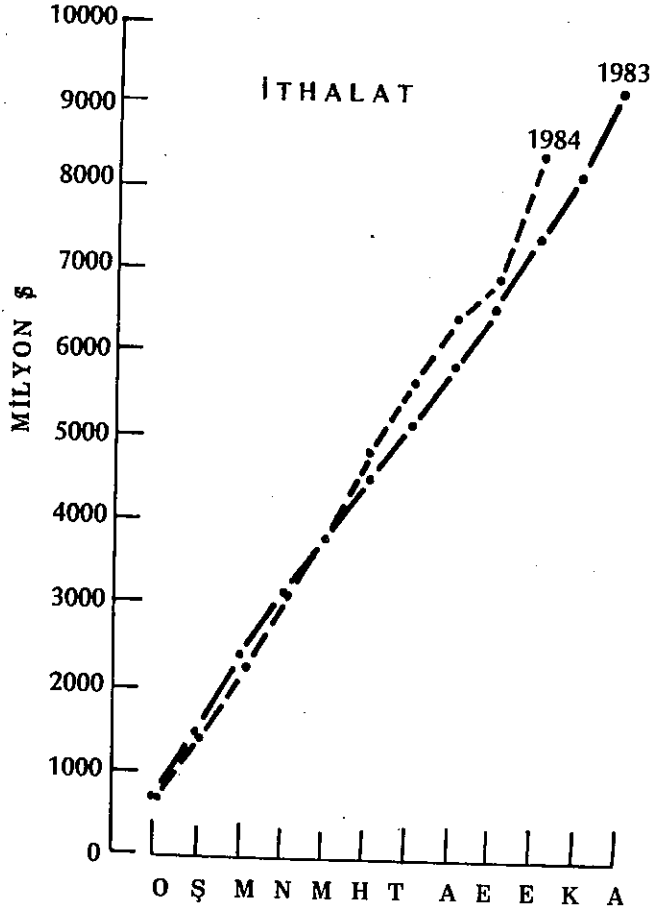
Vergi iadesi uygulanan ihracatın toplam ihracattaki payı yılın ilk dokuz ayında genişlemiştir. 1983 yılının tamamına ait ihracatın yüzde 51.4'lük kısmına vergi iadesi uygulanırken, bu yılın ilk dokuz ayında bu oran yüzde 54.6'ya yükselmiştir.

Vergi iadesi matrahı geçen yılın tamamında 667.9 milyar lira iken, bu yılın ilk dokuz ayında 951.9 milyar lira düzeyinde bulunmaktadır. İhracatçıların hak kazandıkları vergi iadesi tutarı Ocak-Eylül döneminde 214 milyar liraya ulaşmış bulunmaktadır. Bu tutar geçen yılın tamamında 149 milyar lira düzeyindeydi. Vergi iadelerinde giyim sanayii 87.2 milyar lirayla ilk sırayı alırken, bunu 30.5 milyar lirayla demir çelik, 23.1 milyar lirayla gıda, 20.2 milyar lirayla deri kösele sanayii izlemektedir.

İHRACATTA VERGİ İADESİ

	1 9 8 3		(Milyon TL.) 1984 (Ocak-Eylül)	
	Vergi Matrahı	Vergi Matrahı	Vergi Matrahı	Vergi Tutarı
Gıda Sanayii	85689	14839	154817	23140
İçki Sanayii	1175	208	1612	241
Dokuma-Giyim Sanayii	251075	60351	413236	87232
Orman Ürünleri Sanayii	7051	1494	10507	2103
Kağıt Sanayii	4364	714	8013	1236
Deri Kösele Sanayii	38319	10207	84271	20207
Kimya Sanayii	33404	5984	47138	7669
Cam Sanayii	10144	2026	17293	3015
Seramik Sanayii	2341	501	3852	794
Demir Çelik Sanayii	64393	16985	133466	30499
Demirdışı Metal Sanayii	17447	3631	20354	4315
Madeni Eşya Sanayii	20341	4919	14538	3071
Makina İmalat Sanayii	12862	2792	11552	2197
Elektrik Makina Sanayii	13351	2895	24657	5590
Elektronik Sanayii	1297	303	1541	370
Karayolları Taşıt Sanayii	18534	4733	21413	4624
Çimento Sanayii	20720	3950	15888	2779
Plastik İşleme Sanayii	3731	719	5832	836
Lastik Sanayii	6421	1431	11258	2213
Tarım Mak.Alet Sanayii	18437	4633	17723	3636
P.Kilden Ç.Ger.Sanayii	2392	446	1279	192
Su Ürünleri Sanayii	351	57	221	17
Deniz Taşıtları Sanayii	425	222	4187	1251
T.Ocakçılığı Ürünleri Sanayii	2711	412	3209	509
Oyuncak Sanayii	21	3	31	16
Diğerleri	29339	4298	43164	6415
Turizm	1509	221	1082	136
Tıb.Araç.G.Sanayii	25	4	42	19
Büro Gereçleri Sanayii	62	11	102	33
Toplam	667931	148990	951908	214020

İTHALAT -- İHRACAT
(Kümülatif olarak)

2. İthalat

Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre Ocak-Ekim döneminde ithalat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 15.1 oranında artmıştır. Eylül ayından itibaren ithalatta nisbi bir hızlanma görünmekte ise de, yıl sonunda toplam ithalatın program tahminini aşmayacağı beklenmektedir.

İTHALAT

(Milyon Dolar)

	1981	1982	1983	1984	Yüzde Artışlar			
					1981	1982	1983	1984
Ocak	781.9	607.9	739.7	664.4	86.3	-22.2	21.7	-10.2
Şubat	843.7	667.6	750.0	694.4	44.7	-20.9	12.3	- 7.4
Mart	677.5	684.8	859.6	821.4	82.4	1.1	25.5	- 4.4
Nisan	652.5	759.6	665.2	924.6	77.6	16.4	-12.4	39.0
Mayıs	759.9	768.7	711.4	876.8	9.7	1.2	- 7.5	23.2
Haziran	669.1	734.7	724.5	846.0	30.4	9.8	- 1.4	16.8
Temmuz	777.1	678.2	629.6	893.7	25.3	-12.7	- 7.2	41.9
Ağustos	663.0	654.0	764.4	830.7	13.5	- 1.4	16.9	8.7
Eylül	689.0	672.3	683.0	942.1	-39.4	- 2.4	1.6	37.9
Ekim	657.2	747.5	792.1	932.2	-27.2	9.6	6.0	17.7

İTHALAT (Kümülatif)

(Milyon Dolar)

	1981	1982	1983	1984	% Artışlar		
					84/83	83/82	82/81
	(4)	(3)	(2)	(1)	(1/2)	(2/3)	(3/1)
Ocak	781.9	607.9	739.7	664.4	-10.2	21.7	-22.2
Şubat	1.625.6	1.275.5	1.489.7	1.358.8	- 8.8	16.8	-21.5
Mart	2.303.1	1.960.3	2.349.3	2.180.2	- 7.2	19.8	-14.9
Nisan	2.955.6	2.719.9	3.014.5	3.104.8	3.0	10.8	- 8.0
Mayıs	3.715.5	3.488.6	3.725.9	3.981.6	6.9	6.8	- 6.1
Haziran	4.384.6	4.223.3	4.450.4	4.827.6	8.5	5.4	- 3.7
Temmuz	5.161.7	4.901.5	5.080.0	5.721.3	12.6	3.6	- 5.0
Ağustos	5.824.7	5.555.5	5.844.4	6.552.0	12.1	5.2	- 4.6
Eylül	6.513.7	6.227.8	6.527.4	7.494.1	14.8	4.8	- 4.4
Ekim	7.170.9	6.975.3	7.319.5	8.426.3	15.1	4.9	- 2.7

Kaynak: DİE

Mal Gruplarına Göre İthalat

Tüketim maddelerinin toplam ithalat içindeki payı, geçen yıla göre kaydedilen büyük artışa rağmen, halâ çok düşük düzeydedir. Başka bir deyişle, yılın ilk on ayında yüzde 123 dolayında genişleyen tüketim maddeleri ithalatı ancak 365.5 milyon dolara ulaşmış bulunmaktadır. Bunun yanı sıra hammadde ithalatı yüzde 14.5 oranında artışla 6 milyar 68 milyon dolara, yatırım maddeleri ithalatı yüzde 7.3 oranında artışla 1 milyar 993 milyon dolara yükselmiştir.

Ham petrol ithalatı, yılın ilk on ayında gerçekleşen toplam 8.4 milyar dolarlık ithalatın yüzde 33.7'sini oluşturuyor. Hampetrol ithalatı geçen yılın aynı döneminde 2.6 milyar dolar iken, bu yıl 2.7 milyar dolara ulaştı.

Ocak-Ekim döneminde 608.5 milyon dolarlık demir çelik ürünü, 453.1 milyon dolarlık elektronik makine ve cihazları, 242.8 milyon dolarlık petrol ürünleri ithalatı yapıldı.

Petrol ürünleri ithalatı, yılın ilk on aylık döneminde yüzde 10.0 gerilerken, elektronik makine ve cihazı ithalinde yüzde 43.6, demir çelik ürünü ithalinde yüzde 10.4, ham petrol ithalatında ise yüzde 5.2 artış oldu.

MAL GRUPLARINA GÖRE İTHALAT
(OCAK-EKİM)

	1 9 8 3		1 9 8 4		
	MİKTAR (Ton)	DEĞER (000 \$)	MİKTAR (Ton)	DEĞER (000 \$)	DEĞER (% Artış)
I. TARIM VE HAYVANCILIK		92.189		314.659	+241.3
-Buğday		-	576.512	100.426	-
-Pirinç	9.997	4.801	60.102	23.766	+495.0
-Merinos	10.775	48.430	11.828	48.759	+ 0.7
-Deriler	5.311	10.059	9.656	19.514	+ 94.0
-Kahve	2.594	4.246	3.018	4.169	+ 1.8
-Kakao	3.123	6.392	1.892	4.506	- 29.5
-Diğerleri		18.261		113.519	+621.6
II. MADENCİLİK-TAŞOCAKÇILIK		2.779.273		2.937.546	+ 5.7
-Ham Petrol	11.404.347	2.611.020	12.543.065	2.747.913	+ 5.2
-Fosfat Kayası	709.727	34.971	480.710	18.485	- 47.1
-Demir Cevheri	879.553	27.334	1.086.642	42.404	+ 55.1
-Diğerleri		105.948		128.744	+ 21.5
III. SANAYİ KESİMİ		4.403.704		5.090.292	+ 15.6
A. Tarıma Dayalı İşl. Ür.		168.768		352.721	+109.0
-Kağıt Hamuru	50.579	19.381	65.530	31.227	+ 61.1
-Hay. Bit. Yağlar	64.290	32.924	96.610	88.184	+167.8
-Dokumaya Elv. Lifler	30.887	54.685	27.914	52.877	- 3.3
-İç Yağı	16.504	8.761	29.746	16.627	+ 89.8
-Soya Sağı	79.744	34.824	111.546	81.976	+135.4
-Diğerleri		18.193		81.830	+349.8
B. Petrol Ürünleri	1.210.480	269.765	1.181.146	242.871	- 10.0
-Fuel-Oil	399.645	55.682	206.542	37.373	- 32.9
-Makina Yağları	11.673	9.313	13.447	8.745	- 6.0
-Petrol Gazları	416.870	79.598	450.177	88.358	+ 11.0
-Motorin-Ağır Yakıt	250.966	38.639	309.591	44.271	+ 14.6
-Diğerleri		86.533		64.124	- 25.9
C. Sanayi Ürünleri		3.965.171		4.494.700	+ 13.4
-Çimento Sanayii		357		774	+116.8
-Kimya Sanayii		930.630		1.029.747	+ 10.7
-Lastik-Plastik San.		199.000		295.437	+ 48.5
-Deri-Kösele Sanayii		964		4.517	+368.6
-Orman Ürünleri San.		2.375		3.438	+ 44.8
-Dokumacılık Sanayii		76.992		97.181	+ 26.2
-Cam-Seramik Sanayii		37.385		42.300	+ 13.1
-Demir-Çelik Sanayii	2.154.250	551.040	2.436.706	608.506	+ 10.4
-Demir Dışı Metal		150.424		189.490	+ 26.0
-Madenî Eşya		26.372		25.769	- 2.3
-Makina Sanayii		1.141.859		1.184.732	+ 3.8
-Elektrikli Cih. San.		315.555		453.147	+ 43.6
-Taşıt Araçları		373.137		342.974	+ 91.9
-Diğer Sanayi Dalları		159.081		216.688	+ 36.2
T O P L A M		7.275.166		8.342.497	+ 14.7
IV. BEDELSİZ TOPLAM		44.287		83.710	+ 89.0
A. Bedelsiz İthalat		34.723		76.025	+118.9
B. Bağış		9.564		7.685	- 19.6
G E N E L T O P L A M		7.319.453		8.426.207	+ 15.1

Ölke Gruplarına Göre İthalat

On aylık (Ocak-Ekim) verilere göre tüm AET ve OECD ölkelerinden yapılan ithalat geçen yıla göre artış gösterirken, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ölkelerinden Libya, Sudan, Mısır, Suudi Arabistan, Tunus ve Ördün'den yapılan ithalatta gerilemeler olmuştur.

Bu yıl OECD kaynaklı ithalatın payı yüzde 51.5'e yükselirken, AET kaynaklı ithalatta küçük bir düşme kaydedilmiştir. Serbest döviz anlaşmalı ölkelerden yapılan ithalatın payı ise, yüzde 46.7'den 44.3'e düşmüştür. Bu grup içinde Doğu Avrupa ölkelerinden yapılan ithalatın payı yüzde 7.8'den bu yıl yüzde 8.0'a yükselirken, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ölkeleri kaynaklı ithalat yüzde 37.3'den yüzde 34.1'e gerilemiştir. Diğer ölkelerden yapılan ithalatta ise az da olsa düşme gözlenmektedir.

İTHALATIN ÖLKE GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (Ocak-Ekim)

	1983	1984 (%)
OECD ÖLKELERİ	49.0	51.5
a) AET Ölkeleri	28.6	27.9
b) Diğer OECD Ölkeleri	20.4	23.6
SERBEST DÖVİZLİ ANL.ÖLKELER	46.7	44.3
a) Doğu Avrupa Ölkeleri	7.8	8.0
b) Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ölk.	37.3	34.1
c) Diğerleri	1.6	2.2
Diğer ÖLKELER	4.4	4.1
a) Ortadoğu Ölkeleri	1.8	1.3
b) Diğerleri	2.6	2.8
Toplam	100.0	100.0

Ocak-Ekim dönemi itibariyle AET ölkelerinden yapılan ithalat geçen yıl 2.090 milyon dolar iken bu yıl 2.352 milyon dolara, diğer OECD ölkelerinden yapılan ithalat ise 1.493 milyon dolar iken 1.990 milyon dolara yükselmiştir. Doğu Avrupa ölkelerinden yapılan ithalat geçen yıl 568.8 milyon dolar iken bu yıl 678.7 milyon dolara yükselmiştir.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika ölkeleri kaynaklı ithalat ise 2.726 milyar dolardan 2.873 milyar dolara yükselmiştir. Diğer Ortadoğu ölkelerinden yapılan ithalat ise düşme görülmektedir.

Bu yılın Ocak-Ekim döneminde yapılan ithalat ilk sırayı İran almaktadır. İran'dan yapılan ithalat 1.198 milyon dolara ulaşmakta ve ithalatın tamamına yakın kısmını petrol oluşturmaktadır. Aynı dönemde Federal Almanya'dan yapılan ithalat 901.8 milyon dolara, ABD'den yapılan ise 801.3 milyon dolara yükseldi.

İTHALATIN ÜLKE GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI
(OCAK-EKİM)

	1983 DEĞER (000. ₺)	1984 DEĞER (000 ₺)	ARTIŞ (%)
I. OECD ÜLKELERİ	3.583.188	4.343.382	21,22
A. AET Ülkeleri	2.090.069	2.352.626	12,56
-Batı Almanya	858.034	901.802	5,09
-Belçika-Lüksemburg	119.355	163.198	36,73
-Danimarka	14.191	17.804	25,46
-Fransa	182.620	194.181	6,33
-Hollanda	141.630	180.053	27,13
-İngiltere	365.521	368.332	0,77
-İrlanda	3.188	3.376	5,90
-İtalya	388.153	489.442	26,10
-Yunanistan	17.327	34.438	78,75
B. Diğer OECD Ülkeleri	1.493.119	1.990.756	33,33
-Avusturya	99.818	107.470	7,67
-ABD	554.750	801.283	44,44
-İsviçre	223.774	187.272	-16,15
-Japonya	270.042	311.272	15,27
-Diğerleri	344.735	583.107	67,15
II. SERBEST DÖVİZ ANL. ÜLK.	3.413.657	3.734.624	9,40
A. Doğu Avrupa Ülkeleri	568.863	678.691	19,31
B. Ortadoğu ve Kuzey			
Afrika Ülkeleri	2.726.513	2.873.222	5,38
-Cezair	53.887	105.105	95,05
-Irak	711.404	770.031	8,24
-İran	1.026.626	1.198.094	16,51
-Libya	655.432	589.325	-10,09
-Mısır	23.657	4.219	-82,17
-Sudan	127	119	-6,30
-Suriye	2.296	14.924	550,00
-S. Arabistan	209.171	157.476	-24,71
-Tunus	35.181	32.400	7,90
-Ürdün	8.732	3.529	-59,59
C. Diğerleri	118.281	182.711	-54,47
III. DİĞER ÜLKELER	322.607	348.201	7,93
A. Ortadoğu Ülkeleri	132.197	110.594	-16,34
-Abudabi	-	11	
-Bahreyn	90	2.053	2.181,11
-Dubai	6	34	466,67
-Katar	5.695	1.327	-76,70
-Kuveyt	125.154	97.246	-22,30
-Lübnan	1.236	1.520	22,98
-Umman	16	423	52.418,75
B. Diğerleri	190.410	237.807	24,79
-Nijerya	42	1	-97,62
-Diğerleri	190.368	327.606	24,81
T O P L A M	7.319.452	8.426.207	15,12

Finansman Kaynaklarına Göre İthalat

Toplam ithalat içinde liberasyon listeleri kapsamında yapılan ithalatın payı giderek artmaktadır. Bu yılın ilk on aylık döneminde gerçekleştirilen toplam 8.4 milyar dolarlık ithalatın yaklaşık 7.7 milyar dolarlık yani yüzde 91 dolayındaki kısmı liberasyon listelerinden yapılmıştır. 1982 ve 1983 yıllarının aynı döneminde liberasyon listesi oranları sırasıyla yüzde 86.9 ve yüzde 88.7 idi. Buna göre bu yılın Ocak-Ekim döneminde liberasyon ithalatı geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 18 artmış bulunmaktadır. Artış oranı geçen yıl yüzde 7.1 idi.

Bu arada tahsisli mallar ithalatı çok düşük bir düzeye inmiş bulunmaktadır. Ayrıca anlaşmalı ülkelerden yapılan ithalat da önemli ölçüde gerilemiştir. Proje kredileriyle yapılan ithalat ise bir miktar artış görünmektedir.

Bedelsiz ithalat geçen yıla göre genişlemiştir. 1982 yılının ilk on ayında 36.4 milyon dolarlık, 1983'ün ilk on ayında 44.3 milyon dolarlık, bu yılın aynı döneminde ise 83.7 milyon dolarlık bedelsiz ithalat gerçekleşmiştir. Bedelsiz ithalatın genişlemenin önemli bir kısmının kullanılmış araç ithalinden kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

KAYNAKLARA GÖRE İTHALAT (Ekim)

	1982 (000 \$)	1983 (000 \$)	1984 (000 \$)
Liberasyon	674.591	712.929	849.009
Tahsisli İthal Malları	10.242	25.172	486
Anlaşmalı Ülkeler	10.588	925	-
Program İthalatı	695.421	739.026	849.495
NATO-Enfrastrüktür	2.808	8.173	1.387
Özel Yabancı Sermaye	1.572	1.313	2.960
Proje Kredileri	44.316	35.475	70.457
Bedelsiz İthalat	3.400	8.071	7.882
a) Bedelsiz	(2.930)	(5.412)	(7.686)
b) Bağış	(970)	(2.659)	(196)
Diğerleri	-	-	-
TOPLAM	747.517	792.058	932.181
(OCAK - EKİM)			
Liberasyon	6.063.069	6.493.970	7.653.804
Tahsisli İthal Malları	172.977	133.821	15.215
Anlaşmalı Ülkeler	73.592	82.807	12.406
Program İthalatı	6.309.638	6.710.598	7.681.425
NATO-Enfrastrüktür	9.980	53.730	26.566
Özel Yabancı Sermaye	34.928	61.220	55.113
Proje Kredileri	582.103	449.615	579.394
Bedelsiz İthalat	36.372	44.291	83.710
a) Bedelsiz	(31.938)	(34.727)	(76.025)
b) Bağış	(4.434)	(9.564)	(7.685)
Diğerleri	2.283	-	-
TOPLAM	6.975.304	7.319.454	8.426.207

İŞÇİ DÖVİZLERİ

(Milyon Dolar)					
	1982	1983	1984	% Değişim 84/83	% Değişim 83/82
Ocak	149.2	121.2	83.4	-31.2	-18.8
Şubat	130.8	105.7	98.5	- 6.8	-19.2
Mart	147.3	129.3	98.7	-23.7	-12.2
Nisan	152.4	117.1	81.7	-30.2	-23.2
Mayıs	160.1	107.7	119.2	10.7	-32.7
Haziran	165.6	108.9	139.8	27.2	-33.6
Temmuz	246.4	164.0	233.7	42.5	-33.4
Ağustos	300.9	191.6	242.3	26.5	36.3
Eylül	196.5	139.7	174.0	24.6	28.9
Ekim	203.6	140.3	-	-	-31.1

İŞÇİ DÖVİZLERİ
(Kümülatif)

(Milyon Dolar)					
	1982	1983	1984	% Değişim 83/82	% Değişim 84/83
Ocak	149.2	121.2	83.4	-18.8	-31.2
Şubat	280.0	226.9	181.9	-19.0	-19.8
Mart	427.3	356.2	280.6	-16.6	-21.2
Nisan	579.7	473.3	362.3	-18.4	-23.5
Mayıs	739.8	581.0	481.5	-21.5	-17.1
Haziran	905.4	690.9	621.3	-23.7	-10.1
Temmuz	1.151.8	854.9	855.0	-25.8	+ 0.01
Ağustos	1.452.7	1.046.5	1.097.3	-28.0	4.9
Eylül	1.649.2	1.186.2	1.271.3	-28.1	7.2

İHRACAT İLE İŞÇİ DÖVİZLERİ TOPLAMININ
İTHALATA ORANI

(Milyon Dolar)				
	Eylül		Ocak-Eylül	
	1984	1983	1984	1983
İthalat	-942.1	-683.0	-7.494.1	-6.527.4
İhracat	524.6	459.8	5.071.8	3.908.0
İşçi Dövizİ	174.0	139.7	1.271.3	1.186.2
Fark	-243.5	- 83.5	-1.151.0	-1.433.2
Karşılama(%)	74.2	87.8	84.6	78.0

5. Özel Yabancı Sermaye

Ocak-Ekim döneminde 188 firmaya 185.7 milyon dolar tutarında yabancı sermaye izni verildi. İzinlerin yüzde 57.1 dolayındaki kısmını oluşturan 106.2 milyon dolar tutarındaki bölümü ABD orjinli firmalara ait bulunmaktadır.

İmalat sanayii sektörü toplam izinler içinde yüzde 61.8 oranında 114.9 milyon dolarlık pay almaktadır. Toplam sermaye içinde yeni yatırımlar payının yüzde 60.3 ile 112 milyon dolar olduğu belirlenmiştir.

Yılın ilk on aylık döneminde izin verilen firmaların 19 tanesi ABD kökenlidir. 33 firma Federal Almanya'dan, 21 firma İsviçre'den, 21 firma Suriye'den, 16 firma İngiltere'den, 12 firma İran'dan başvurmuştur.

İmalat sanayiinde faaliyet göstermek üzere başvuran firma sayısı 77 olarak belirlenmiştir. Kimya sanayi 14 firma ile ilk sırada yer almaktadır.

Havayolu taşımacılığı imalatı 67.1 milyon dolar ile en büyük payı oluşturmaktadır. Gıda-içki sanayii 23.4 milyon dolarlık izin almıştır.

Hizmetler sektörüne verilen izin ise 64.7 milyon dolar olup, izin alan firma sayısı 106'dır. Madencilik sektöründe ve tarım sektöründe izin verilen firma sayıları sırasıyla iki ve üçtür.

1984 YILINDA 6224 SAYILI KANUNA GÖRE TÜRKİYE'YE GELMESİNE İZİN VERİLEN YABANCI SERMAYE (Milyon Dolar)

Ülkeler Dağılımı	Firma Adedi	İzin Verilen Yabancı Sermaye	DQM ve GTB'den Karşı- lanan Miktar	Y a t ı r ı m N e v i			
				Tevsi	Yeni	Sermaye Artışı	Portföy
ABD	19	106.21	13.94	1.02	89.59	15.60	0.00
Avusturalya	1	0.07	0.00	0.00	0.07	0.00	0.00
Avusturya	3	0.32	0.00	0.00	0.26	0.06	0.00
B.Almanya	33	6.47	2.11	0.37	3.67	2.29	0.14
Belçika	2	0.29	0.00	0.00	0.00	0.29	0.00
Danimarka	5	7.68	4.70	0.00	2.40	5.28	0.00
Fransa	2	5.24	0.00	0.00	0.25	4.99	0.00
Hollanda	5	19.18	0.00	14.00	0.00	5.18	0.00
IKB	2	0.86	0.00	0.00	0.00	0.86	0.00
İngiltere	16	3.97	0.00	0.30	2.94	0.73	0.00
Irak	3	1.25	0.00	0.00	1.25	0.00	0.00
İran	12	1.21	0.00	0.00	0.95	0.26	0.00
İsrail	1	0.05	0.00	0.00	0.05	0.00	0.00
İsveç	2	0.15	0.00	0.00	0.15	0.00	0.00
İsviçre	21	7.22	0.11	0.81	2.85	3.15	0.41
İtalya	7	11.39	5.85	0.00	0.26	11.13	0.00
Japonya	1	0.05	0.00	0.00	0.05	3.00	0.00
Karma	14	8.89	0.29	2.59	2.92	0.38	0.00
KKTC	1	0.06	0.00	0.00	0.06	0.00	0.00
Kuveyt	1	0.09	0.00	0.00	0.09	0.00	0.00
Libya	5	0.10	0.00	0.00	0.10	0.00	0.00
Lübnan	2	0.24	0.00	0.00	0.24	0.00	0.00
S.Arabistan	5	0.63	0.00	0.00	0.63	0.00	0.00
Suriye	21	3.16	0.00	0.00	3.16	0.00	0.00
Ürdün	3	0.88	0.00	0.00	0.05	0.12	0.71
Yemen	1	0.06	0.00	0.00	0.06	0.00	0.00
GENEL TOPLAM	188	185.72	27.00	19.09	112.05	53.32	1.26

1984 YILINDA
6224 SAYILI KANUNA GÖRE TÜRKİYE'YE GELMESİNE
İZİN VERİLEN YABANCI SERMAYE
(OCAK-EKİM)

(Milyon Dolar)

Sektörler Dağılımı	Firma Adedi	İzin Verilen Yabancı Sermaye	DCM ve GTB'den Karşı- lanan Miktar	Yatırım Tevsi	Yeni	Sermaye Artışı	Nevî Portföy
İMALAT SANAYİİ :							
Dokuma-Giyim	8	2.27	1.32	0.00	2.13	0.00	0.14
Kimya Sanayii	14	4.51	0.37	0.37	0.78	2.95	0.41
Demir-Çelik Sanayii	6	1.40	0.00	1.11	0.10	0.19	0.00
T.Araç.İmal.Sanayii	7	7.17	1.47	0.00	0.15	7.02	0.00
Diğer	5	1.41	0.00	0.00	1.41	0.00	0.00
Gıda-İçki Sanayii	11	23.39	4.90	16.86	0.27	6.26	0.00
Madeni Eşya Sanayii	2	0.19	0.00	0.00	0.19	0.00	0.00
Elektrik-Elektronik	7	2.17	0.00	0.00	0.13	2.04	0.00
Orman Ürünleri	4	0.91	0.00	0.00	0.08	0.12	0.71
Demirdışı Metaller	3	1.97	0.11	0.00	0.15	1.82	0.00
Plastik Sanayii	1	0.11	0.00	0.00	0.11	0.00	0.00
Makina İmalat San.	4	0.98	0.00	0.00	0.00	0.98	0.00
Hava Yolu Taş.İmal.	1	67.13	0.00	0.00	67.13	0.00	0.00
Kağıt Sanayii	1	0.50	0.00	0.00	0.50	0.00	0.00
Çimento Sanayii	1	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
P.Kıl.Çim.Den.Ger.	1	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Lastik Sanayii	1	0.77	0.00	0.00	0.00	0.77	0.00
İMALAT TOPLAMI	77	114.88	8.17	18.34	73.13	22.15	1.26
TARIM	3	5.93	0.00	0.00	5.93	0.00	0.00
MADEN	2	0.25	0.00	0.00	0.25	0.00	0.00
HİZMETLER SEKTÖRÜ							
Ticaret	78	13.75	0.00	0.14	11.23	2.38	0.00
Diğer	5	0.69	0.22	0.00	0.69	0.00	0.00
Turizm	11	2.84	0.29	0.61	1.61	0.62	0.00
Bankacılık	7	46.17	18.32	0.00	18.00	28.17	0.00
Deniz Taşımacılığı	4	1.21	0.00	0.00	1.21	0.00	0.00
Deniz Taş	1	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
HİZMETLER TOPLAMI	106	64.66	18.83	0.75	32.74	31.17	0.00
GENEL TOPLAM	188	185.72	27.00	19.09	112.05	53.32	1.26

6. Dış Borçlar

Türkiye'nin dış borç tutarının Ağustos sonu itibariyle 19 milyar 391 milyon dolara ulaştığı hesaplanmaktadır. 1984 yılının ilk sekiz ayında 1983 yılı sonuna göre yüzde 5.7 oranında artan dış borçların milli gelire oranı yüzde 39.0 dolayındadır.

Dış borçların 15.5 milyar dolarlık kısmı orta ve uzun vadeli borçlardan, 4 milyar dolarlık bölümü kısa vadeli borçlardan oluşmaktadır. Kısa vadeli borçların toplam borçlara oranı 1982'de yüzde 13.5 iken, 1984'de bu oran yüzde 20 dolayına çıkmıştır. Kısa vadeli borçların yüzde 60 dolayındaki kısmı yurtdışında çalışanlar dahil Türk vatandaşlarına ait bulunmaktadır.

Dış piyasalardan, Dünya Bankasından ve yabancı devletlerden sağlanan yeni krediler yardımıyla 1985 ve 1986 yıllarında dış kaynak sorunu çıkmayacağına muhakak nazarıyla bakılmaktadır. Borç servis yükü hesapları da bu iyimser görüşü desteklemektedir. Nitekim dış borç ödemeleri 1984 yılının Ocak-Eylül döneminde 2 milyar 039.8 milyon dolara ulaşmış bulunmaktadır.

TÜRKİYE'NİN DIŞ BORÇ YÜKÜ

	Toplam	Ulusal Gelire Oranı(%)		Orta - Uzun		Kısa		(Milyon Dolar)	
		Resmî Kur	Reel Kur ¹	Tutar	% Pay	Tutar	% Pay	Servis Yükü(%)	
								Fiili	Reel ²
1977 ³	12.100	25.1	21.8	5.984	49.5	6.118	50.5	20.2	70.8
1978 ⁴	14.421	27.6	24.3	7.245	50.2	7.176	49.8	18.4	23.5
1979 ⁵	14.231	20.1	24.1	10.638	74.7	3.596	25.3	24.6	29.7
1980	16.277	27.8	27.8	13.722	84.3	2.505	15.7	23.3	-
1981	16.841	28.6	28.7	14.667	87.1	2.174	12.9	21.5	-
1982	17.638	33.1	30.1	15.474	87.7	2.164	12.3	25.2	-
1983	18.343	36.0	31.3	15.545	84.3	2.889	15.7	29.8	-
1984 ⁶	19.391	39.0	33.1	15.482	79.8	3.909	20.7	29.7	-

¹Reel kura göre dış borç yükünün ulusal gelire oranlanmasında 1980 yılı ortalama kuru baz alınmıştır. Resmî ve reel kurun 1980 yılında eşitlendiği varsayımıyla yapılan bu hesap, katlı kur nedeniyle 1979 yılı Türk Lirası'nın resmî kurunun yüksek tutulduğunu, 1982/84 yıllarında ise oldukça düşük tutulduğunu göstermektedir.

²Reel borç servis yükü, 1980 öncesinin yapılamayan borç ödemelerinin yapılması halindeki yükü belirlemektedir.

³1977 yılının dış borç ödemelerinin döviz gelirlerine oranı olarak yüzde 20.2 rakamı aldatıcıdır. Bu yılda, 1.455 milyon dolarlık borç ödemesi vadesi geldiği halde yapılamamıştır. Bunun ödenebilmesi halinde borç servis oranının yüzde 70.8'e yükseleceği görülecektir. Önceki yıllardan devreden ödemesi yapılmamış borçlarla birlikte 1977 sonunda ödeme gecikmelerinin bakiyesi 1.869 milyon dolara ulaşmıştır.

⁴1978 yılında vadesinde ödenemeyen borçlar 232 milyon dolar olmuştur. Ancak, önceki yılların ödeme gecikmelerinden 45 milyon doların ödemesi bu yılda yapılmıştır. Yılsonu itibariyle zamanında ödenmemiş borç tutarı 2.056 milyon dolara ulaşmıştır.

⁵1979 yılında vadesinde ödenemeyen borçlar 275 milyon dolardır. Önceki yıllardan kalan borçlarla ilgili ödeme 46 milyon dolar olurken, ödemesi gecikmiş borç tutarı 2.285 milyar dolardır. Kısa vadeli borçların yaklaşık yarısı ile ödeme gecikmeli borçlar ertelenmiştir.

⁶Ağustos sonu itibariyledir.

BORÇ ÖDEMELERİ

(Milyon Dolar)

	E y l ü l		O c a k - E y l ü l	
	1984	1983	1984	1983
I.ÖDEMELER DENGESİNE GÖRE	185,1	118.1	2.039,8	1.693,7
A.Faiz	94.6	77.4	1.152,8	966,9
-IMF	-	-	85,5	115,3
-Devlet	83.9	67.7	709,1	715,5
-Yabancı Sermaye	-	-	3,0	3,1
-Banka Kısa Vadeli	2.3	1.2	20,7	13,7
-Diğer(x)	8.4	8.5	334,5	119,3
B.Ana Para	90.5	40.7	887,0	726,8
-Bankalar	45.3	-	243,7	288,7
-Konsorsiyom	0.7	2.8	42,5	74,7
-IBRD	14.5	7.7	76,4	60,3
-AYB	-	-	12,5	13,7
-FMS	10.6	-	51,7	-
-Avrupa İskan Fonu	0.4	-	5,0	6,2
-Diğer(x)	19.1	30.2	455,3	283,2
II.IMF	4.8	10.5	257,5	128,0
Ödemelerin Döviz Gelir- lerine Oranı(%) (IMF dahil)	(23.6)	(18.9)	(32,6)	(30,5)
III.KENDİNİ BESLEYEN HESAPLAR	446.3	135.5	2.865,7	1.003,1
A.Mevduat Hesapları (A.P.)	304.0	24.4	1.497,8	365,7
-Döviz Tevdiat	304.0	16.1	1.313,0	310,8
-DDM	-	8.3	184,8	55,1
B.Ötekiler (A.P.)	142.3	111.1	1.367,9	637,4
-Banka Kısa Vadeli	31.3	27.2	602,4	35,8
-Yabancı Sermaye	6.3	12.5	31,6	24,4
-Diğer	104.7	71.4	733,9	577,2
TOPLAM	636.2	264.1	5.163,0	2,824,8
SERMAYE GİRİŞLERİ(Milyon Dolar)				
I.KREDİ KULLANIMLARI	206.5	1.3	1.126,0	503,9
-IMF	-	-	57,0	317,1
-Banka Uzun Vadeli	-	-	299,7	-
-Konsorsiyom	150.0	-	155,9	-
-IBRD	55.5	1.2	255,7	124,6
-AYB	0.6	-	0,7	0,3
-Avrupa İskan Fonu	0.4	0.1	153,3	61,9
-Diğer	-	-	203,7	-
II.KENDİNİ BESLEYEN HESAPLAR	331.4	105.5	3.244,7	1.194,6
A.Mevduat Hesapları	259.3	97.4	2.361,0	1.090,2
-Döviz Tevdiat	256.3	96.9	2.338,0	804,5
-DDM	-	0.5	18,4	285,7
-Diğer	3.0	-	3,9	-
B.Ötekiler	72.1	8.1	883,7	104,4
-Banka Kısa Vadeli	36.8	1.0	775,4	13,8
-Yabancı Sermaye	9.7	0.1	50,6	7,3
-Diğer	25.6	7.0	57,7	83,3
TOPLAM	537.9	106.8	4.370,7	1.698,5

(x): Kota arttırımı dolayısıyla IMF için yapılan ilaveler ile SSCB için konulan ödemeleri de kapsıyor.

7. Ödemeler Dengesi

Ekim sonu itibariyle cari işlemler dengesi açığı 1 milyar 747 milyon dolar olarak belirlenmiştir. Geçen yılın aynı döneminde cari işlemler açığı 1 milyar 489 milyon dolar idi. Buna göre yılın ilk dokuz aylık döneminde cari işlemler açığı geçen yıla göre yüzde 17.3 artmış bulunmaktadır.

Ödemeler dengesi tablosuna bakıldığında açığın genişlemesinde görünmeyen işlemler fazlasının 1 milyar 250 milyondan 917.3 milyon dolara gerilemesinin önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır. Bu gerileme faiz ödemelerindeki artış ile turizm net gelirlerindeki gerilemeden kaynaklanmaktadır.

Bununla birlikte yıl sonunda cari işlemler açığının kolaylıkla kapatılabileceği anlaşılmaktadır. Çünkü sermaye hareketleri, özel yabancı sermaye dışında olumlu bir yol izlemekte ve hatta Ekim ayı itibariyle genel dengede 604 milyon dolayında fazlalığa bile neden olmaktadır.

ÖDEMELER DENGESİ

(Milyon Dolar)

	Ekim		Ocak - Ekim	
	1984	1983	1984	1983
1) Cari İşlemler Dengesi	-156.4	- 8.3	-1.747.6	-1.489.5
a) Dış Ticaret Dengesi	-292.3	-225.9	-2.714.5	-2.845.3
- İhracat (F.O.B.)	639.9	566.2	5.711.7	4.474.2
- İthalat (C.I.F.)	-932.2	-792.1	-8.426.2	-7.319.5
b) Görünmeyen İşlemler	128.2	208.8	917.3	1.250.9
- İşçi Dövizleri	160.2	140.3	1.430.5	1.326.4
- Turizm ve Dış Seyahat	36.5	32.6	75.7	239.7
- Dış Borç Faiz Ödemeleri	-103.1	- 64.8	-1.255.9	-1.031.7
- Kâr Transferleri	- 24.1	- 0.2	- 56.6	- 54.3
- Öteki Görünmeyenler	58.7	100.9	723.6	770.8
c) NATO Enfrastrüktür	7.7	8.8	49.6	104.9
2) Sermaye Hesabı	278.7	-167.4	2.351.7	993.9
a) Orta ve Uzun Dönemli	66.7	- 19.0	1.086.6	132.1
- Proje Kredisi	70.5	35.5	579.4	449.6
- Program Kredisi	51.2	41.9	465.4	247.6
- Özel Yabancı Sermaye	35.8	1.3	110.9	61.3
- Bedelsiz İthalat	7.9	8.1	83.8	44.3
- Öteki Sermaye Akımı	8.0	- 16.4	840.8	145.5
- Dış Borç Ödemeleri	-106.7	- 89.4	- 993.7	- 816.2
b) Kısa Vadeli Krediler	308.5	170.8	1.087.3	613.8
- Merkez Bankası	154.8	144.3	287.1	571.6
-- D.Ç.M.	- 94.1	12.7	- 405.9	76.4
-- Dresdner Bank	67.8	79.8	315.9	326.3
-- Banker Kredisi	93.9	9.5	271.3	11.0
-- Ödeme Gecikmesi	167.0	35.3	106.5	144.0
-- Ötekiler	- 79.8	7.0	- 0.7	13.9
- Ticari Bankalar	153.7	26.5	800.2	42.2
-- Kabul Kredileri	108.0	- 35.0	393.9	- 7.1
-- İhracat Ön finansmanı	14.8	60.0	90.9	40.3
-- Döv.Mev.Hesabı	95.4	- 6.1	638.8	- 26.0
-- Posta Kredisi	5.2	1.0	3.6	4.8
-- Döviz Kredisi	- 69.7	6.6	- 327.0	30.2
Hata ve Noksan	- 96.5	-319.2	177.8	248.0
GENEL DENGİ	122.3	-175.7	604.1	- 495.1
FINANSMAN	-122.3	175.7	- 604.1	495.1
I.M.F.	- 16.2	- 7.9	- 71.4	241.4
Varlıklar	-116.8	188.2	- 633.4	189.0
- Merkez Bankası	- 36.9	160.6	- 146.6	163.6
- Ticari Bankalar	- 79.9	27.6	- 486.8	25.4
Revalüasyon Hesabı	10.7	- 4.6	100.7	65.2

8. Döviz Rezervleri

Türkiye döviz rezervlerini son dört yılda önemli ölçüde arttırmayı başarmış bulunmaktadır. Özellikle 1980 yılından buyana net döviz rezervlerimizde önemli artışlar kaydedilmiştir. 1983 yıl sonunda net döviz rezervi 2 milyar 089 milyon dolara ulaşmış, 1984'de ise artış sürerek 21 Aralık'ta 2 milyar 273 milyon dolara ulaşmıştır. Bu artış geçen yıl sonuna göre yüzde 8.8'lik bir artışı göstermektedir.

NET DÖVİZ REZERVLERİ

	<u>Milyon Dolar</u>	<u>% Artış</u>
1979	706	0.7
1980	1.206	71.2
1981	1.657	37.1
1982	1.979	19.4
1983		
- Mart	1.811	- 8.5
- Eylül	1.908	+ 5.4
- Aralık	2.089	+ 9.5
1984		
- Mart	2.087	- 0.1
- Eylül	2.250	+ 7.8
- 21 Aralık	2.273	+ 1.0

9. Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri

Yurt dışında faaliyette bulunan müteahhitlik firmalarımız yıl içindeki çeşitli güçlüklerle rağmen başarılı çalışmalarını 1984 yılında da sürdürmüşlerdir. Firmalarımızın yurt dışındaki faaliyetleri yurtiçi istihdamı, dış ticareti ve ödemeler dengesini olumlu yönde etkilemektedir. 1984 yılının ilk altı aylık döneminde 314 müteahhitlik firmamız yurt dışında faaliyet göstermektedir. 1983 yılı yıl sonundaki 283 adetlik sayıya bu yılın ilk altı ayında 31 firmamız daha bu kesimde faaliyete geçmiştir. Ancak birden fazla ülkede faaliyet gösteren firma sayısının 60 olduğu gözönüne alınırsa şuanda 254 firmanın esas olarak görev yaptığı anlaşılmaktadır. Firmalarımızın yüzde 35.7'sini oluşturan 112 firma Libya'da faaliyettedir. Son yıllarda firmalarımızın Suudi Arabistan'a yöneldikleri ve bu ülkedeki firma sayısının 129'a yükseldiği anlaşılmaktadır. Toplam firma sayısının yüzde 11.5'i ise Irak'tadır.

YURT DIŞINDA FAALİYET GÖSTEREN FİRMALARIN YILLAR İTİBARIYLA SAYILARI

	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984 (xx)
Libya	13	19	34	68	98	105	112
Suudi Arabistan	4	5	13	19	79	109	129
Irak	3	4	7	13	35	35	36
Ürdün	-	-	2	3	8	11	12
B.Arap Emirlikleri	1	1	2	2	2	2	2
Kuveyt	1	1	3	5	6	6	6
Mısır	-	-	1	1	1	1	1
Senegal	-	-	-	-	1	1	1
İran	-	-	-	-	-	1	1
Uganda	-	-	-	-	2	2	2
Cezayir	-	-	-	-	1	1	1
Tunus	-	-	-	-	-	1	-
Diğer Ülkelerde	-	-	-	2	9	9	10
TOPLAM	22	30	62	113	232	283	314 (x)

Kaynak:Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

(x) :Birden Fazla ülkede faaliyet gösteren firma sayısı 60 olup, yurt dışında faaliyet gösteren 223 firmamız bulunmaktadır.

(xx) :30/6/1984 tarihi itibarıyla.

Yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitlik firmalarımızın toplam ihale bedelleri 1984'ün ilk altı aylık dönemi sonunda 14.7 milyar dolara ulaşmıştır. Toplam ihale bedellerinin yüzde 59.5'ini oluşturan 8.6 milyar dolarlık bölümü Libya'dan, 4.5 milyar dolarlık bölümü ise Suudi Arabistan'dan alınmıştır.

YURT DIŞINDA FAALİYET GÖSTEREN FİRMALARIN
ALDIĞI İŞLERİN TOPLAM İHALE BEDELLERİ

(Milyar Dolar)

	1 9 8 0	1 9 8 1	1 9 8 2	1 9 8 3	1 9 8 4(x)
Libya	2.346 (+0.914)	7.100 (+4.754)	8.167 (+1.067)	8.565 (+0.398)	8.640 (+0.075)
S.Arabistan	0.684 (+0.377)	130 (+0.446)	3.302 (+2.172)	4.125 (+0.823)	4.564 (+0.439)
Irak	0.430 (+0.122)	0.728 (+0.298)	0.952 (+0.224)	1.031 (+0.079)	1.051 (+0.020)
Ürdün	0.011 (+0.011)	0.043 (+0.032)	0.043 (+0.000)	0.108 (+0.065)	0.108 (+0.000)
B.A.Emir.	0.035 (+0.012)	0.039 (+0.004)	0.039 (+0.000)	0.039 (+0.000)	0.039 (+0.000)
Kuveyt	0.011 (+0.006)	0.012 (+0.001)	0.016 (+0.004)	0.017 (+0.001)	0.017 (+0.000)
Senegal	-	-	0.020 (+0.020)	0.020 (+0.000)	0.020 (+0.000)
Cezayir	-	-	0.037 (+0.037)	0.037 (+0.000)	0.037 (+0.000)
İran	-	-	-	0.070 (+0.070)	0.173 (+0.103)
Mısır	-	-	-	0.016 (+0.016)	0.016 (+0.000)
Tunus	-	-	-	-	0.016 (+0.016)
Yemen	-	-	-	-	0.012 (+0.012)
TOPLAM	3.517 (+1.418)	9.052 (+5.535)	12.576 (+3.524)	14.028 (+1.452)	14.693 (+0.665)

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

(x): 30.6.1984 tarihi itibarıyla

Not: Nijerya, B.Almanya, Avusturya, Zambiya, Trinidad, Nondras, Guatemala, Uganda, Fas ve Fransa'da küçük çapta montaj ve proje hizmetleri yapılmakta olup, bu işler götürü usulde yapıldığından bedellerinin tesbiti mümkün olmamıştır.

Yurt dışı ihalelerden sağlanan döviz geliri 1984'ün Haziran ayı sonunda 157.3 milyon dolara ulaşmıştır. 1983 yılında yurda getirilen yurtdışı ihale döviz geliri ise toplam olarak 232.7 milyon dolar idi. Firmalarımızın müteahhitlik hizmetleri sonucunda 1978 yılından buyana ülkemiz ekonomisine sağladıkları döviz miktarı ise 1 milyar dolara yaklaşmıştır.

YURT DIŞINDA FAALİYET GÖSTEREN FİRMALARIN
GETİRDİĞİ DÖVİZ MİKTARI

(Milyon Dolar)

	1980	1981	1982	1983	1984(x)	TOPLAM
Libya	62.57	125.50	113.99	106.47	111.60	607.23
S.Arasibtan	12.60	19.33	44.57	91.37	42.96	245.04
Irak	13.16	12.24	41.29	33.04	1.97	112.99
Ürdün	0.08	1.52	4.07	1.64	0.12	7.43
B.A.Emirlikleri	1.88	2.34	1.85	0.01	-	7.54
Kuveyt	0.37	0.04	2.90	0.17	-	5.73
İran	-	-	-	-	0.28	0.28
Diğer Ülkeler	-	-	0.63	0.00	0.38	1.01
TOPLAM	90.66	160.97	209.30	232.70	157.31	987.25

Kaynak:Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

(x):30.6.1984 tarihi itibarıyla.

Son yıllarda Orta Doğu petrol üreticisi ülkelerin petrol gelirlerindeki azalma, Irak-İran savaşının etkisiyle ortaya çıkan döviz sıkıntısı bu sektörü ve Türk müteahhitlik firmalarını olumsuz etkilemektedir. Müteahhitlik firmalarımız özellikle uluslararası finans kuruluşlarından sağladıkları kredilerle bu güçlükleri aşmaya çalışmaktadırlar.

EK: TüsiAD 1985 TAHMİNLERİ

TÜSİAD ekonometrik modeline dayalı geçici tahminler "Türk Ekonomisi Tahmin Modeli, 1965-1983" başlıklı yayınlımızda açıklanmıştı. 1983 ve 1984 yıllarına ait yeni verilerin de kullanılması ile 1985 yılına ait tahminler geliştirilmiştir. Bu bölümde TÜSİAD ekonometrik modeline dayanan 1985 tahminleri verilmektedir.

Tarım katma değeri yüzde 3, imalat sanayi katma değeri yüzde 8.5, inşaat katma değeri yüzde 5, hizmetler katma değeri yüzde 5'lik bir gelişme kaydedecektir. Gayri safi milli hasıla büyüme hızı yüzde 5 - 5.5 olacaktır.

Politik ve ekonomik istikrar politikalarının 1985 yılında da devam edeceği varsayımına dayalı olarak özel sektör sabit sermaye yatırımları yüzde 3.3, toplam sabit sermaye yatırımları ise yüzde 5 büyüyecektir. Toplam tüketimde yüzde 4.7'lik, reel özel tüketimde ise yüzde 3.8'lik bir artış beklenmektedir.

Enflasyon hızı ise yüzde 34-38 civarında gerçekleşecektir. Toplam ithalat yüzde 15 artışla 11.5 milyar doları bulurken, toplam ihracat 8.5 milyar, dış ticaret açığı ise 3 milyar dolar olacaktır.

Türk Lirasının dolar karşısında değer kaybı devam edecek ve 1985 yılı sonunda döviz kuru tahminen (TL/\$) 600 civarında olacaktır.

İmalat sanayiinde istihdam artışı yüzde 3.2, toplam istihdamdaki artış ise yüzde 1.2 olacaktır. İşgücü fazlası oranının ise yüzde 16.6'da kalması beklenmektedir.

KATMA DEĞER

	<u>% Büyüme</u>
Tarım Katma Değeri	3.0
İmalat Sanayii	8.5
İnşaat	5.0
Hizmetler	5.0
GSYİH	5.4
GSMH	5.3

YATIRIM-TÜKETİM

	<u>% Büyüme</u>
Özel Sektör Sabit Sermaye Yatırımları	3.3
Toplam Sabit Sermaye Yatırımları	5.0
Özel Tüketim	3.8
Toplam Tüketim	4.7

İŞGÜCÜ ARZI-TALEBİ

	<u>% Büyüme</u>
Sivil İşgücü Arzı	2.4
Toplam İstihdam Talebi	1.2
İmalat Sanayiinde İstihdam	3.2
İnşaatta İstihdam	3.4
Hizmetlerde İstihdam	3.0
İşgücü Fazlası Oranı	16.6

DIŞ TİCARET

	(Milyar ₺)
İthalat	11.5
İhracat	8.5
Dış Ticaret Açığı	3.0

DÖVİZ KURU(TL/₺)

1985 Ortalaması	515-525
1985 Yıl Sonu	580-610

ENFLASYON

	<u>% Büyüme</u>
GSMH Deflatörü	34-38

1984 YILI EKONOMİK ÖNLEMLERİ

5	Ocak	- Gübre fiyatlarına ortalama yüzde 60 oranında zam yapıldı.- AET çıkışlı demir-çelik ve petro-kimya ürünleri ithalatında fon kesintisi yüzde 15'ten, yüzde 5'e düşürüldü.
12	Ocak	- İhracatı teşvik kararname si yürürlüğe girdi. İhracatçı Sermaye Şirketi olabilmek için en az 500 milyon TL.lık ödenmiş sermaye gerekiyor.- İhracatı teşvik tedbirleriyle, uygulama esasları belirlendi.
14	Ocak	- 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile 5422 sayılı Kurumlar Vergisi kanununda değişiklik yapan kanun yayınlandı.
19	Ocak	- 1984 yılı ithalat rejimi ek kararı yürürlüğe girdi.
26	Ocak	- 2886 sayılı devlet ihale kanununda değişiklik yapıldı. Yabancı ülkelerdeki ihaleler için yeterli rekabet sağlamak amacıyla bu ülkelerde ilan yapılmasına ilişkin esaslar belirlendi.
5	Şubat	- Bakanlar Kurulu mevduat ve tahvil faizi gelirlerine uygulanan vergi kesintisi oranlarını yüzde 20'den yüzde 10'a düştü.
8	Şubat	- Ücretlilere vergi iadesi hakkındaki kanun uygulandı.
12	Şubat	- İthalat rejiminde değişiklik yapıldı. Bazı ilaçlar ile hammaddelerin ithalatı özel izne tabi tutuldu.
15	Şubat	- Ege ekici tütün piyasasında başfiyat geçen yıla oranla yüzde 39 arttırılarak 465 TL olarak belirlendi.
23	Şubat	- Yabancı ortaklı bir şirket için yurt dışından getirilecek nakdi sermayeyi teşvik kanunu hükümlerinin uygulanması hakkındaki Bakanlar Kurulu kararı yürürlükten kaldırıldı.
24	Şubat	- İhracat kredileriyle ilgili reeskont ve avans işlemlerinde uygulanan faiz oranları arttırıldı. İhracat kredilerinin faiz oranı yüzde 40 oldu.

- Bir ay ihbarlı vadeli mevduata yüzde 43 faiz uygulanacak. Üç ay ihbarlı vadeli mevduata yüzde 49 faiz uygulanacak.
- 1 Mart
 - Konut inşaatında ve kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda vergi, resim ve harç istisna ve muafıkları tanınmasına ilişkin kanun yürürlüğe girdi.
- 7 Mart
 - 1984 mali yılı bütçe kanununa bağlı devlet ihale kanununun parasal sınırları değiştirildi.
 - Vergi iadesinden yararlanacak olanların kapsamı genişletildi ve vergi iadesine konu mal ve hizmet alımlarına yeni ilave yapıldı.
 - Ücretlilere vergi iadesi genel tebliği yayınlandı.
 - Emlak vergisi genel tebliği yayınlandı.
 - Veraset ve intikal vergisi genel tebliği yayınlandı.
- 8 Mart
 - İmar ve gecekondü mevzuatına aykırı yapılacak işlemler yeniden belirlendi.
- 10 Mart
 - Soya fasulyesi tohum fiyatı 90 TL/kg. olarak belirlendi.
- 11 Mart
 - Gider vergilerine ait ilk madde indirim tebliği yayınlandı.
- 15 Mart
 - Mevduat faiz oranları yeniden belirlendi.
 - Altı ay vadeli mevduat faiz oranı yüzde 47, bir yıl vadeli mevduata ise yüzde 45 yıllık yıllık faiz verilecek.
 - Özel sektör tahvillerinin faiz oranı yükseltildi.
- 16 Mart
 - Tasarruf mevduatı, sigorta primleri tarifelerini düzenleyen kararname yayınlandı.
 - Yabancı devletler, uluslararası kurumlar veya yabancı banka ve kurumlardan alınacak krediler ve döviz tevdiat hesapları hakkındaki kararname yayınlandı.
- 17 Mart
 - Tasarrufların teşviki ve kamu yatırımlarının hızlandırılması hakkındaki kanun yayınlandı.
 - Toplu konut kanunu yayınlandı.
 - 196 sayılı ve 18.3.1963 tarihli dış seyahat harcamaları vergisi kanunu yürürlükten kaldırıldı.
- 20 Mart
 - Sermaye Piyasası Kurulu tahvil alım satımında uygulanacak azami ve asgari iskonto oranlarını yeniden belirledi.

- 21 Mart
- Özel finans kurumları kurulması hakkındaki kararnamenin bazı maddeleri değiştirildi. Özel finans kurumlarının kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin başvuru esaslarıyla bu kuruluşlara ait bazı faaliyetlerin genel esasları düzenlendi.
- 22 Mart
- Devlet Yatırım Bankasınca çıkarılan tahvillerin 1984 yılı faiz oranı yüzde 30 olarak belirlendi.
- 27 Mart
- Meyak kesintileri konusunda yapılacak işlemler ve hususlarla ilgili tebliği yayınlandı.
- 29 Mart
- Petrol ürünleri fiyatları yüzde 7 oranında arttırıldı. Normal benzinin litresi 142.80 TL, gazyağı ve motorin 97.70 TL. oldu.
 - Buğday alım fiyatları yüzde 39.3 ile 48.6 oranında arttırıldı. Ekmeklik buğdayın kilosu 42 TL.sına çıktı.
 - Yurt dışına çıkışlarda uygulanacak esaslar belirlendi ve toplu konut fonu için çıkış başına 50 dolar alınması kararlaştırıldı.
- 30 Mart
- Şeker pancarı taban fiyatı kilo başına 7.85 lira olarak tespit edildi. Üreticiye pancar üretimini teşvik primiyle, erken söküm tazminatı ve primi verilecek.
 - Şeker fiyatları yeniden belirlendi.
- 31 Mart
- Asgari ücret tespit komisyonunun asgari ücretin 24.525 lira olarak belirlenmesine ilişkin kararı açıklandı.
 - Yağlık ayçiçeği tohumunun destekleme alım fiyatı kilo başına 95 TL olarak belirlendi.
- 1 Nisan
- DPT Yabancı Sermaye Başkanlığının Yabancı Sermaye akınına ilişkin esasları belirlendi. Ticari faaliyetleri için dışarıdan yerleşik ve kuruluşların en az 50 bin dolar sermaye getirmeleri halinde Yabancı Sermaye Başkanlığı izin verebilecek.
 - Yaş çay alım fiyatı 101 lira olarak açıklandı.
- 7 Nisan
- Dış ticareti devletleştirilen ülkelerden ithalat yapacak olan firma ve kuruluşlar listesine yeni ilaveler yapıldı.
- 14 Nisan
- Dış krediler kur farkı fonu tesisine ilişkin Türk parasının kıymetini koruma hakkındaki kanunu yürürlüğe sokan Bakanlar Kurulu kanunu yayınlandı. Dış krediler kur farkı fonu kuruldu.
- 19 Nisan
- DPT Teşvik ve Uygulama Başkanlığı büyük ticaret merkezi yatırımlarını da teşvik kapsamına aldı.

- 20 Nisan
- Vergi iadesine konu mal ve hizmet alımları kapsamı genişletildi.
 - Bazı maddelerin gümrük ve istihsal nispetleri yeniden düzenlendi.
- 28 Nisan
- Maliyetlerindeki artışlar nedeniyle taşkömürü, linyit, asfaltit, kok tozu briketi satış fiyatları yeniden düzenlendi.
 - Toplu konut ve kamu ortaklığı kurulunun çalışma ve esasları belirlendi.
- 29 Nisan
- 16 yaşından büyük tarım ve orman işçilerinin asgari ücreti 20 bin 100 lira, 16 yaşından küçükler için de 13.350 lira olarak belirlendi.
 - Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kredileri, yatırımcılara kullanırmak kaydıyla dış krediler kur farkı fonu kapsamına alındı. Bu kredilerin 1984 yılı faizi yüzde 26.0 olarak belirlendi.
- 3 Mayıs
- Bankalar vadeli döviz alım satım işlemleri yapabilecekler. Vade en fazla üç ay olarak belirlendi.
- 10 Mayıs
- Toplu konut kaynaklarının tespit edilmesi hakkındaki Bakanlar Kurulu kararı yürürlüğe konuldu.
 - Gider vergisi tablosunda yer alan bazı mamullerin vergi nisbetleri yeniden düzenlendi.
 - İhracatçı sermaye şirketleri mutemet tayin edilmek suretiyle dış ticareti devletleştirilmiş ülkelerden ithalat yapabilecekler.
 - Mevduat faiz oranları yeniden belirlendi. Üç ay ihbarlı mevduat faiz oranı yüzde 49'dan, yüzde 52'ye, altı ay vadeli mevduat faiz oranı yüzde 47'den yüzde 48'e yükseltildi.
 - Merkez Bankası, reeskont ve avans işlemlerinde uyguladığı faiz oranlarında değişiklik yapıldı. Kısa vadeli kredilerde genel olarak yüzde 48.5'ten yüzde 52'ye, ihracat kredilerinde yüzde 40'dan 42'ye yükseltildi.
 - Mevduat munzam karşılığı yükümlülüklerini süresi içinde yerine getirmeyen bankalar hakkında uygulanacak cezai faiz yüzde 4.50'den 5.50'ye çıkarıldı.
 - Faiz farkı iadesi fonundan bankalara yapılan iade oranı 8 puandan 7 puana düşürüldü.
- 11 Mayıs
- İş süreleri tüzüğünde genel olarak iş süresi haftada en çok 45 saat olarak belirlendi.
- 15 Mayıs
- Belediye ve il özel idarelerinin bütçeden aldıkları pay arttırıldı.
- 17 Mayıs
- Üreticilere vergi iadesine ilişkin harcamalar, ücrete dahil olan ve olmayan ödemeler, harcama belgeleri, vergi iadesinin ödenmesi ve yer altında çalışan hizmet erbabına vergi iadesi konularına açıklık getirildi.

- Yıllık beyanname vermek zorunda olan mükellefler servet beyanında ve gider bildiriminde bulunmayacaklar.
 - Kredilendirilmiş kooperatiflerle, sosyal güvenlik kurumlarına açılan kredilerin faiz oranları 5 puan arttırıldı.
 - AET komisyonunun tek yanlı kararıyla Türkiye'nin 1984 yılında AET üyesi ülkelere gerçekleştireceği bazı malların kontenjanları belirlendi.
- 21 Mayıs - 657 sayılı devlet memurları kanununda değişiklik yapılması hakkındaki kanun hükmündeki kararname yayınlandı.
- 23 Mayıs - DPT Teşvik ve Uygulama Başkanlığı ihracatı teşvik tebliği yayınladı. Tebliğde hayali ihracata konu olan ürünlerde vergi iade oranları düşürüldü. Kanun 15 Haziran'da yürürlüğe girecek.
- 25 Mayıs - Fona tabi mallar listesi yeniden değişti. Listeye yeni maddeler eklendi.
- 30 Mayıs - Petrol ürünlerine yüzde 5 oranında zam yapıldı.
- 4 Haziran - Ücretlilere vergi iadesine konu harcamalar kapsamı genişletildi.
- 6 Haziran - 1985 mali yılı bütçe çağrısı başlığı altında Başbakan imzasıyla bir genelge yayınlandı.
- 7 Haziran - Gayrimenkul kiralari hakkındaki kanunda değişiklik yapıldı.
- 10 Haziran - Maliye ve Gümrük Bakanlığının 142 nolu gelir vergisi genel tebliği yayınlandı.
- 14 Haziran - Teşvik belgesi konusu malların ithalinde akreditifler cari kurdan döviz satışı yapılmak suretiyle açılacak.
- 16 Haziran - Beşince Beş Yıllık Kalkınma Planının temel hedefleri ve stratejisi yayınlandı.
- 17 Haziran - Yürürlükten kaldırılan 2487 sayılı toplu konut kanunu çerçevesinde kooperatiflere verilecek kredilerin esasları belirlendi.
- 18 Haziran - 1984 mali yılı bütçe kanunu ve kanuna bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkındaki kanun yayınlandı.
- 20 Haziran - Demir-çelik ithalinde alınan fonlar yeniden düzenlendi.

- 22 Haziran
- Toplu konut fonunun kullanım şekline dair tüzük yürürlüğe girdi.
 - Toplu konut fonu kaynaklarının tespiti ile ilgili kararda değişiklik yapıldı.
 - Buğday, arpa, un, canlı hayvan ihracında alınan fiyat istikrar primleri değiştirildi.
- 23 Haziran
- Toplu konut kanunu uygulama yönetmeliği yayınlandı.
 - Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının işkolu tespit kararı yayınlandı.
- 7 Temmuz
- TPKK hakkında 30 sayılı karar yürürlüğe girdi.
 - İthalat yönetmeliğine ek yönetmelik ve ithalat belgesi yönetmeliği yayınlandı. Yönetmelik uyarınca 1500 dolara kadar değerdeki bedelsiz ithalat gümrük idareleri ve posta gümrüklerince incelenecek.
 - Merkez Bankası tebliğine göre ihracat kredilerinde uygulanan faiz oranı yeniden yükseltildi. İhracat kredileri için uygulanan yüzde 42'lik faiz yüzde 45'e yükseltildi.
- 8 Temmuz
- Bakanlar Kurulunun tohumluk ithaline dair karar yayınlandı.
- 9 Temmuz
- Büyük şehir belediyelerinin yönetimi hakkındaki kanun yayınlandı.
 - Akaryakıt fiyatlarına zam yapıldı. Benzinin litresine 7 - 7.50 TL zam yapıldı.
- 13 Temmuz
- Merkez Bankasının Türk parası, döviz, kıymetli maden, taş ve eşyalara ilişkin genelgesi yayınlandı.
- 21 Temmuz
- Kalkınmada öncelikli yörelere uygulanacak tedbirler hakkındaki Bakanlar Kurulu kararı yayınlandı.
 - 1984 yılı yatırım programına alınacak projeler ve program revizyonları hakkındaki Bakanlar Kurulu kararı yayınlandı.
- 23 Temmuz
- Beşinci Beş Yıllık (1985-89) kalkınma planının onaylandığına ilişkin TBMM kararı yayınlandı.
- 2 Ağustos
- Sebze ithaline izin verildi.
- 3 Ağustos
- Fonlar ihale yönetmeliği yayınlandı.
- 11 Ağustos
- Mevduat faiz oranları hakkında Merkez Bankasının tebliği yayınlandı. Bir ay ihbarlı mevduata yüzde 35, üç ay ihbarlı mevduata yüzde 53 faiz verilecek.
 - Para ve kredi kurulunca kütlü pamuk, fındık, çekirdeksiz kuru üzüm, incir destekleme alım fiyatları belirlendi.

- 14 Ağustos - Bankaların Merkez Bankasındaki kanuni yedek akçeleri karşılığı devlet tahvili hesaplarına uygulanacak yıllık faiz yüzde 4'ten yüzde 25'e çıkarıldı.
- 17 Ağustos - 2886 sayılı kanuna göre teminat mektubu vermeye yetkili kılınan bankalar, kontrgarantisi kabul edilecek yabancı banker ve kredi kuruluşları listesi yeniden düzenlendi.
- 21 Ağustos - Ekonomik işler yüksek koordinasyon kurulu yeniden düzenlendi.
- 1984 ürünü yağlık ayçiçeği destekleme alım fiyatı 95 TL/kg. olarak tespit edildi.
- Yabancı hakiki şahısların mütekabiliyet şartı aranmaksızın Türkiye'de gayrimenkul edinmeleri hakkındaki esaslar yürürlüğe konuldu.
- 22 Ağustos - Akaryakıt fiyatları yeniden düzenlendi. Normal benzinin litresi 168.70 TL. oldu.
- 23 Ağustos - Yurtiçinde üretilen kimyevi gübrelerin fiyatları yeniden belirlendi. Gübreden kilogramı 25 TL. ile 88 TL arasında değişiyor.
- 25 Ağustos - Genel Bütçe Gelirleri tahsilat toplamı üzerinden büyük şehir belediye sınırları içinde kalan ilçe belediyeleri paylarının dağılımı belli oldu.
- İthal edilen tohumlukların perakende satış fiyatları para ve kredi kurulunca tespit edildi.
- 13 Eylül - Yüksek Planlama Kurulunun 1984 yılı programı yatırım projeleri düzeltmeleri hakkındaki raporu kabul edildi.
- Kamu ortaklığı fonu yönetmeliğinin yürürlüğe konulması Bakanlar Kurulunca kararlaştırıldı.
- 14 Eylül - Para ve kredi kurulunun 1984 yılı ürünü fındığın destekleme alım fiyatı ile ödeme esasları belirlendi.
- 16 Eylül - Salça ithali serbest bırakıldı.
- Buğday destekleme alım fiyatları yüzde 7.7 ile yüzde 10.3 oranında arttırıldı.
- 19 Eylül - Mahalli idareler fonunun dağıtımına ilişkin esas ve usuller belirlendi.
- 21 Eylül - Sanayi kredisi fonundan sanayici firmalara yatırım ve işletme kredisi verilecek.
- 24 Eylül - Petrol ürünleri fiyatları yeniden belirlendi.
- 6 Ekim - Menkul kıymetler borsalarının kuruluş ve çalışma esasları hakkındaki yönetmelik yayınlandı.

7	Ekim	- Beyaz peynir ithalinde alınan fon miktarı ton başına 10 dolara indirildi.
9	Ekim	- Bakanlıkların kurulması, teşkilat, görev ve yetkilerine ilişkin esas ve usulleri düzenleyen kanun yürürlüğe girdi.
- İhale kanununa dayanılarak hazırlanan Bayındırlık işleri genel şartnamesi Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe konuldu.
- Türkiye taşkömürü kurumunun sanayi ve enerji amaçlı ürettiği kömür satış fiyatları yeniden düzenlendi. Zonguldak taşkömürü (FOB-FOW) satış fiyatı 25.600 TL. oldu.
11	Ekim	- Bankalar toplam taahhütlerinin en az yüzde 20'si kadar döviz varlığı bulundurabilecekler.
- Dövizle çevrilebilir TL.sı.mevduat hesaplarının ana para ve faizleri yatırım veya petrol arama faaliyetlerinde kullanılmak üzere Türk Lirasına çevrilebilecek.
14	Ekim	- 1985 yılı programıyla, 1985 yılı programının uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesine dair karar kabul edildi.
22	Ekim	- Yatırımların ve döviz kazandırıcı hizmetlerin teşviki ve yönlendirilmesiyle ilgili uygulama esasları belirlendi.
29	Ekim	- 10 Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT)'nin ana statüleri yeniden düzenlendi. Söz konusu KİT'lere yeni atamalar yapıldı.
30	Ekim	- 1985 yılı programı temel amaçlar, hedefler, ekonomik denge ve politikalar yayınlandı.
2	Kasım	- Katma değer vergisi kanununun Bakanlar Kuruluyla, Maliye ve Gümrük Bakanlığına yetki veren hükümleri yürürlüğe girdi. Kanun 1 Ocak 1985 tarihinden itibaren geçerli olacak.
5	Kasım	- Tarımsal ürünlerin ihracatının geliştirilmesi ve tarımsal yapının bu amaçla düzenlenmesi fonuna dair yönetmelik yayınlandı.
6	Kasım	- Kalkınma planlarının yürürlüğe konması ve bütünlüğünün korunması hakkındaki kanun yayınlandı.
9	Kasım	- Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ana statüleri yayınlandı.
20	Kasım	- Sermaye Piyasası Kurulunca hazırlanan İstanbul Menkul Kıymetler Borsasının üyelerine ilişkin tebliği yayınlandı. Komisyoncuların en az 25 milyon liralık serbest mal varlığına sahip olmaları gerekiyor.

- 28 Kasım
- Akaryakıt tüketim vergisi genel tebliği yayınlandı. Akaryakıt tüketim vergisinin oranı yüzde 6 olarak belirlendi.
 - Katma değer vergisinin uygulama konusundaki tebliği yayınlandı.
- 30 Kasım
- Oda ve Borsa üyelerinin kayıt sırasında ödeme mecburiyetinde oldukları aidat ücretleri yeniden belirlendi.
 - Bazı maddeler fon ödenmek suretiyle ithal edilecek mallar listesine alındı.
 - Katma değer vergisi genel tebliği yayınlandı.
- 1 Aralık
- Kanun yararının zorunlu kıldığı hallerde kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüslerin devletleştirilebilmesi usul ve esasları hakkındaki kanun yayınlandı.
 - Sulama alanlarında arazi düzenlenmesine ilişkin Tarım Reformu kanunu yayınlandı.
 - Kıyı kanunu yayınlandı.
- 2 Aralık
- Vergi iadesi uygulamasından doğan cezalar ile 1984 yılına ait vergi iade beyannamesi süresinin uzatılması ve oranlarının değiştirilmesi ile ilgili Bakanlar Kurulu Kararı yayınlandı.
 - Vergi usul kanunu genel tebliği yayınlandı.
 - Akaryakıt fiyatları yeniden belirlendi. Normal benzinin litresi 196 TL oldu.
- 6 Aralık
- 197 sayılı motorlu taşıtlar vergisi kanunu değişikliği yayınlandı. Taşıtların yaşları ve ödeyecekleri yıllık vergiler yeniden belirlendi.
- 8 Aralık
- 2, 3, 4, 5, 6, 7 sayılı katma değer vergisi genel tebliği yayınlandı.
- 11 Aralık
- Maliye ve Gümrük Bakanlığınca vergi usul kanunu genel tebliği yayınlandı.
- 12 Aralık
- Vergi usul kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun yayınlandı.
 - Amortisman tabi bir kısım iktisadi kıymetlerin katma değer vergisi indirim süresi ile ilgili Bakanlar Kurulu kararı yayınlandı.
 - Vergi iadesine kamu mal ve hizmet alımları kapsamının genişletilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu kararı yayınlandı.
- 13 Aralık
- Sermaye Piyasası Kurulunca kâr ve zarar ortaklığı belgeleri çıkarılmasına ilişkin tebliğ yayınlandı.
- 27 Aralık
- Telafi edici vergilendirme usulüne tabi tutulacak mükellefler Maliye ve Gümrük Bakanlığınca açıklandı.

28 Aralık

- 1985 ithalat rejimi kararının 1 Ocak 1985 tarihinden itibaren yürürlüğe konması kararlaştırıldı.
- Katma değer vergisi kanunu kapsamına giren temel gıda maddelerinin vergi oranları belirlendi.
- Yurt dışına çıkışlarda uygulanacak esaslar hakkındaki kanunda bazı değişiklikler yapıldı.
- Devlet Muhasebe Yönetmeliğinde bazı değişiklikler yapıldı.
- Motorlu taşıtlar ve taşıt alım vergisi genel tebliği yayınlandı.

29 Aralık

- ihracat rejimi kararına dayanılarak hazırlanan ihracat yönetmeliği yayınlandı.
- İthalat rejimi kararı dahilinde yapılacak ithalatla ilgili işlemlere ilişkin ithalat yönetmeliği yayınlandı.
- Bedelsiz ithalat yoluyla ithal edilebilecek eşya, otomobil, mesleki alet ve makinalarla bunların ithaline ait esaslar belirlendi.

